T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

AVRUPA BİRLİĞİ SİYASETİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

AVRUPA BİRLİĞİ – RUSYA İLİŞKİLERİNDE ENERJİNİN ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZAFER YALÇIN

KOCAELİ 2018

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

AVRUPA BİRLİĞİ SİYASETİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

AVRUPA BİRLİĞİ – RUSYA İLİŞKİLERİNDE ENERJİNİN ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZAFER YALÇIN

DANIŞMAN: DOÇ. DR. CANER SANCAKTAR

KOCAELİ 201

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

AVRUPA BİRLİĞİ SİYASETİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

AVRUPA BİRLİĞİ – RUSYA İLİŞKİLERİNDE ENERJİNİN ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Zafer YALÇIN

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 21.11.2018/31

Jüri Başkanı : Doç. Dr. Caner SANCAKTAR

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Murat METİNSOY

Jüri Üyesi : Dr. Öğr.Üyesi Arda ERCAN

KOCAELİ 2018

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER i
ÖZET iv
ABSTRACT v
KISALTMALAR LİSTESİ vi
RESİMLER vii
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. AVRUPA BİRLİĞİ ENERJİ POLİTİKALARI 4
1.1 AVRUPA BİRLİĞİ ENERJİ POLİTİKALARININ TARİHSEL SÜRECİ 4
1.2 AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TEMEL ENERJİ KAYNAKLARI 7
1.3 AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ENERJİ NAKİL HATLARI 10
1.3.1 Kuzey Akım Boru Hattı 10
1.3.2 Kuzey Akım 2 Boru Hattı 12
1.3.3 Yamal-Avrupa Boru Hattı 13
1.3.4 Ukrayna Boru Hatları 13
1.3.5 Türk Akımı Boru Hattı 14
1.3.6 Trans Anadolu Boru Hattı Projesi 14
1.3.7 Trans Adriyatik Boru Hattı Projesi 16
1.4AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ENERJİ POLİTİKASINI ŞEKİLLENDİREN TEMEL PRENSİPLER 18
1.4.1 Avrupa Birliği Enerji İç Pazarının Oluşturulması 18
1.4.2 Enerji Arzı Güvenliği 20
1.4.3 Çevrenin Korunması 23
1.5 AVRUPA BİRLİĞİ ENERJİ POLİTİKASININ ARAÇLARI 24
1.5.1 Avrupa Enerji Şartı Anlaşması 24
1.5.2 Trans Avrupa Enerji Şebekeleri 26
1.5.3 Stok Tutma Sistemleri 28
1.5.4 Avrupa Birliği Enerji Programları 28

1.6 AVRUPA BİRLİĞİ ENERJİ POLİTİKASININ ARAÇLARI 30
1.6.1 2020 Enerji Stratejisi 31
1.6.2 2030 Enerji Stratejisi 32
1.6.3 2050 Enerji Stratejisi 32

İKİNCİ BÖLÜM

2. RUSYA'NIN ENERJİ POLİTİKALARI 34
2.1 RUSYA ENERJİ POLİTİKALARININ TARİHSEL SÜRECİ 34
2.2 RUSYA'NIN TEMEL ENERJİ KAYNAKLARI 37
2.3 RUSYA'NIN ENERJİ NAKİL HATLARI 41
2.3.1 Druzhba Boru Hattı 41
2.3.2 Baltık Boru Hattı 42
2.3.3 Gryazovets – Vyborg Boru Hattı 43
2.3.4 Pochinki-Gryazovets Boru Hattı 44
2.3.5 Mavi Akım Projesi 45
2.3.6 SRTO-Torzhok Gaz Boru hattı 45
2.3.7 Ukhta Torzok ve Ukhta Torzok 2 Gaz Boru Hattı 46
2.3.8 Power of Siberia Boru Hattı 47
2.4 RUSYA'NIN ENERJİ POLİTİKA ARAÇLARI 48
2.4.1 Kamu Politikaları 49
2.4.2 Kamu ve Özel Teşebbüsler 50
2.5 RUSYA'NIN GELECEK ENERJİ STRATEJİLERİ 54
2.5.1 2020'ye Kadar Enerji Stratejisi 55
2.5.2 2030'a Kadar Enerji Stratejisi 56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.AVRUPA BİRLİĞİ - RUSYA İLİŞKİLERİNDE ENERJİ POLİTİKALARININ ROLÜ 59
3.1AVRUPA BİRLİĞİ – RUSYA İLİŞKİLERİ VE ENERJİ POLİTİKALARININ TARİHSEL GELİŞİMİ 59
3.2AVRUPA BİRLİĞİ – RUSYA ENERJİ ALANINDA İŞBİRLİĞİ FAALİYETLERİ 62
3.2.1 İşbirliği ve Ortaklık Anlaşması 63
3.2.2 Avrupa Enerji Şartı Anlaşması 63

3.2.3 Avrupa Birliği – Rusya Enerji Diyaloğu 64
3.3 AVRUPA BİRLİĞİ VE RUSYA İLİŞKİLERİNİN ENERJİ SEKTÖRLERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ..... 65
3.3.1 Petrol..... 66
3.3.2 Doğalgaz..... 66
3.3.3 Kömür..... 67
3.3.4 Yenilenebilir Enerji..... 68
3.3.5 Nükleer Enerji..... 69
3.4 AVRUPA BİRLİĞİ VE RUSYA ARASINDA ENERJİ NAKİL HATLARI70
3.4.1 Kuzey Akım Boru Hattı..... 70
3.4.2 Kuzey Akım 2 Boru Hattı..... 71
3.4.3 Yamal-Avrupa Boru Hattı 72
3.4.4 Ukrayna Boru Hatları..... 73
3.4.5 Türk Akımı Boru Hattı 74
3.4.6 Druzhba Boru Hattı..... 75
3.4.7 Baltık Boru Hattı..... 76
3.5AVRUPA BİRLİĞİ VE RUSYA ARASINDA ENERJİ POLİTİKALARININ GELECEĞİ..... 76

SONUÇ..... 83
KAYNAKÇA..... 88
ÖZGEÇMİŞ..... 96

ÖZET

Enerji, ülkelerin ekonomik kalkınmalarının sürdürülebilir olması için önemli bir unsurdur. Enerji kaynaklarının kesintisiz bir şekilde temin edilmesi, ülkeler için hayati bir önem taşımaktadır. Bu doğrultuda sürdürülebilir enerji ilişkileri, enerji arzının güven altına alınması ve enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi amacıyla etkin enerji politikalarının oluşturulması, devletler için öncelik haline gelmiştir.

Dünyanın en büyük ikinci enerji tüketicisi konumunda olan Avrupa Birliği, ihtiyaç duyduğu enerjinin %53'ünü dış kaynaklardan temin etmek zorunda olan bir topluluktur. İhtiyaç duyulan bu enerji kaynaklarından ham petrolün %30,4'ünü, doğalgazın %37,5'ini ve katı yakıtların %29'unu Rusya'dan elde etmek durumundadır. Bu bağlamda dünyanın en zengin hidro karbon kaynaklarına sahip olan ülkelerden birisi olan Rusya, Avrupa Birliği'nin ihtiyaç duyduğu enerji kaynaklarının temininde en önemli tedarikçisi konumundadır. Bu nedenle Avrupa Birliği ve Rusya arasındaki ilişkiler için enerji konusu, hayati bir öneme sahiptir.

Bu çalışmada, dünyanın en önemli enerji tüketicilerinden birisi olan Avrupa Birliği ve dünyanın en önemli enerji tedarikçilerinden birisi olan Rusya arasındaki ilişkilerde enerjinin rolü incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Avrupa Birliği, Rusya, Enerji, Enerji Politikaları

ABSTRACT

Energy is an important fact for countries to provide sustainable development. The continuous energy supply means vital importance for the countries. In this context, the countries give primacy to create efficient energy policies in order to provide sustainable energy relations and energy supply security, and to diversify the energy resources.

The European Union, which is the second largest energy consumer in the world is a community that must supply 53% of the energy it needs from external sources. It is necessary to obtain 30.4% of crude oil, 37.5% of natural gas and 29% of solid fuels of these energy sources from Russia. In this context, Russia, which is one of the world's richest hydro carbon resources, is the most important supplier of energy resources needed by the European Union. For this reason, the energy issue is vital importance for the relations between the European Union and Russia.

In this study, the role of energy in the relations between the European Union, one of the most important energy consumers of the world, and Russia, one of the most important energy suppliers of the world, are examined.

Key Words: European Union, Russia, Energy, Energy Policies.

KISALTMALAR LİSTESİ

AAET: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu

AKÇT: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu

BDT: Bağımsız Devletler Topluluğu

BP: Britanya Petrol Şirketi

CNPC: Çin Ulusal Petrol Şirketi

ECT: Avrupa Enerji Şartı

INOGATE: Avrupa'ya Devletlerarası Petrol ve Gaz Taşımacılığı Programı

LNG: Sıvılaştırılmış Doğalgaz

NSOG: Kuzey Denizleri Açık Deniz Şebekeleri

OPEC: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü

SCP -Güney Kafkasya Boru Hattı

SEEERF: Güneydoğu Avrupa Enerji Düzenleme Forumu

SGC: Güney Gaz Koridoru

SOCAR: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Petrol Şirketi

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TACIS: Bağımsız Devletler Topluluğu Teknik Yardım Programı

TANAP: Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı Projesi

TAP: Trans Adriyatik Boru Hattı Projesi

TEEN: Trans Avrupa Enerji Ağları

TRACECA: Avrupa- Kafkasya-Asya Taşımacılık Koridoru

RESİMLER

Resim 1: Kuzey Akım Boru Hattı Güzergahı 11
Resim 2: Kuzey Akım 2 Boru Hattı Güzergahı 12
Resim 3: Yamal-Avrupa Boru Hattı Güzergahı 13
Resim 4: Türk Akımı Boru Hattı Güzergahı 14
Resim 5: TANAP Boru Hattı Projesi Güzergahı 15
Resim 6: Trans Adriyatik Boru Hattı Projesi Güzergahı 17
Resim 7: Druzhba Boru Hattı Güzergahı 42
Resim 8: Baltık Boru Hattı Güzergahı 43
Resim 9: Gryazovets – Vyborg Boru Hattı Güzergahı 43
Resim 10: Pochinki-Gryazovets Boru Hattı Güzergahı 44
Resim 11: Mavi AkımBoru Hattı Güzergahı 45
Resim 12: SRTO-Torzhok Boru Hattı Güzergahı 46
Resim 13: Ukhta Torzok ve Ukhta Torzok 2 Boru Hattı Güzergahı 47
Resim 14: Power of Siberia 2 Boru Hattı Güzergahı 48
Resim 15: Kuzey Akım Boru Hattı Projesi Güzergahı 71
Resim 16: Kuzey Akım 2 Boru Hattı Projesi Güzergahı 72
Resim 17: Yamal-Avrupa Boru Hattı Projesi Güzergahı 73
Resim 18: Türk Akımı Boru Hattı Projesi Güzergahı 74
Resim 19: Druzhba Boru Hattı Projesi Güzergahı 75
Resim 20: Baltık Boru Hattı Projesi Güzergahı 76

GİRİŞ

Ülkelerin ekonomik kalkınmalarının devamı için enerji kaynaklarının kesintisiz temini, hayati bir önem taşımaktadır. Bu nedenle ülkelerin ve enerji sektörlerinin yönetimlerini üstlenenler, toplumun ve ekonominin gereksinim duyduğu enerjiyi kesintisiz, güvenilir, zamanında, temiz ve ucuz yollardan temin etmek için hem enerji kaynaklarını hem de tedarikçilerini çeşitlendirmek zorundadırlar.(Pamir, 2005:s.57) Bu doğrultuda ileri seviyede endüstrileşen ülkelerin sanayilerinin ihtiyaç duyduğu enerjinin kesintisiz şekilde devam etmesi için enerjinin güvenli bir şekilde transferinin sağlanması önem arz eden konular arasındadır. Bu nedenle sürdürülebilir enerji ilişkileri, enerji arzının güven altına alınması, enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi, enerji kaynaklarının hızlı, güvenilir ve temiz yollarla transfer edilmesi, devletlerin öncelikli enerji politika amaçları arasında yer almaktadır.

Enerji politikası genel olarak teknoloji, ekonomi ve enerji ile ilgili kararların alındığı kurumsal yapıdan oluşmakta ve kısa dönemde arz-talep yönetimi, uzun dönemde ise planlama faaliyetlerini içeren etkinlikler bütünüdür. (Bayraç, 2009: s.118) Enerji kaynaklarının kıt olması ve giderek azalması, dünya coğrafyasında eşit dağılmamış olması enerji politikalarının doğuşuna kaynaklık etmesinin yanında, enerji politikalarının ulusal ve küresel düzeyde ele alınmasını da zorunlu hale getirmektedir.

Enerji politikalarının en temel odak noktası, enerji güvenliğinin sağlanması konusudur. Ülkelerin enerji üreticisi ya da tüketicisi olma durumuna göre, enerji güvenliği kavramı değişmektedir. İhtiyacından daha az enerji kaynağı ürettiği için dışarıdan enerji ithal etmek zorunda olan ülkeler açısından enerji arz güvenliği ne kadar önemli ise, ihtiyacından fazla enerji üretimi yaparak dışarıya ihraç eden ülkeler için de güvenilir enerji tedarikçisi olmak o kadar önemlidir. Bu açıdan enerji güvenliğinin sağlanması konusu, birbirine bağımlı olan üretici ve tüketici ülkelerin ortak bir noktada buluşabileceği bir uluslararası enerji politikasının oluşturulması ile mümkün olabilecektir.

Dünya enerji piyasasında önemli bir tüketici olan Avrupa Birliği, dünya enerji ithalatı açısından birinci, enerji tüketimi konusunda ise ABD'den sonra ikinci sırada yer almaktadır. Enerji ihtiyacının yarısını dış kaynaklardan elde etmek zorunda olan

Avrupa Birliği, kapsamlı bir enerji politikası oluşturmak zorunda kalmıştır. Avrupa Birliği'nin oluşumundan bu yana enerji ihtiyacının artması ile doğru orantılı olarak enerji politikaları da değişim ve gelişim göstermiştir. 20. yüzyılda meydana gelen bölgesel ve küresel gelişmeler (1973 Petrol Krizi vb.), ileri bir sanayi toplumu olan Avrupa'yı ortak bir enerji politikasına yöneltmiştir. 1970'li yıllardan günümüze kadar Avrupa Birliği enerji politikaları; enerji arz güvenliğini sağlamak, elektrik ve doğalgaz piyasalarında tamamı birbirine bütünleşmiş bir iç enerji piyasası oluşturmak, enerjinin etkin kullanımının sağlanması, çevrenin enerji kullanımından dolayı kirletilmesinin önüne geçilmesi ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının artırılması gibi prensipler etrafında şekillenmiştir.

Dünyanın en fazla enerji rezervine sahip ülkelerinden birisi olan Rusya, bölgesinde ve dünyada en önemli enerji tedarikçisi ülkelerden birisidir. Sahip olduğu zengin enerji kaynaklarının satışından elde ettiği gelirler, ülkenin en önemli gelir kaynağıdır. Özellikle Putin ile başlayan dönemde enerji sektörü, ulusal anlamda ekonomik kalkınma ve uluslararası ilişkilerde stratejik öneme sahip bir sektör haline gelmiştir. Bu doğrultuda enerji konusu kapsamlı bir şekilde düzenlenmiş hem ulusal hem uluslararası anlamda karşılıklı çıkarların gözetildiği enerji politikalarının hayata geçirilmesi, Rusya için bir zorunluluk haline gelmiştir.

Bu çalışmada dünyanın en büyük enerji tüketicilerinden birisi olan Avrupa Birliği ile dünyanın en önemli enerji tedarikçilerinden birisi olan Rusya'nın, ulusal enerji politikalarını inceleyerek,Avrupa Birliği-Rusya ilişkilerinde enerji politikaları bağlamında karşılıklı bağımlılığın ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Çalışmadaliteratür taraması ve araştırması yapılmıştır. Kullanılan kaynaklar Türkçe ve İngilizce dillerinde yazılmış makaleler, dergiler, kitaplar ve raporlardan oluşmaktadır. Ayrıca, çalışmada bahsi geçen kurum ve kuruluşların resmi sitelerindeki güncel verilerden, Avrupa Komisyonu, Uluslararası Enerji Ajansı, RusyaEnerji Bakanlığı, Dünya Enerji Konseyi gibi resmi kurum ve uluslararası organizasyonların resmi sitelerindeki verilerden yararlanılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde Avrupa Birliği'nin enerji politikalarının tarihsel sürecine değinilerek, temel enerji kaynakları, enerji nakil hatları, enerji politikalarını şekillendiren temel prensipler, enerji politikası araçları ve enerji alanında gelecek

stratejileri incelenecektir. Çalışmanın ikinci bölümünde, Rusya'nın enerji politikalarının tarihsel sürecine değinilerek, temel enerji kaynakları, enerji nakil hatları, enerji politikası, araçları ve enerji alanındaki gelecek stratejileri incelenecektir. İlk iki bölüm ışığında üçüncü bölümde, Avrupa Birliği ve Rusya'nın enerji ilişkilerinin tarihsel gelişimine, enerji alanındaki işbirliği faaliyetlerine, karşılıklı enerji nakil hatlarına ve yeni projelere değinilerek Avrupa Birliği ve Rusya ilişkilerinde enerji politikalarının rolü incelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. AVRUPA BİRLİĞİ ENERJİ POLİTİKALARI

1.1 AVRUPA BİRLİĞİ ENERJİ POLİTİKALARININ TARİHSEL SÜRECİ

18. yüzyıl Avrupa'sında yaşanan bilimsel ve teknik gelişmeler ile birlikte kömürün kullanılması mümkün hale gelmiştir. Yüzyıllardır dokunulmadan duran zengin kömür kaynakları, yaşanan teknik gelişim ile birlikte, Avrupa'nın gelişen demir ve çelik sanayisi için önemli bir kaynak haline gelmiştir. (Roberts, 2010: s.444) Özellikle, buhar makinelerinin icadını takiben, buharlı trenin icat edilmesi ve demir-çelik sanayisinin gelişmesi ile birlikte de tren raylarının Avrupa içerisinde döşenmesi, kaynakların kolayca taşınabilmesine olanak sağlamış, enerjinin kolay ve ucuz yolla taşınması mümkün olmuştur. Bu durum Avrupa içerisinde, özellikle Almanya ve Fransa arasındaki Alsace-Lorraine ve Ruhr bölgelerinde bulunan zengin kömür kaynaklarını iki ülke için de karşı konulamaz kılmıştır.

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nın hem öncesinde hem sonrasında Fransa ile Almanya'nın birbirleri arasında birçok soruna neden olan kömür ve demir-çelik kaynaklarının, devletler üstü bir otoritenin yönetimine devredilmesi ve bu sayede gerek uluslararası güvenlik, gerekse ekonomik büyüme açısından kilit bir konumda bulunan kömür ve demir-çelik kaynaklarındaki çıkarların ortak bir hale getirilerek Avrupa'da yeni bir çatışmanın veya savaşın önlenmesi anlayışı hâkim olmuştur. Bu anlayış ile Schuman Planı esas alınarak Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT), 18 Nisan 1951'de Paris Antlaşması ile kurulmuştur.(Ülger, 2015: s.34) Ardından, 1957 yılında Roma Anlaşması ile birlikte Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET) ve Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurulması, Avrupa Bütünleşmesi'nin temel dayanağını, enerji ve güvenlik konuları üzerine kurmuş oldu.(Tekin ve Williams, 2011: s.1) Avrupa Bütünleşmesi'nin başlangıcından günümüze kadar geçen sürede enerji alanındaki bu işbirliği, bütünleşme hareketleri bağlamında işlevselci kuramda belirtilen ''Dallanma'' teorisi ile örtüşerek, bir alandaki bütünleşmenin diğer alanlara

da yayılması şeklinde sürmüş, ekonomik bütünleşmeye paralel bir biçimde, diğer alanlardaki bütünleşme de kademeli olarak gelişmiştir.

Avrupa'da enerjide ortak politika arzusu, Avrupa ülkelerinin sahip olduğu enerji kaynakları ve ekonomik faaliyetlerinin farklılık göstermesi nedeniyle oluşan ulusal endişelerin sonucunda filizlenmiştir.(Matlary, 1997: s.12) Yaşanan bölgesel ve küresel gelişmeler, Avrupa ülkelerinin ortak enerji politikaları oluşturma arzusunu daha da ileri götürmüş, özellikle 1970'lerdeki petrol krizleri, ortak enerji politikasının önemini daha da artırmıştır. (Bayraktutan, 2013: s.99) 1973 yılında yaşanan Arap-İsrail savaşı sırasında petrol ihraç eden Arap ülkeleri, OAPEC adı altında oluşturduğu bir birlik ile İsrail'e destek olan batılı ülkelere olan petrol satışını durdurdu. Yaşanan bu ambargo ile birlikte sanayileşmiş ülkeler oldukça fazla zarar görmüştür. Bu durumdan en çok,Ortadoğu petrollerini ABD'den bile ucuza elde eden Batı Avrupalı ülkeler etkilendi ve böylece enerji arzı güvenliği konusu,Avrupa enerji politikalarının temel kaygısı haline gelmiştir. (Sander, 2011: s.487) Avrupa ülkeleri bu dönem sonrasında, özellikle ulusal enerji kaynaklarının teşvik edilmesi ve enerji arzı güvenliğinin sağlanması doğrultusundaki politikalar üzerine yoğunlaşmıştır. (McGowan, 1996: s.1) 1973'te yaşanan birinci petrol krizi sonrası Avrupa Konseyi, Eylül 1974'te kabul ettiği "Yeni Enerji Politikası Stratejisi" programı ile enerji tüketiminin imkanlar ölçüsünde azaltılmasını, arz güvenliğinin arttırılmasını ve enerji üretim ve tüketiminde çevrenin korunması öngören bir politika benimsemiştir.

1980'li yıllarda enerji piyasalarında yaşanan değişimler ile birlikte enerji fiyatlarının tekrar düşüşe geçmesi, enerji piyasalarında arz ve talep dengesinin sağlanmaya başlaması, yaşanan teknolojik gelişmeler, küresel politikada yaşanan değişimlerin sonucu olarak enerji arzı güvenliği konusunun stratejik öneminin yanında, enerji piyasasında rekabetin artırılması ve enerji kullanımında çevre konusunun önemi de enerji politikalarının gündemine gelmiştir.(McGowan, 1996: s.2) Üretim ve tüketim faaliyetleri esnasındaki işlemlerin çevreye karşı büyük zararlar oluşturduğu genel anlamda kabul görmüştür ve bununla ilgili enerji etkinliklerinin çevreye zarar vermeden nasıl sürdürülebileceği konusunda arayışlar başlamıştır. Ayrıca 1980'lerin sonlarında Avrupa Birliği içerisindeki parçalanmış enerji piyasalarının birleştirilerek, bir "İç Enerji Pazarı'' oluşturulması fikri ortaya çıkmıştır. 1970'lerde meydana gelen petrol krizleri ile birlikte yaşanan enerji arzı

güvenliği sorunu, 1980'lere gelindiğinde Avrupa Birliği'ni enerji konusunda dış bağımlılığın azaltılması, enerji tasarrufu sistemlerinin geliştirilmesi, enerjinin etkin kullanımı ve yerli üretimin artırılması yönündeki politikaların yanında, istikrarsız bölgelerden enerji ithalatının azaltılması konusunda teşvik edici politikalara da yöneltmiştir. (Jegen, 2014: s.6)

1990'ların ilk yıllarında SSCB'nin dağılması sonrasında AB, kendi enerji güvenliğini sağlamak amacıyla bazı politikalar geliştirmeye başladı. Bu bağlamda, 1991 yılında ''Avrupa Enerji Şartı'' anlaşması imzalanmıştır.Bu anlaşmaya göre, enerji arzı güvenliğinin artırılması, enerji üretimi, çevirimi, taşınması, depolanması, dağıtımı, iletimi ve kullanımındaki verimliliğin en yüksek seviyeye ulaştırılması, güvenliğin güçlendirilmesi ve çevresel sorunların en aza indirilmesi, yatırımların teşviki ve korunması, enerji ticaretinin serbestleştirilmesi, uluslararası ve ulusal sermaye piyasalarına erişme amaçlanmıştır.(T.C Dış İşleri Bakanlığı http://www.mfa.gov.tr/enerji-sarti-anlasmasi.tr.mfa , Erişim Tarihi: 02.01.2018)1998 yılında yürürlüğe giren bu antlaşmaya, Avrupa Birliği ülkeleri ile birlikte 38 ülke daha taraf olmuştur. Ayrıca bu dönemde Avrupa Birliği, enerji politikaları bağlamında TACIS 1991 (BDT devletlerine teknik yardım) , TRACECA 1993 (Avrupa-Kafkasya-Asya Ulaştırma Koridoru), INOGATE 1995 ve SEEERF (Güneydoğu Avrupa Enerji Düzenleyici Forumu) gibi programlar ile enerji arzı güvenliğinin sağlanması ve enerji kaynaklarının Avrupa'ya güvenli ulaşması için enerji kaynaklarına sahip ülkelerde ve bölgelerde, alt yapı ve modernizasyon çalışmaları yürütülmüştür.(Koçaslan, 2011: s.238)

1995 yılında ''Avrupa Birliği İçin Bir Enerji Politikası'' başlıklı ''Beyaz Kitap'' yayımlanarak, ortak enerji politikasının ilke ve hedefleri belirtilmiştir. Bu kitapta hedefler, başlıca üç ana başlıkta açıklanmıştır. Bunlar;

- Enerji pazarının işleyişinin sağlanması
- Birliğin enerji arz güvenliğinin sağlanması
- Enerji verimliliğinin, enerji tasarrufunun ve yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesinin desteklenmesi

- Enerji ağlarının birbiriyle bağlantısının desteklenmesidir. (https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf , Erişim Tarihi: 25.06.2018)

2000 yılında ise Avrupa Birliği'nin enerji arzı güvenliğini konu alan ''Yeşil Kitap'' yayınlanmıştır. Bu kitapta, sanayinin daha rekabetçi hale getirilmesi ve çevreye zarar veren gazların emisyonunun azaltılması konusu üzerinde durulmuştur. Bu yaklaşım doğrultusunda, elektrik ve doğalgaz alanındaki enerji kaynaklarının serbestleştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmüştür.

2006 ve 2009 yıllarında Ukrayna ve Rusya arasında meydana gelen krizlerin sonucunda, Rusya'nın Ukrayna'ya olan doğalgaz akışını kesmesi, dolayısı ile Ukrayna üzerinden Avrupa'ya ulaşan gazın kesilmesine neden olmuştur. Yaşanan bu durum, Avrupa Birliği'nin enerji arzı güvenliği konusundaki hassas durumunu, eksiklerini ve sıkıntılarınıfark etmesine neden olmuştur. Avrupa Komisyonu, bu kriz sonrasında Avrupa Birliği'nin enerji politikasının, yeniden tanımlanması gerektiğini belirtmiştir. Bu kriz, Avrupa Birliği'ne enerji politikası anlamında ortak hareket etmenin önemini ortaya koymuştur. Günümüze kadar Avrupa Enerji Politikaları temelde; enerji arzı güvenliğinin sağlanması, enerji tedarikçilerinin çeşitlendirilerek, Rusya gibi enerji zengini ülkelere bağımlı olmanın önüne geçilmesi ve transit ülkelerin azaltılarak, enerji tedarikçisi ülkelere direkt bağlantı yollarının kurulmasının sağlanması gibi temel hedefler doğrultusunda süregelmiştir.

1.2 AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TEMEL ENERJİ KAYNAKLARI

Avrupa Birliği, temel enerji kaynakları bakımından dışa bağımlı bir topluluktur. Dünyanın en büyük enerji ithalatçısı konumunda olan Avrupa Birliği, %53 oranında dış piyasalara bağımlı durumdadır. Toplam petrol ihtiyacının neredeyse %90'ını,doğalgazın %66'sını,katı yakıtlarının %42'sini ve nükleer yakıtlarının %40'ını ithal etmektedir. (European Energy Security Strategy: COM(2014) 330 final) Avrupa Birliği, ithal ettiği bu enerji kaynaklarından petrolün %34,5'ini, doğalgazın %30'unu ve kömürün %27'sini Rusya'dan satın alarak elde etmektedir. (Cerrah, 2015: s.166) Bu veriler doğrultusunda Avrupa Birliği'nin, Rusya'ya olan enerji bağımlılığının ciddi boyutlarda olduğu ortadadır. Dolayısı ile Avrupa Birliği enerji politikalarında enerji güvenliği konusu, hayati bir önem taşımaktadır.

Petrol, Avrupa Birliği enerji tüketiminde %40'lık bir paya sahiptir. Avrupa Birliği, petrol ihtiyacının %16'sını yerli kaynaklardan, geri kalan %84'ünü ise dış kaynaklardan karşılamak zorundadır. Petrol ithal edilen ülkeler sırasıyla, %34 Rusya,%14 Norveç, %6 Suudi Arabistan, %6 Kazakistan, %10 Libya,%4 Azerbaycan ve %19 diğer bölgelerdir. (Cerrah, 2015: s.173) Avrupa Birliği petrol kaynakları konusunda dışa bağımlı olması nedeniyle, enerji arzı güvenliği açısından tedarikçilerini çeşitlendirmek zorunda kalmıştır. Bu bağlamda, Rusya'ya olan bağımlılığını azaltmak amacında olması ve Kuzey Denizi'ndeki enerji kaynaklarının 2030'lu yıllarda tükenmeye başlayacak olması, dolayısıyla enerji konusunda alternatiflerin oluşturulması, enerji arzı güvenliği açısından hayati bir önem arz etmektedir.

Doğalgaz, yıllık 438 milyar metreküp tüketimiyle, Avrupa Birliği'nin toplam enerji ihtiyacının %25'ini karşılamaktadır. 2000-2005 yılları arasında Avrupa'nın doğalgaz talebi yıllık %2,1 oranda artış göstermiştir. (Hirschhausen, Holz, Neumannvd Rüster, 2010: s.5)Gelecek 10-15 yıllık süreçte, Avrupa Birliği'nde yıllık doğalgaz tüketiminin, 635 milyar metreküp civarında olacağı tahmin edilmektedir. Avrupa Birliği, doğalgazın yaklaşık %45'ini, yerli kaynaklardan tedarik etmektedir. Geri kalan ihtiyacının 130 milyar metreküpünü, Rusya tedarik etmektedir. Rusya'nın, Avrupa Birliği doğalgaz tedarikindeki payı %30, Norveç'in payı %30, Kuzey Afrika Ülkeleri-Ortadoğu Ülkeleri-Nijerya'nın toplam payı ise %15 civarındadır. (Cerrah,2015: s.172)

Avrupa Birliği'nde; toplam doğalgazın %30'u elektrik enerjisi üretiminde, %30'u konutlarda, %25'i sanayi tesislerinde ve %15'i ulaşım gibi diğer alanlarda kullanılmaktadır.(Cerrah,2015: s.172)

Çevreye etkileri bakımından kömür ve petrol enerji kaynaklarına göre düşük karbondioksit içermesi dolayısıyla doğalgaz, Avrupa Birliği'nde en çok tercih edilen enerji kaynağıdır. Kyoto Protokolü'ne taraf olan Avrupa Birliği, bu anlamda çevreci enerji hedefleri doğrultusunda doğalgaz tüketimini artırmaktadır. Bu durum, Rusya'ya olan bağımlılığı artıracak bir unsur olarak görülmektedir.

Avrupa Birliği; toplam enerji tüketiminin %18'ini oluşturan kömürün %75'lik bir kısmı elektrik üretiminde, geri kalan kısmı ise demir-çelik endüstrisi gibi sanayi

tesislerinde kullanılmaktadır. (Yorkan, 2009:s.29) Avrupa Birliği, doğalgaz ve petrol kaynaklarında dışa bağımlı olmasına karşın yeterli kömür rezervlerine sahiptir. 2004 yılındaki 5. genişleme ile birlikte Doğu Avrupa ükelerinin, Avrupa Birliği'ne katılması, AB'nin kömür rezervlerinde önemli bir artışa sebep olmuştur. Avrupa Birliği son yıllarda, yerli üretim maliyetinin dünya geneline göre yaklaşık 4 kat kadar maliyetli oluşu, üye devletlerin yerli üreticiyi korumak için tedbir almak istemeyişleri nedeniyle, kömür üretiminde azaltışa gitmiştir. Ayrıca kömür üretiminin azalmasının en önemli sebeplerinden birisi, Avrupa Birliği'nin Kyoto Protokolü'ne taraf olmasıdır. 1997 Kyoto Protokolü taahhütleri çerçevesinde Avrupa Birliği, karbondioksit emisyonlarını azaltmayı hedeflemektedir. Bu nedenle, yüksek karbondioksit emisyonuna sahip olan kömür madeninin üretimini düşürerek, daha az karbondioksit emisyonuna sahip olan doğalgaz üretimini teşvik etmeye başlamıştır.

Avrupa Birliği, elektrik üretiminin büyük bir kısmını nükleer enerji ile karşılamaktadır. Avrupa Birliği, sahip olduğu 175 nükleer reaktör ile toplam elektrik üretiminin %30 ile %35 arasındaki bir bölümünü temin etmektedir. Nükleer Reaktör'e sahip olan ülkeler arasında, ''58 Reaktörle Fransa, 19 Reaktörle İngiltere, 17 Reaktörle Almanya,10 Reaktörle İsveç, 8 Reaktörle İspanya, 7 Reaktörle Belçika'' göze çarpmaktadır. (Cerrah, 2015:s176) AB içerisinde nükleer enerjiden elektrik üretimini karşılayan ülkeler arasında birinci sırada, %78'lik oranıyla Fransa dikkat çekmektedir. İkinci sırada, nükleer enerjiden %60'lık elektrik ihtiyacını karşılayan Belçika, %50'lik ihtiyacını karşılayan İsveç üçüncü sırada, %30'luk ihtiyacını karşılayan Almanya dördüncü sırada,%27'lik ihtiyacını karşılayan Finlandiya beşinci sırada, %25'lik ihtiyacını karşılayan İspanya altıncı sırada, %23'lük ihtiyacını karşılayan İngiltere yedinci sıradadır. (Yorkan, 2009:s.30)

Avrupa Birliği'nde beşinci genişleme hareketinden sonra Birliğe katılan eski doğu bloğu ülkelerinde bulunan eski ve güvenliği düşük olan nükleer reaktörlerin kapatılması ve bu reaktörlerden elde edilen enerji ihtiyacının karşılanması sorunu ortaya çıkmıştır. Bu anlamda, enerji piyasalarının ortak hale getirilmesi önemli bir hale gelmiştir.

Avrupa Birliği içerisinde Yunanistan, İrlanda, Lüksemburg, Danimarka Portekiz, İtalya gibi ülkeler nükleer enerjiden yararlanmamaktadır. Üye ülkeler arasında bazı ülkeler, nükleer santrallerin güvenlik sorunları nedeniyle nükleer

enerjiden vazgeçerken, bazı ülkeler de nükleer enerji alanındaki yatırımlarına devam etmektedir. Bu anlamda, Avrupa Birliği'nde ortak bir nükleer enerji politikasından bahsetmek mümkün değildir.

Günümüzde yenilenebilir enerji kaynakları denildiğinde akla gelen enerji türleri, hidro-enerji, biokütle, güneş, rüzgar ve jeotermal enerjilerdir. Avrupa Birliği, yenilenebilir enerji konusunda ilk adımlarını 1980'lerde atmıştır. (Rahlwes, 2013: s.3) Çevreci enerji üretimi hedefleri doğrultusunda Avrupa Birliği, 2020 yılına kadar yenilenebilir enerji kaynaklarını toplam enerji üretimi içerisinde %20'lere çıkarmayı hedeflemektedir. Avrupa Birliği, günümüzde toplam enerji üretiminin %6'sını yenilenebilir enerji kaynaklarından elde etmektedir. (Yorkan,2009: s.30-31)

Almanya, İspanya, Finlandiya, İsveç, Avusturya, Danimarka, Avrupa Birliği üyesi ülkeler arasında yenilenebilir enerji konusunda önde gelen ülkelerdendir. Özellikle Danimarka,rüzgar enerjisi konusunda 1970'lerden günümüze önemli bir gelişim göstermiştir. Danimarka,2050'lerden önce ısınma ve soğutma konusunda harcadığı enerjinin tamamını, yenilenebilir enerjiden elde etmeyi hedeflemektedir. (Rahlwes, 2013: s.4)

1.3 AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ENERJİ NAKİL HATLARI

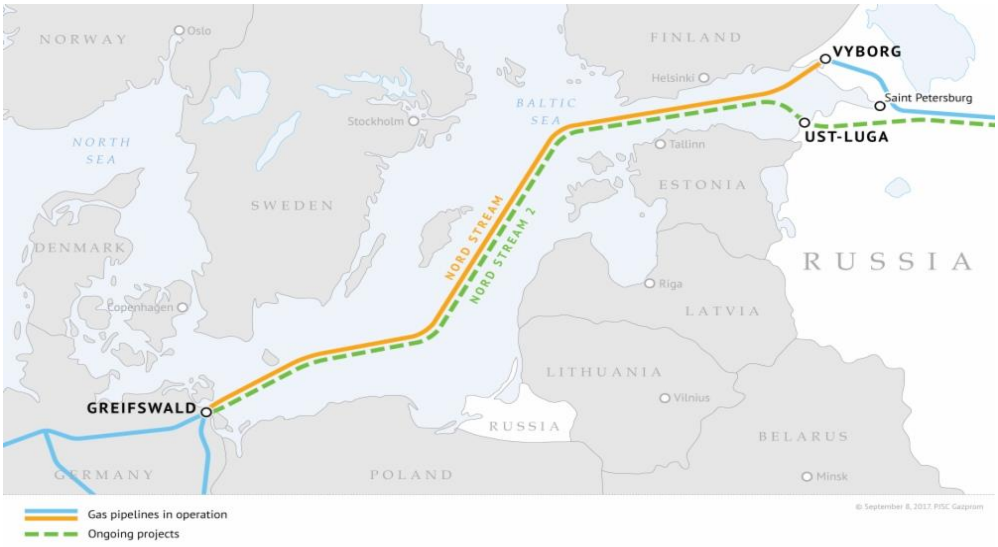
Avrupa Birliği, enerji arzı güvenliği açısından kesintisiz enerji akışını en hızlı, en ucuz ve en temiz bir biçimde sağlamak amacıyla enerji tedarikçisi bölgeler ile arasında enerji hatları oluşturmuş ve oluşturmaktadır. Bu bölümde, Avrupa Birliği'nin enerji politikalarında önemli bir yere sahip olan enerji nakil hatları incelenecektir.

1.3.1 Kuzey Akım Boru Hattı

Kuzey Akım Boru Hattı Projesi, Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin ve Almanya Cumhurbaşkanı Gerhard Shröeder'in, 2006 yılında imzalamasıyla yapımına başlanmış olan bir projedir. Proje oluşum aşamasında yapılan çalışmalar ile Baltık Denizi'ne komşu olan Finlandiya, İsveç, Danimarka, Rusya ve Almanya'nın onayının yanı sıra Polonya, Letonya, Estonya ve Litvanya'nın planlama aşamasına dahil edilmesiyle birlikte proje hayata geçirilmiştir. (https://www.nord-stream.com/the-project/permits/ , Erişim Tarihi: 06.02.2018)

Kuzey Akım Doğalgaz Boru Hattı projesi ile yıllık 55 milyar metreküp doğalgazın, Avrupa Birliği'ne aktarılması amaçlanmıştır. Toplam 1224 Kilometre uzunluğunda planlanan boru hattı,yanyana iki boru olarak döşenmesi öngörülmüştür. (https://www.nord-stream.com/the-project/permits/ , Erişim Tarihi: 06.02.2018)

Resim 1: Kuzey Akım Boru Hattı Güzergahı

Kaynak:http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/active/nord-stream/

Avrupa Birliği enerji arzında önemli bir yeri olan bu projenin amacı, Rus gazının transit ülkeler olmaksızın AB ile bağlantısının direkt olarak sağlanmasıdır. Bu sayede transit ülkelerde yaşanan ekonomik, coğrafik ve politik sıkıntıların,Avrupa Birliği'nin enerji arzı güvenliğini tehlikeye atmasını önlemek istenmiştir.

Kuzey Akım Projesi, Avrupa Birliği ve Rusya açısından iki önemli sonuç doğurmuştur. Birincisi, AB açısından 2006 ve 2009 yıllarında Ukrayna-Rusya arasında yaşanan krizler esnasında yaşanan enerji sıkıntıları gibi durumlarla karşılaşmanın önüne geçilmesi sağlanmıştır. İkincisi, Kuzey Akım Boru Hattı ile Avrupa'nın Rus gazına daha fazla bağımlı hale gelmesi, bu durumun Rusya'ya enerji fiyatlarını istediği gibi belirleme ve politik anlamda bir koz olarak kullanma fırsatı vermesi sonucu doğurmuştur.

1.3.2 Kuzey Akım 2 Boru Hattı

Kuzey akım projesinin ardından, Avrupa'nın artan gaz ihtiyacının karşılanması amacıyla yapımı süren ''Kuzey Akım 2 Boru Hattı'' projesi ile birlikte Rusya'dan başlayarak, Baltık Denizi üzerinden Almanya'ya, transit ülke üzerinden geçmeksizin, güvenilir bir biçimde gaz akışı sağlanabilecektir. Rusya'nın Ust Luga bölgesinden başlayarak, Baltık Denizi açıklarında Kuzey Akım Boru Hattı ile paralel bir güzergahta inşa edilmekte olan Kuzey Akım 2 Boru Hattı projesi, toplamda 1200 kilometreden fazla bir uzunlukta, yıllık 55 milyar metreküp gaz akışı sağlama kapasitesine sahip bir proje olarak 2019'un sonlarına gelmeden faaliyete geçmesi beklenmektedir. Avrupa'nın artan enerji ihtiyacına karşı bir çözüm olarak düşünülen Kuzey Akım 2 Boru Hattı projesi, Kuzey Akım projesi ile birlikte toplamda yıllık 110 milyar metreküplük doğalgazın Avrupa'ya, üçüncü ülkelere uğramaksızın ulaşacak olması nedeniyle, enerji arzı güvenliğine katkı sağlayan bir proje olması öngörülmektedir.
(http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/built/nord-stream2/ , Erişim Tarihi: 09.02.2018)

Resim 2: Kuzey Akım 2 Boru Hattı Güzergahı

Kaynak:http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/built/nord-stream2/

1.3.3 Yamal-Avrupa Boru Hattı

Ekim 1994'de yapımına başlanan Yamal-Avrupa Boru Hattı, 2 bin kilometre uzunluğa sahiptir ve Rusya-Belarus-Polonya-Almanya üzerinden geçmektedir. Yamal-Avrupa Boru Hattı'nın yıllık kapasitesi 33 milyar metre küptür. Boru hattı 1994 yılında, Alman-Rus anonim şirketi WINGAS, Almanya'da Yamal-Avrupa Boru Hattı'nın inşasına başlamıştır ve boru hattı projesini daha sonra Polonya, Belarus ve Rusya'ya genişletmiştir. Yapımına 1994 yılında başlanmış 2006 yılında tam kapasiteye ulaşarak faaliyetine başlamıştır. Yıllık transfer kapasitesi 33 milyar metreküp olacak şekilde inşa edilmiştir. Ayrıca Rusya ve AB'yi birbirine bağlayan ilk boru hattı projesi olması açısından öneme sahiptir. (Uluatam, 2010: s.63)

Resim 3: Yamal-Avrupa Boru Hattı Güzergahı

Kaynak:http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/active/yamal-evropa/

1.3.4 Ukrayna Boru Hatları

Brotherhood, Soyuz ve Northern Lights boru hatlarından oluşan Ukrayna Boru Hatları, Slovakya'ya bağlanarak Rusya doğalgazını, Ukrayna üzerinden Avrupa Birliği'ne ulaştırmaktadır. (Uluatam, 2010: s.64)

Brotherhood Boru Hattı, Rusya'nın Batı Sibirya doğalgaz kaynaklarını, Soyuz Boru hattı, Kazakistan ve Türkmenistan'dan alınan doğalgazı , Nothern Lights Boru Hattı ise Yamal yarımadasındaki gazı, Belarus üzerinden

Ukrayna'ya ulaştırmaktadır. Bu üç boru hattının AB'ye ulaştırdığı doğalgaz miktarı toplamda 130 milyar metreküptür. (Uluatam, 2010: s.65)

1.3.5 Türk Akımı Boru Hattı

Türkiye'yi devre dışı bırakan Güney Akım Projesi'nin yerini alan Türk Akımı projesi, Rus gazının, Anapa Limanı'ndan Karadeniz'e bağlanıp, buradan İpsala'ya kadar ulaştırılmasını öngörmektedir. Türk Akımı projesi ile Rus gazının Türkiye'ye ulaştırılarak, Avrupa Birliği'nin güney doğusunda bir gaz koridoru açılması amaçlanmaktadır.

Birbirine paralel iki boru şeklinde planlanan boru hattının 900 kilometresi karadenizin altından, 2200 metre derinlikte geçirilmesi öngörülmektedir. Yıllık kapasitesinin 31.5 milyar metreküp olması öngörülmektedir. (http://turkstream.info/project/ :Erişim Tarihi: 11.02.2018)

Resim 4: Türk Akımı Boru Hattı Güzergahı

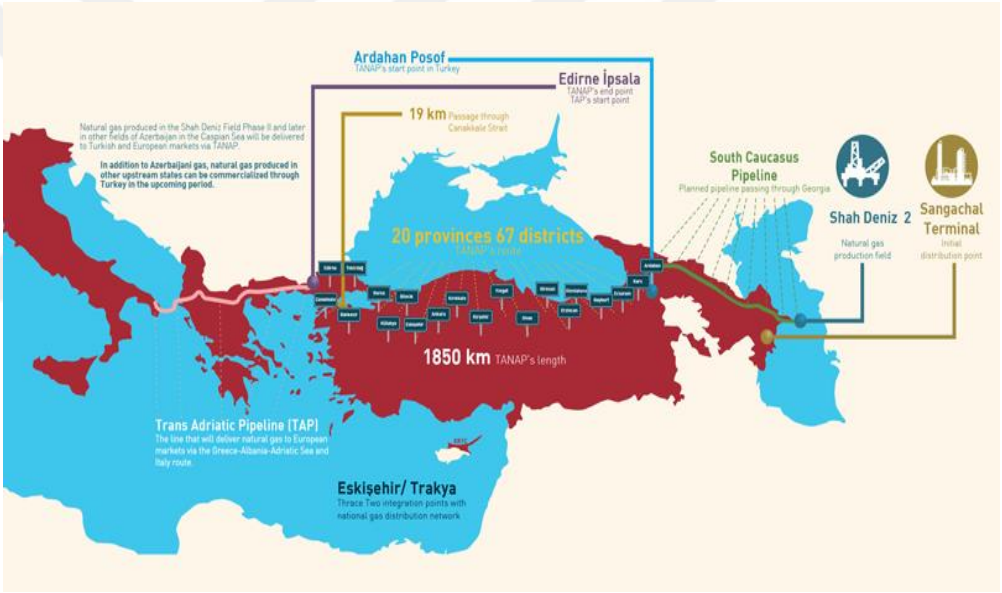
Kaynak:http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/built/turk-stream/

1.3.6 Trans Anadolu Boru Hattı Projesi

Türkiye ile Azebaycan arasında yapımı planlanan Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı Projesi ile Şah Deniz 2 ve Hazar Denizi'nin güneyinde üretilen gazın; Gürcistan üzerinden geçerek Türkiye üzerinden Avrupa ülkelerine ulaştırması

hedeflenmektedir.(http://www.tanap.com/tanap-projesi/tanap-nedir , Erişim Tarihi: 14.02.2018) Haziran 2012'de imzalanan TANAP Projesi'nin 2018 yılında teslim edilmesi beklenmektedir. TANAP kapsamında 2020 yılında 16 milyar metreküplük bir doğalgaz akışı beklenmektedir. Trans-Adriyatik Boru Hattı Projesi, Balkanlar ve İtalya üzerinden Avrupa'ya doğalgazın taşınması mümkün olacaktır. Türkiye ile Azebaycan arasında yapımı planlanan Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı Projesi ile Şah Deniz 2 ve Hazar Denizi'nin güneyinde üretilen gazın; Gürcistan üzerinden geçerek, Türkiye üzerinden Avrupa ülkelerine ulaştırması hedeflenmektedir.(http://www.tanap.com/tanap-projesi/tanap-nedir , Erişim Tarihi: 14.02.2018)

Resim 5: TANAP Boru Hattı Projesi Güzergahı

Kaynak:http://www.tanap.com/tanap-project/why-tanap/

Trans Anadolu Boru Hattı Projesi'nin, Gürcistan üzerinden Türkiye'nin Kuzey doğusunda, Güney Kafkasya Boru Hattı (SCP) ile birleştirilerek Yunanistan sınırında Trans Adriyatik Boru Hattı'na bağlanması planlamaktadır. TANAP Projesi, Azeri SOCAR firmasının %80, Türk Tarafı'nın %20'lik ortaklığıyla oluşturulan bir projedir. Daha sonra BP'nin Ortak olmasıyla, SOCAR %58, BOTAŞ %38 ve BP %12 olarak dağılmıştır. Türkiye'yi doğu-batı doğrultusunda takip eden proje, en doğuda Ardahan'ın Posof ilçesinden, Batı'da Edirne'ye kadar uzanarak toplam 20 ilden geçmesi planlanmaktadır. (http://www.tanap.com/tanap-project/why-tanap/ , Erişim Tarihi: 14.02.2018)

Haziran 2012'de imzalanan TANAP Projesi'nin, 2018 yılında teslim edilmesi beklenmektedir. TANAP kapsamında 2020 yılında, 16 milyar metreküplük bir doğalgaz akışı beklenmektedir. 16 milyar metreküplük kapasitenin 6 milyar metreküpü iç piyasada, 10 milyar metreküpü ise TAP Projesi'ne bağlanması beklenmektedir. Trans-Adriyatik Boru Hattı Projesi, Balkanlar ve İtalya üzerinden Avrupa'ya doğalgazın taşınması mümkün olacaktır. (http://www.tanap.com/tanap-projesi/tanap-nedir , Erişim Tarihi: 14.02.2018)

TANAP Projesi'nin yapımına karar verilmesi, planlanan Nabucco Projesi'nin yaklaşık %70'inin devre dışı kalmasına neden olmuş ve Nabucco'nun gerçekleşmemesinde büyük bir pay sahibi olmuştur.

1.3.7 Trans Adriyatik Boru Hattı Projesi

Avrupa Enerji Arzı açısından büyük bir öneme sahip olan,Hazar Denizi'nde bulunan zengin doğalgaz kaynaklarının Avrupa'ya taşınması planlanan Trans Adriyatik Doğalgaz Boru Hattı Projesi, Nabucco Batı'nın önemli bir alternatifi olarak görülmektedir. Nabucco Batı Avrupa Boru Hattı Projesi, Şah Denizi doğalgazının, Türkiye üzerinden Avusturya'ya kadar taşınmasını planlayan Nabucco Boru Hattı projesinin Batı'da Türk sınırı sonrası için uyarlanmış bir versiyonudur. Nabucco Boru Hattı Projesi'nin politik ve ekonomik nedenlerle gerçekleşmesinin mümkün olmaması ve Türkiye ile Azerbaycan arasında Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı projesinin yapımına karar verilmesi ile birlikte Nabucco Projesi, Batı Nabucco Boru Hattı Projesi olarak revize edilmiştir.(https://www.euractiv.com/section/energy/news/nabucco-2-0-to-transport-russian-gas/ , Erişim Tarihi: 21.02.2018)

Batı Nabucco Projesi, TANAP Projesi ile getirilen gazın Orta Avrupa'ya ulaştırılmasını öngörmektedir. Şah Denizi doğalgazının Türkiye-Bulgaristan sınırı yakınlarından başlayarak, geçiş ülkelerindeki istasyonlar aracılığıyla Bulgaristan, Romanya ve Macaristan üzerinden Avusturya'ya ulaştırılması öngörülmüş fakat projenin maliyeti dolayısı ile Şahdeniz Konsorsiyumu'nun, Trans Adriyatik Boru Hattı Projesi'ni tercih etmesi ve Rusya'nın Doğu ve Orta Avrupa'daki enerji tekelini sürdürmek amacıyla Batı Nabucco Boru Hattı Projesi'nin gerçekleşmesini engellemek istemesi dolayısı ile gerçekleşemeyen bir proje

olmuştur.(https://www.euractiv.com/section/energy/news/nabucco-2-0-to-transport-russian-gas/ , Erişim Tarihi: 21.02.2018)

Resim 6: Trans Adriyatik Boru Hattı Projesi Güzergahı

Kaynak:https://www.tap-ag.com/the-pipeline

Başlangıç noktası Yunanistan-Türkiye sınırı olan Trans Adriyatik Doğalgaz Boru Hattı Projesi'nin; Yunanistan'dan Arnavutluk'a ulaştırılması, buradan Adriyatik denizinden geçirilerek İtalya ağına bağlanması öngörülmektedir. Yunanistan'dan geçen kısmın 550 km, Arnavutluk'tan geçen kısmın 215 km, Adriyatik Denizi'nden geçen kısmın 105 km ve İtalya'dan geçen kısmın 8 km olması yani toplamda 878 km'lik bir uzunluğa sahip olması planlanmaktadır.(https://www.tap-ag.com/the-pipeline/route-map , Erişim Tarihi: 24.02.2018) Başlangıçta yıllık 10 milyar metreküp, tam kapasiteye ulaştığında ise yıllık 20 milyar metreküp doğalgazı güneyden Avrupa'ya ulaştırması beklenen Trans Adriyatik Boru Hattı Projesi'nin başlangıç noktasına kadar Türkiye üzerinde yapımı süren Trans Anadolu Boru Hattı Projesi'nin ve Yunanistan'ın mevcut altyapısının kullanılması planlanmaktadır. Böylece Trans Anadolu Boru Hattı Projesi ile Yunanistan sınırına getirilen Şah Deniz Sahası doğalgazı, bu boru hattı ile İtalya'ya ulaştırılmış olacaktır. (https://www.tap-ag.com/the-pipeline , Erişim Tarihi: 24.02.2018)

Avrupa Enerji Arzı açısından büyük bir öneme sahip olan,Şahdeniz 2 sahası doğalgazını, Güney Doğu Avrupa'ya taşıması planlanan Trans Adriyatik Doğalgaz Boru Hattı Projesi, Şahdeniz 2 bölgesi gazının Avrupa'ya taşınması konusunda Nabucco Batı'nın yerini alan önemli bir projedir. TANAP Projesi ile Yunanistan

sınırına getirilen Şah Deniz 2 Sahası doğalgazı, bu boru hattı ile İtalya'ya ulaştırılmış olacaktır. Ayrıca Trans Adriyatik Boru Hattı Projesi ile Avrupa, Güney'inden yeni bir enerji koridoru açılmış olacaktır.

Şah Deniz 2 Konsorsiyumu'nun TAP projesini tercih etmesi, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Romanya tarafından olumsuz karşılanmıştır. Çünkü Doğu ve Orta Avrupa Ülkeleri'nin, Batı Nabucco Projesi ile birlikte temel hedefi, Rusya'ya olan enerji bağımlılığının hafifletilmesini sağlamaktı. Rusya açısından bakıldığında ise TAP projesi ile Orta ve Doğu Avrupa'daki doğalgaz tekelini sürdürme fırsatı yakalamıştır. TAP Projesi'nin tercih edilmesi, Rusya açısından Doğu ve Orta Avrupa tekelinin sürdürülmesi anlamına gelmektedir.

Şah Deniz 2 gazının Avrupa'ya taşınması için Trans Adriyatik Boru Hattı Projesi'nin kabul edilmesi, Avrupa Birliği ülkelerinden proje kapsamında yararlanacak olan İtalya, Yunanistan, Bulgaristan ile birlikte Arnavutluk'u memnun etmiştir. Genel anlamda ise Avrupa Birliği, Şahdeniz-2 gazının, Avrupa pazarına ulaşması konusundaki somut bir gelişme olan TAP projesinden memnun kalmıştır.

1.4 AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ENERJİ POLİTİKASINI ŞEKİLLENDİREN TEMEL PRENSİPLER

Avrupa Birliği, enerji politikasının temellerini doğalgaz ve elektrik sektörlerinde rekabetçi, tamamı entegre olmuş ve açık bir enerji iç pazarının oluşturulması, küresel iklim değişikliğiyle mücadele edebilir ve çevreci bir enerji politikası , enerji arzı güvenliğinin oluşturulması ve enerji verimliğinin artırılması gibi argümanlara dayandırmaktadır.(Wedel, 2016: s.41) Bu bölümde, Avrupa Birliği'nin enerji politikasını şekillendiren prensipler ayrıca incelenecektir.

1.4.1 Avrupa Birliği Enerji İç Pazarının Oluşturulması

Avrupa Birliği enerji iç pazarının ilk adımı, Paris Antlaşması ile kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ile atılmıştır. Bu antlaşmayla birlikte, üye devletlerarasındaki kömür ticaretinde sınırlandırmalar kaldırılmıştır. Bu durum, enerji ticaretinde rekabetçi bir pazara imkan sağlamıştır. Günümüzde Avrupa Birliği enerji iç pazarının oluşturulması hususu, Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Anlaşma'nın 194. ve 114. Maddelerinde belirtilerek resmiyet

kazanmıştır.(http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/en/displayFtu.html?ftuId=FTU_2.1.9.html , Erişim Tarihi: 25.02.2018)

Doğalgaz ve elektrik enerjileri sektöründe ‘’İç Pazar’’ kurulması hedefi 1980’lerden itibaren gündeme gelmiştir. Doğalgaz ve elektrik enerjileri sektörlerinde iç pazarın kurulması için sektörlerin liberalizasyonu ve etkili bir talep yönetiminin sağlanması gerekmekteydi. Doğalgaz ve elektrik enerjileri sektörlerinde serbestleşme hareketi ilk olarak, 1996 Elektrik Direktifi ve 1998 Doğalgaz direktifi ile başlamıştır. Komisyon tarafından uygulanan bu direktiflerde taşıma, distrübisyon ve üretim gibi faaliyetlerin birbirinden ayrıştırılması ve piyasaların rekabetçi hale getirilmesi üzerinde duruluyordu. Bu direktifler, 2000 yılı sonrasında güncellenmiş ve rekabetçi enerji piyasasının sağlanması üzerinde yoğunlaşılarak, üye ülkelere elektrik ve doğal gaz enerjisi sektörlerinin rekabetçi bir hale getirilmesi için 2007 yılına kadar süre tanınmıştır. Doğalgaz ve elektrik sektörlerindeki bu serbestleşme ve rekabet, daha düşük maliyette enerji teminini mümkün kılmıştır.(http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/en/displayFtu.html?ftuId=FTU_2.1.9.html , Erişim Tarihi: 25.02.2018)

Elektrik ve doğalgaz ağlarının entegre edilmesi, enerji sektöründe tek pazarının oluşturulmasında ve işletilmesinde çok önemli bir husustur. 2004 yılındaki Avrupa Birliği beşinci genişleme hareketiyle, birliğe dahil olan ülkelerinin birçoğunun eski doğu bloğu ülkeleri olması ve enerji sektörlerinin yapısı eski ve farklı olması dolayısıyla, enerji tek pazarının oluşturulması konusunda problemlerle karşılaşılmıştır. Bu doğrultuda Avrupa Birliği , Trans Avrupa Enerji Ağları (TEEN) adıyla bir program oluşturulmuştur. Bu program ile Avrupa Birliği üye devletlerinin doğalgaz ve elektrik sektörlerini entegre etmenin yanında, Avrupa Birliğine komşu olan , Balkan ülkelerinin, Kuzey Afrika ülkelerinin,Rusya’nın, Ortadoğu ülkelerinin ve Orta Asya ülkelerinin doğalgaz ve elektrik sektörlerini, bir enerji ağı çerçevesinde entegrasyonunu sağlamayı arzulamaktadır. (http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/en/displayFtu.html?ftuId=FTU_2.1.9.html , Erişim Tarihi: 26.02.2018)

Avrupa Birliği, enerji pazarları entegrasyonunu sağlamak amacıyla birçok program ve projeler oluşturmuştur. Bunlar; INOGATE Programı (Avrupa’ya Devletlerarası Petrol ve Doğal Gaz Taşımacılığı): Hazar Bölgesinden Avrupa Enerji

pazarlarına petrol ve doğalgaz transferinin sağlanması amacıyla oluşturulmuş bir programdır. EURO-MED Projesi (Avrupa Akdeniz Enerji Ortaklığı): Akdeniz ülkelerinin enerji sektörlerinin restorasyonunun yapılması ve Avrupa Enerji Piyasasıyla entegrasyonunun sağlanması için oluşturulan bir projedir.SEEERF (Güneydoğu Avrupa Enerji Düzenleme Forumu): Güney Doğu Avrupa'da tam entegre edilmiş bir doğalgaz ve elektrik sektörünün oluşturulması ve Avrupa Birliği iç pazarıyla uyumlaştırılması amacıyla oluşturulmuş bir programdır. (Yorkan, 2009: s.32)

Avrupa Birliği Enerji İç piyasasının oluşturulma süreci , üye ülkelerin enerji piyasasına müdahale düzeylerinin farklılığı, ağlardaki altyapı eksiklikleri dolayısıyla, bazı engellerle karşı karşıyadır. Bu konudaki çeşitli engellerin ve ticaret engellerinin kaldırılması, normlar ve standartlarla ilgili vergi ve fiyatlandırma politikaları ve önlemlerinin uyumlaştırılması, çevre ve güvenlik düzenlemelerinin yapılarak,Avrupa Birliği enerji iç pazarının oluşturulması gerekmektedir.(http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/en/displayFtu.html?ftuId=FTU_2.1.9.html , Erişim Tarihi: 26.02.2018) Bu bağlamda adil piyasa erişiminin sağlanması , tüketicilerin korunması , yeterli üretim ve ulaştırma kapasitesinin sağlanması açısından Avrupa Birliği enerji iç pazarının oluşturulması, üye ülkeler için özel bir önem arz etmektedir.

1.4.2 Enerji Arzı Güvenliği

28 üyeye ulaşan Avrupa Birliği'nde enerji ihtiyacı, günden güne artmaktadır. Mevcut vaziyette toplam enerji ihtiyacının yarısına tekabül eden bir kısmını dış kaynaklardan tedarik eden Avrupa Birliği'nin yapılan projeksiyonlarda, 2030 yılında toplam enerji ihtiyacının %70'lik bir kısmını dış kaynaklardan elde etmek zorunda kalacağı öngörülmektedir. (Yorkan, 2009: s.33) Bu durum, Avrupa Birliği'nin enerji arzı güvenliğini , enerji politikalarının en önemli konusu haline getirmektedir.

Avrupa Birliği'nin enerji arzı güvenliği problemi ilk olarak, 1970'li yıllarda meydana gelen iki petrol krizi döneminde ortaya çıkmıştır. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun 1973 yılında, 1967 yılındaki savaş ile Filistin'i işgal eden İsrail'in, bu savaş sırasında işgal ettiği Filistin topraklarından çekilmesini öngören tasarıyı imzalamak durumunda, enerji arzı güvenliği konusundaki zafiyetlerinin, siyasal

gücüne olan olumsuz etkisini ortaya koyan bir gelişme olmuştur. (Cleveland, 2008: s.502) Daha sonraları ise Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılması ile ortaya çıkan yeni devletler, Ortadoğu ülkelerindeki istikrarsızlıklar, iç savaşlar ve artan terörizm konuları,Çin-Hindistan gibi gelişen sanayilerin küresel enerji ticareti üzerindeki baskıları artırması, Avrupa Birliği'nin enerji arz güvenliğini etkileyen önemli gelişmeler olmuştur.(European Energy Security Strategy {COM (2014) 330 final s.6) Ayrıca 2006-2009 yıllarındaki Ukrayna ile Rusya arasındaki kriz nedeniyle, Avrupa Birliği'nin doğu üyelerinin doğalgazında yaklaşık dörtte bir oranında kesintiler meydana gelmesi, Avrupa Birliği'nin enerji konusunda Rusya'ya olan bağımlılığını ortaya koymuş ve Birliği, enerji tedarikçilerini çeşitlendirerek, Rusya'ya olan bağımlılığın azaltılmasını sağlamaya yöneltmiştir. Fakat Rusya, hali hazırda Avrupa Birliği'nin en büyük enerji tedarikçisi konumunu korumaktadır.(European Energy Security Strategy {COM (2014) 330 final s.6) 2014 yılındaki Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi ve Ukrayna'nın doğusuna dolaylı yoldan müdahalesi karşısında Avrupa Birliği ülkelerinin ve başını ABD ile birlikte AB ülkelerinin çektiği NATO'nun kuvvetli bir şekilde karşı duramaması ,Rusya'ya olan bağımlılığın açık bir göstergesi olmuştur.

Avrupa Birliği, daha önce değinilen enerji arzı güvenliği konusundaki tüm risk ve tehditlere karşı birlik içi ve uluslararası programlar oluşturarak, transit ülkelerle ilişkileri geliştirerek, çeşitli güzergahlarda boru hatları oluşturarak , transit ülkeleri siyasi , teknik ve altyapı konularında destekleyerek , araştırma-geliştirme çalışmaları yaparak, enerji arz güvenliğini garanti altına almaya çalışmaktadır.

Avrupa Birliği, ihtiyaç duyduğu tüm enerjinin yarısından fazlasını ithal etmek durumundadır.Avrupa Birliği'nin ithalat bağımlılığı özellikle ham petrolde %90 ve doğalgazda ise %69'dur. Avrupa Birliği'nin toplam enerji ithalatı faturası ise günde 1 milyar Euro'dan fazladır.(https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/energy-security-strategy , Erişim Tarihi: 28.02.2018) Bu nedenle Avrupa Birliği üyesi birçok ülke, temel tedarikçi olarak dünyanın en büyük Doğalgaz ihracatcısı Rusya'ya bağımlı duruma gelmiştir. Yaşanan bu enerji bağımlılığı ister siyasi, ister ticari anlamdaki anlaşmazlıklar doğduğunda, enerji tedariki noktasında Avrupa Birliği'ni savunmasız bırakmaktadır. Örneğin, Rusya ile transit ülke Ukrayna arasındaki 2009 yılında yaşanan bir uyuşmazlık sonucu Rusya'nın, Ukrayna'ya

doğalgaz akışını kesmesi sonucu Avrupa Birliği'ne, Ukrayna üzerinden gaz gelmemesine ve birçok Avrupa Birliği ülkesinin ciddi enerji sıkıntısı yaşamasına neden olmuştur. (https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/energy-security-strategy,Erişim Tarihi: 28.02.2018)

2014 yılında Avrupa Birliği ülkeleri ve bölgedeki bazı ülkeler, yaşanan enerji sıkıntılarına çözüm üretmek amacıyla, enerji güvenliği stratejisi üzerinde görüş birliği sağladılar. Avrupa Birliği üyesi ülkeler ve diğer Avrupa ülkeleri, görüş birliğine vardığı enerji güvenliği stratejisi doğrultusunda, enerji tedarikinin kesintiye uğramaması ve enerji arzı güvenliğinin istikrarlı bir biçimde sağlanması için, beş ana hedef doğrultusunda eylem planlamıştır. Bu hedeflerden birincisi; enerji verimliliğini artırmak, önerilen 2030 enerji ve iklim hedeflerine ulaşmaktır. Bu alandaki öncelikler, Avrupa Birliği'nde sırasıyla toplam enerjinin% 40 ila% 25'ini kullanan binalara ve sanayi tesislerine verilmelidir. Ayrıca tüketicilerin enerji tüketimini azaltmalarını teşvik etmek de önem arz etmektedir. (Örneğin; net fatura bilgileri ve akıllı enerji sayaçları ile tüketicilerin yapmış olduğu tüketimler hakkında net bilgilere sahip olarak, enerji kullanımını ona göre düzenlemelerini teşvik etmek.)

İkincisi, Avrupa Birliği'nde enerji üretiminin artırılması ve tedarikçi ülkelerin ve güzergahların çeşitlendirilmesi yoluyla, enerji tedarikinde tek bir ülkeye bağımlılığın azaltılmasıdır. Bu, enerji tedarikçilerini ve güzergahlarını çeşitlendirmenin yanında, yerel enerji piyasasına yenilenebilir enerji dağıtımını, fosil yakıtların sürdürülebilir üretimini ve bu seçeneğin seçildiği yerlerde, güvenli nükleer enerjinin de eklenmesini içermektedir. Ayrıca Rusya, Norveç ve Suudi Arabistan gibi mevcut büyük enerji ortaklarıyla ve Hazar Havzası ülkeleri gibi yeni ortaklarla, etkin bir şekilde müzakere edilmesini ve enerji ilişkilerinin kesintisiz bir biçimde yürütülmesini de beraberinde getirmektir

Üçüncüsü, iç enerji piyasasını oluşturmak ve enerjiye ihtiyaç duyulan bölgelerde, Avrupa Birliği enerji alt yapılarının oluşturularak, iç enerji şebekesinin inşa edilmesidir.

Dördüncüsü; enerji politikaları üzerinden, Avrupa Birliği üyesi ülkelerin enerji diyalogunu güçlendirmek ve enerji arzı güvenliğini etkileyebilecek konular üzerinde,

Avrupa Birliği'nin tek ses olarak Avrupa Komisyonu aracılığıyla, dış enerji ilişkilerini yürütmesini sağlamaktır.

Beşincisi; acil durum ve dayanışma mekanizmalarının güçlendirilmesi ve kritik altyapının korunmasıdır. Bu, AB ülkelerinin mevcut depolama tesislerini kullanma, ters akışları geliştirme, risk değerlendirmeleri yapma ve bölgesel ve AB düzeyinde tedarik planlarının güvenliğini sağlama konusunda daha fazla koordinasyonun sağlanmasını içermektedir. (https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/energy-security-strategyErişim Tarihi: 28.02.2018)

1.4.3 Çevrenin Korunması

Avrupa Birliği'nin enerji politikalarında çevre, büyük bir öneme sahiptir. Sera etkisi yaratan ve küresel iklim değişikliklerine neden olan CO2 gazı, en çok fosil yakıtlar nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle Avrupa Birliği, fosil yakıtlardan kademeli olarak vazgeçmeyi , yenilenebilir enerji kaynaklarının tüketimini artırmayı ve enerji verimliliğini artırarak gereksiz enerji kullanımını en aza indirmeyi ve böylece çevreyi korumayı hedeflemektedir. (http://ec.europa.eu/environment/integration/energy/index_en.htm , Erişim Tarihi: 02.03.2018)

Kyoto Protokolü'ne taraf olan Avrupa Birliği, CO2 emisyonlarını %20 oranında düşürmeyi ve 2020'ye kadar enerji verimliliğinde %20 artış göstermeyi amaçlamaktadır. Yenilenebilir enerji kaynaklarının, toplam enerji kullanımı içerisinde %12 artırmayı, elektrik üretimindeki payını da %22,1'e çıkarmayı hedeflemektedir. (Yorkan, 2009 : s.35)

Avrupa Birliği, yeterli seviyede kömür yataklarına sahip olmasına rağmen, CO2 emisyonlarını azaltmak amacıyla, daha az CO2 salınımı yapan doğalgazı kullanmayı tercih etmektedir. Bu anlamda Avrupa Birliği'nin, gelecek yıllarda doğalgaza olan bağımlılığının giderek artması beklenmektedir. Bu doğrultuda, Birliğin en büyük doğalgaz tedarikçisi olan Rusya ile ilişkilerin, biraz daha önem kazanması beklenmektedir.

Avrupa Birliği, çevreyi korumak amacıyla petrol ve doğalgazın, tankerlerin yerine boru hatlarıyla taşınmasını hedeflemektedir. Ayrıca birçok Avrupa ülkesi,

atıkların geri dönüşümüyle enerji üreterek, ihtiyacının bir kısmını karşılayabilmekte ve çevresel atıkların geri dönüşümünü sağlayarak hem çevreyi korumuş, hem de enerji üreterek değer elde etmiş olmaktadır.

1.5 AVRUPA BİRLİĞİ ENERJİ POLİTİKASININ ARAÇLARI

Avrupa Birliği'nin enerji politikası çerçevesinde, çeşitli antlaşmalar imzalanmış ve programlar oluşturulmuştur. Bu antlaşmalar ve programların temel amacı, Avrupa Birliği enerji piyasasının, sağlam bir temel üzerine oturtularak , enerji transferinin kesintisiz, güvenli ve ucuz yollardan, en kısa süre içerisinde devam etmesinin sağlanması ve üçüncü ülkeler ile olan enerji ilişkilerinin kurulması, bu ülkelere olan altyapı ve teknolojik yatırımların tesis edilmesidir.

Bu bölümde, Avrupa Birliği'nin enerji arzı güvenliğinin sağlanması açısından yapılan antlaşmalar ve oluşturulan programların, Rusya ve SSCB'nin ardılı olan Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerini kapsayan kısımları ele alınacaktır.

1.5.1 Avrupa Enerji Şartı Anlaşması

Avrupa Enerji Tüzüğü olarak da bilinen 1991 Enerji Tüzüğü, Enerji Tüzüğü Süreci'nin politik temelini oluşturmaktadır. Bu Bildirge, güvenli enerji arzında ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmada ortak çıkarlar temelinde, uluslararası enerji işbirliğini desteklemesi gereken ilkelerin, kısa bir ifadesi olarak belirtilmiştir. (https://energycharter.org/process/european-energy-charter-1991/Erişim Tarihi: 05.03.2018) Avrupa Birliği'nin enerji arzı güvenliğini SSCB'den ayrılan, Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri ile yapılacak olan işbirliği ve kurulacak iyi ilişkilerde görmesi ve Bağımsız Devletler Topluluğu'nu oluşturan ülkeler, SSCB'den bağımsızlıklarını ilan etmeleri sonrasında , Avrupalı devletlerin enerji üretme potansiyellerini artıracak yatırımlara ihtiyaç duymaları, Avrupa Enerji Şartı'nın imzalanmasını kolaylaştırdı. Avrupa Birliği üye ülkeleri ve 50 ülke, 17 Aralık 1994 yılında Enerji Şartı'nı imzaladı (Energy Charter Treaty). (T.C Dış İşleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/enerji-sarti-anlasmasi.tr.mfa , Erişim Tarihi: 05.03.2018) Avrupa Enerji Şartı, Avrupa enerji politikalarının genel hatlarını, aşağıdaki maddeler doğrulusunda çizmiştir;

- Enerji arzı güvenliğinin artırılması.

- Enerji üretimi, çevirimi, taşınması, depolanması, dağıtımı, iletimi ve kullanımındaki verimliliğin en yüksek seviyeye ulaştırılması.
- Enerji güvenliğinin kuvvetlendirilmesi ve çevresel sorunların minimum düzeye çekilmesi.
- Yatırımların teşvik edilmesi ve korunması, enerji ticaretinin liberalleştirilmesi.
- Uluslararası ve ulusal sermaye piyasalarına erişimi sağlama.''(https://energycharter.org/process/energy-charter-treaty-1994/energy-charter-treaty/Erişim Tarihi: 02.03.2018)

Bu anlaşma, imzalayan ülkeler arasındaki enerji ticareti, şirketlerinin enerji yatırımları, transit konuları, anlaşmazlıkların çözümü ve enerji yeterliliği konusunda işbirliği alanlarında, uluslararası işbirliği ve koordinasyonun gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Bu amaç ve hedefler doğrultusunda Avrupa Birliği, ilk olarak SSCB'den ayrılan Doğu Avrupa ülkelerine, sermaye ve teknoloji yatırımlarında bulunmak amacıyla, 1998 yılında Enerji Şartı Anlaşması yürürlüğe sokulmuş ve Enerji Verimliliğini Artırma ve İlgili Çevresel Boyut protokolü imzalanmıştır. Enerji Verimliliğini Artırma ve İlgili Çevresel Boyut protokolü , üye devletlerin enerji verimliliğini artırmak ve enerji kullanımının çevreye verdiği zararları minimum dereceye indirmek amacıyla, politik hedefler belirlemesini öngörmüştür.(https://energycharter.org/process/energy-charter-treaty-1994/energy-efficiency-protocol/ Erişim Tarihi: 02.03.2018)

Avrupa Birliği Enerji Şartı genel anlamda, yatırımcı ile anlaşmaya taraf ülkeler arasındaki yatırımlara ilişkin anlaşmazlıklarla ,devletlerarasında Avrupa Birliği Enerji Şartı'nın yorumlanması ya da uygulanmasına yönelik anlaşmazlıkların giderilmesi için mekanizmalar öngörmektedir.

Avrupa Birliği Enerji Şartı ana organı olan Enerji Şartı Konferansı, yılda iki kere toplanmaktadır. Anlaşmazlıkların çözümü konusunda ortak karar alınamaz ise nitelikli çoğunluk esasına göre karar almaktadır. (Nitelikli çoğunluk: Enerji Şartı Bütçesinin en az %75'ini oluşturan devletlerin oyu.) (T.C Dış İşleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/enerji-sarti-anlasmasi.tr.mfa , Erişim Tarihi: 05.03.2018) Fakat belirtmek gereken önemli hususlardan bir tanesi de Avustralya, Belarus,

İzlanda, Norveç ve Rusya'nın, henüz Enerji Şartı antlaşmasını onaylamamalarıdır. Özellikle Rusya, Enerji Şartı antlaşmasını onaylamak için, Rusya Parlamentosu ECT Transit Protokolü müzakerelerinin sonuçlarını beklediğini ileri sürerek kararı bekletmektedir.

1.5.2 Trans Avrupa Enerji Şebekeleri

Trans-Avrupa Enerji şebekeleri, Avrupa Topluluğu'nda enerji tek pazarının oluşturulmasının yanında, uzun vadeli uluslararası stratejik enerji politikalarının oluşturulması anlamında da hayati önem arz etmektedir. Trans-Avrupa enerji ağları bir bütün olarak ele alındığında, doğalgaz ve elektrik sektörlerinde enerji arzının kuvvetlendirilmesi ve rekabeti artırmayı amaçlayan Avrupa Birliği'nin enerji politikasının bir parçasıdır. Enerji sektöründe bir iç pazar oluşturmayı ve bunu geliştirmeyi amaçlayan Avrupa Birliği, sınır ötesinde petrol,doğalgaz ve elektrik ağları geliştirilmesine öncelik vererek, enerji bağlantı şebekelerinin alt yapısını oluşturmaya çalışmaktadır.
(https://ec.europa.eu/energy/en/topics/infrastructure/trans-european-networks-energy , Erişim Tarihi: 02.03.2018)

Trans Avrupa Enerji Şebekeleri stratejisi temel anlamda elektrik , doğalgaz ve petrol sektörleri üzerinde, dokuz ana öncelik üzerinde şekillenmiştir. Bu öncelikler ;

- *Kuzey Denizleri Açık Deniz Şebekeleri (NSOG):* Kuzey Denizi, İrlanda Denizi, İngiliz Kanalı , Baltık Denizi ve bu bölgelere komşu sularda, birbirine entegre edilmiş elektrik şebekeleri oluşturarak, yenilenebilir açık deniz (offshore) enerji kaynaklarından, elektrik tüketimi alanlarına ve depolama merkezlerine ulaşımı artırmak (European Comission, Connecting Europe Energy , s.10)

- *Batı Avrupa'daki kuzey-güney elektrik bağlantıları (NSI West Electricity):* Özellikle Kuzey ve Batı AB ülkeleri ile İber Yarımadasının da dahil olduğu Akdeniz bölgesinde bulunan Avrupa Birliği ülkeleri arasında enerji şebekelerini sağlayarak, özellikle yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilen elektriği bu şebekelere entegre etme ve bölgedeki pazar entegrasyonunu desteklemek için iç şebeke altyapısını güçlendirmek,(European Comission, Connecting Europe Energy , s.11)

-*Orta Doğu ve Güney Doğu Avrupa'daki Kuzey-Güney elektrik bağlantıları ('NSI Doğu Elektrik):* AB iç enerji piyasasını tamamlamak ve yenilenebilir enerji kaynaklarını entegre etmek için kuzey-güney ve doğu-batı yönlerinde enerji şebekeleri oluşturmak,(European Comission, Connecting Europe Energy , s.12)

- *Elektrik Sektöründe Baltık Enerji Piyasası Ara Bağlantı Planı :* Baltık bölgesindeki üye devletlerin arasındaki iç bağlantılar ve iç şebeke altyapısının güçlendirilmesi, Baltık Ülkelerinin enerji izolasyonunun sona ermesi ve pazar entegrasyonunun güçlendirilmesini sağlamak, (European Comission, Connecting Europe Energy , s.13)

- *Batı Avrupa'daki Kuzey-Güney Doğalgaz Bağlantıları ('NSI Batı Gazı):* Batı Avrupa'daki kuzey-güney gaz akışları için gaz altyapısını ve tedarik yollarını daha da genişletmek (European Comission, Connecting Europe Energy , s.14)

- *Orta Doğu ve Güney Doğu Avrupa'daki Kuzey-Güney Doğalgaz Bağlantıları ('NSI Doğu Gazı'):* Baltık Denizi bölgesi, Adriyatik ve Ege Denizi, Doğu Akdeniz ve Karadeniz üzerinde ve bu bölgeler arasındaki bağlantılar için gaz altyapısı ve çeşitlendirmenin artırılması ve gaz arz güvenliğinin sağlanması (European Comission, Connecting Europe Energy , s.15)

- *Güney Gaz Koridoru ('SGC'):* Gaz arzının çeşitlendirilmesini artırmak için Hazar Havzası, Orta Asya, Orta Doğu ve Doğu Akdeniz Havzası'ndan AB'ye, doğalgaz akışı için altyapının oluşturulması (European Comission, Connecting Europe Energy , s.16)

- *Gaz Sektöründe Baltık Enerji Piyasası Ara Bağlantı Planı :* Üç Baltık Ülkesi ve Finlandiya'nın izolasyonunu ve tek bir tedarikçiye olan bağımlılıklarını sona erdirmek, iç şebeke altyapılarını güçlendirmek ve Baltık Denizi bölgesindeki tedariklerin çeşitliliğini ve güvenliğini artırmak için gaz altyapısı oluşturmak (European Comission, Connecting Europe Energy , s.17)

- *Orta Doğu Avrupa'daki Petrol Tedarik Bağlantıları ("OSC"):* Tedarik güvenliğini arttırmak ve çevresel riskleri azaltmak için Orta Doğu Avrupa'daki petrol boru hattı ağının birlikte çalışabilirliğini sağlamaktır. (European Comission, Connecting Europe Energy , s.18)

Avrupa Birliği, yukarıda belirtilen bu öncelikler doğrultusunda sağlıklı işleyen, rekabetçi ve adil bir enerji iç piyasasını oluşturmayı hedeflemektedir.

1.5.3 Stok Tutma Sistemleri

Avrupa Birliği enerji politikasında en önemli hususlardan bir tanesi, enerji temininin sürdürülebilirliğidir. Bu anlamda, Avrupa Birliğine olan enerji akışında olası bir kesinti durumunda ,Birliğe üye ülkelerde birçok alanda, çeşitli zararlara yol açacağı aşikardır. Avrupa Birliği, bu ve bunun gibi durumlara karşı önlem alarak, her üye ülkede değişen miktarlarda enerji stoku yapılması uygulamasına gidilmiştir. Bu uygulama ile üye ülkeler, 120 günlük tüketimlerine eş değer düzeyde petrol ürünü stoklamak durumundadırlar. (Yorkan, 2009: s.32) Ayrıca yapılan protokol gereği, üye ülkeler, stoklarını kullanmak durumunda kalırlar ise , önce Avrupa Komisyonuna bildirimde bulundurmak zorundadırlar. Bu sistemler ile stokta bulunan doğalgaz sayesinde Avrupa Birliği, 2009 yılındaki Rusya-Ukrayna Krizi esnasında uygulanan doğalgaz kesintisini minimum hasarla atlatmasını sağlamıştır.

1.5.4 Avrupa Birliği Enerji Programları

Avrupa Birliği, Enerji Politikalarını uygulamak amacıyla, enerji programları oluşturmaktadır. Bu programlar aracılığıyla, maliyetlerin karşılanması için fonlar oluşturulmakta , teknik anlamda gerekli yatırımlar yapılmaktadır.

Sinerji Programı; Avrupa Topluluğu , uluslararası düzeyde enerji alanında işbirliği yapmayı hedeflemektedir. AB'nin, üçüncü ülkelerle olan enerji politikası konusundaki ilişkileri,sinerji programı vasıtasıyla yürütülmektedir. 1970'lerde yaşanan küresel petrol krizleri sonrasında , yerel ve bölgesel enerji konularında, işbirliği ve ortaklıklara önem vermeye başlayan Avrupa Topluğu, petrol krizleri sonrası oluşturduğu, Uluslararası Enerji İşbirliği Programı'nı revize ederek, Sinerji Programı'na dönüştürmüştür.

Avrupa Topluluğu, Sinerji Programı(Synergy Programme) ile enerji arz güvenliğini sağlamayı, topluluk iç pazarında rekabeti geliştirmeyi, sürdürülebilir gelişimi desteklemeyi ve enerji verimliliğini güçlendirmeyi hedeflemiştir. Avrupa topluluğunun eylemleri, enerji politikaları tavsiyeleri, enerji konularındaki projeksiyon ve analizler, enerji politikaları konusunda bilgi paylaşımı ve işbirlikleri,

dış partnerler ile yapılan işbirlikleri, Sinerji programının kapsamına girmektedir. (Dinan, 2005: s.418)

Thermie Programı ; Avrupa Toplulukları, enerji hizmetine makul fiyatlarda ulaşımı sağlamak, enerji tüketmini düşürmek, karbondioksit emisyonlarını ve enerji tüketiminin çevreye olan olumsuz etkilerini azaltmak, enerjinin akıllı kullanımını sağlamak ,yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını teşvik etmek ,enerji sektörünün teknolojik altyapısını geliştirmek amacıyla, Thermie Programını yürürlüğekoymuştur.(https://www.cordis.europa.eu/programme/rcn/168_en.html , Erişim Tarihi: 11.03.2018)

Thermie programı, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri, BDT ülkeleri (SSCB'den ayrılan ülkeler) Akdeniz Ülkeleri, Güney Amerika Ülkeleri, Güneydoğu Asya Ülkeleri, Asya Ülkeleri, Thermie Programı'nın faaliyet sahasını oluşturmaktadır.

Thermie Programı , kreatif enerji teknolojilerinin uygulamaya konulması ve bunların ekonomik olarak desteklenmesi, enerji sektöründe Ar-Ge çalışmalarının geliştirilmesi ve yürütülmesi, enerji sektöründeki teknolojik gelişmelerin paylaşımı, enerji ulaşım altyapılarının kurulması,uluslararası işbirliğinin sağlanması, işletmelerin enerji teknolojileri konularında desteklenmesi, doğaya zarar veren teknolojilerin doğaya uyumlu hale getirilmesi gibi konulara yoğunlaşmıştır. (https://cordis.europa.eu/news/rcn/3435_en.html , Erişim Tarihi: 11.03.2018)

*Tacis Programı ;*1970'li yıllardaki petrol krizleri sonrasında enerji arzı güvenliğinin, Avrupa Enerji Politikası'nın en önemli konusu haline gelmesi, Avrupa'nın enerji kaynaklarına sahip olan bölgelerle olan ilişkilerin geliştirilmesini zorunlu kılmaktaydı. Bu doğrultuda Avrupa Topluluğu, Hazar Bölgesi'ndeki ülkeler ile ekonomik ve siyasal ilişkilerini geliştirmek amacıyla, Tacis programını oluşturmuştur. Bu program temelinde, SSCB'ye enerji sektöründe çeşitli yardımlar sunmak düşüncesiyle planlanmış, fakat 1991 yılında SSCB'nin dağılması üzerine BDT ülkelerine uygulanmış bir programdır.

Tacis programı kapsamında, BDT ülkelerine, enerji sektöründe, kamu kuruluşlarının restorasyonu konularında, eğitimin geliştirilmesi konularında, demokratikleşme ve ekonomik reformlar konularında, çeşitli dış yardımlar

yapılmıştır. (http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-92-54_en.htm ,Erişim Tarihi: 11.03.2018)

Tacis Programı, SSCB'den ayrılan yeni devletlerin, Pazar ekonomisine geçişleri, demokratik değerlerin geliştirilmesi , ülkelerin Avrupa Topluluğu değerlerine uygun hale getirilmesi gibi konularda etkili olmuştur. Tacis Programı, Inogate ve Tracea gibi alt programları içerisinde barındırmaktadır.

*Traceca Programı;*Tacis programının alt programlarından birisi olan Traceca programı, Orta Asya'daki beş ülke ve Kafkasya'daki üç ülke ile Avrupa arasında ulaştırma ve ticaret konularındaki ilişkileri sağlamak amacıyla oluşturulmuş bir programdır. (Keskin, 2006: s.131) Traceca Programı kapsamında, Avrupa ile Karadeniz, Hazar Denizi ve Avrupa arasında, ulaşım koridoru oluşturulması amaçlanmıştır. (Aras ve Yorkan, 2005: s.15)Traceca Programı kapsamında, Orta Asya ve Kafkaslardaki zengin enerji kaynaklarının, Avrupa Enerji pazarına güvenli bir şekilde ulaştırılması, bağımsızlığını yeni kazanmış olan bölgedeki devletlerin demokratik ve siyasal reformlarını desteklemek ve teknolojik konulardaki işbirliğini artırmak hedeflenmiştir. (T.C Dışişleri Bakanlığı : http://www.mfa.gov.tr/avrupa-kafkasya-asya-ulastirma-koridoru.tr.mfa , Erişim Tarihi: 02.03.2018)

Inogate Programı; Bölgedeki enerji taşımacılığının geliştirilmesi ve modernleştirilmesi, enerji kaynaklarının taşımacılığında, çeşitli alternatif seçeneklerin oluşturulması ve uygulanması, bölge ile yapılan ticaretin artırılması amacıyla, 1995 yılında Avrupa Toplulukları tarafından uygulamaya konulmuştur. Program kapsamında enerji ağlarının geliştirilmesi ve stratejik boru hatlarının inşa edilmesi de amaçlanmıştır. (http://www.inogate.org/pages/1?lang=en , Erişim Tarihi: 02.02.2018)

1.6 AVRUPA BİRLİĞİ ENERJİ POLİTİKASININ ARAÇLARI

Avrupa Birliği, enerji politikaları bağlamında dışa bağımlı bir topluluktur. Bu bağlamda oluşturulan ve/veya oluşturulacak olan politikalar ,hem Avrupa Entegrasyonu'nu etkileyen, hem de Avrupa Birliği dış politikasına etki eden sonuçlara neden olmaktadır. Bu bağlamda oluşturulan ve/veya oluşturulacak olan enerji politikaları, Avrupa Birliği için siyasal ve ekonomik anlamda hayati önem arz etmektedir.

Avrupa Birliği, enerji kullanımında etkinliğin artırılması, fosil enerji kaynaklarının yerine çevre ile barışçıl olan enerji kaynaklarının kullanılması ve enerjide dışa bağımlılığın azaltılması gibi hedefleri içeren kısa ,orta ve uzun vadeli hareket planları oluşturmuştur. Bu bölümde, bahsi geçen gelecek planları incelenecektir.

1.6.1 2020 Enerji Stratejisi

Avrupa Birliği, enerji politikaları bağlamında oluşturduğu temel ilkeler doğrultusunda çeşitli stratejiler oluşturmaktadır. Bunlardan günümüze en yakını olan 2020 Enerji Stratejisi üye ülkelere ; sera gazı emisyonlarını en az %20 azaltmayı , yenilenebilir enerji tüketiminin toplam enerji tüketimi içerisindeki payını en az %20'ye çıkarmayı ve enerji tasarrufunu en az %20 oranında sağlamayı hedef olarak koymuştur. (https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/2020-energy-strategy Erişim Tarihi: 21.03.2018) Avrupa Birliği oluşturduğu bu strateji ile hem iklim değişikliği ile mücadele etmeyi, hem de enerjide dışa bağımlılığı azaltmayı hedeflemektedir.

2020 Enerji Stratejisi belgesinde, belirtilen hedeflere ulaşmak amacıyla, beş ana öncelik belirlenmiştir. Bunlar; (https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/2020-energy-strategy Erişim Tarihi: 21.03.2018)

-Enerji alanında Avrupa'yı daha etkin bir hale getirmek için binaların, ulaşım sistemlerinin ve enerji dostu ürünlerin üretimi için yatırımların hızlandırılması, (kamu binalarının yenilenmesi, enerji dostu ürünler için eko tasarımların yapılması vb.)

-Gerekli iletim hatlarını, boru hatlarını, LNG terminallerini ve diğer altyapıyı inşa ederek bir Pan-Avrupa enerji piyasası kurulması,

-Tüketici haklarını korumak ve enerji sektöründe yüksek güvenlik standartlarına ulaşmak,

-Stratejik Enerji Teknoloji Planının uygulanması - AB'nin güneş enerjisi, akıllı şebekeler ve karbon yakalama ve depolama gibi düşük karbon teknolojilerinin gelişimini ve dağıtımını hızlandırma stratejisinin devreye sokulması,

-AB'nin dış enerji ve enerji transit ülkeleri tedarikçileriyle iyi ilişkiler kurmak. Enerji Topluluğu aracılığıyla AB, komşu ülkeleri iç enerji piyasasına entegre etmeye de çalışmaktır.

1.6.2 2030 Enerji Stratejisi

Avrupa Birliği, uzun vadeli enerji faaliyetlerine ulaşmak amacıyla orta vadeli hedefleri içeren, 2030 Enerji Stratejisi'ni ortaya koymuştur. Bu bağlamda 2030 Enerji Stratejisi , 2020 Enerji Stratejisi ile belirlenen hedefleri bir adım öteye götürmeyi hedeflemektedir.Bu hedefler,

- Sera Gazı emisyonlarını 1990 verilerine göre %40 oranında azaltmak,

-Yenilenebilir enerji tüketiminin payını,toplam enerji tüketimi içerisinde en az %27 seviyesine çıkarmak,

- En az %27 oranında bir enerji tasarrufu sağlamak olarak göze çarpmaktadır. (https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/2030-energy-strategy , Erişim Tarihi: 23.03.2018)

Bu hedeflere ulaşmak amacıyla Avrupa Komisyonu, çeşitli öneriler ortaya koymuştur. Bu öneriler ; yeniden düzenlenmiş Avrupa Emisyon Şeması oluşturmayı ,rekabetçi ve güvenlikli bir enerji sistemi için yeni göstergelerin ortaya konması , rekabetçi, güvenli ve sürdürülebilir enerji için ulusal planlara dayalı yeni bir yönetişim sistemi oluşturulması ve bu planların AB tarafından, ortak bir çerçevede ele alınması ve sonrasında AB genelinde daha fazla şeffaflık, geliştirilmiş politika uyumu ve iyileştirilmiş koordinasyonun sağlanması olarak göze çarpmaktadır. (https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/2030-energy-strategy , Erişim Tarihi: 23.03.2018)

1.6.3 2050 Enerji Stratejisi

Avrupa Birliği, 2050 yılına kadar sera gazı emisyonlarını, 1990 seviyelerine göre% 80-95 oranında azaltmak için uzun vadeli bir hedef belirlemiştir. Bu hedefe ulaşmak amacıyla, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını teşvik edip, fosil yakıtların kullanımını sınırlandırmayı, enerjinin etkin kullanımını sağlayıp enerji tasarrufu yapmayı planlamaktadır. Avrupa Birliği bu planları gerçekleştirerek, enerji

piyasasında rekabetçiliği ve enerji arz güvenliğini artırarak , enerjide dışa bağımlılığı ve fosil yakıtların çevreye olan olumsuz etkisini azaltmayı hedeflemektedir. ;(https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/2050-energy-strategy , Erişim Tarihi: 27.03.2018)

2050 Enerji Stratejisi; 2050 yılında daha sürdürülebilir, rekabetçi ve güvenli bir enerji sisteminin sağlanması için dört temel husus üzerinde şekillenmiştir. Bu hususlar;(https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/2050-energy-strategyErişim Tarihi: 27.03.2018)

-Enerji sisteminin karbonsuzlaştırılması, teknik olarak ve ekonomik açıdan uygulanabilir bir husustur. Uzun vadede karbonsuz enerji türlerini, enerji sistemine entegre etmek, mevcut politikaları sürdürmekten daha az maliyetli olacaktır.

-Seçilen enerji karışımından bağımsız olarak, yenilenebilir enerjinin payının arttırılması ve enerjinin daha verimli kullanılması kritik önem taşımaktadır.

-Gelecekte enerji sisteminin karbonsuzlaştırılacağı düşünüldüğünde, enerji sisteminde yapılan altyapı yatırımlarının bu duruma uygun bir şekilde yapılması, gelecekte oluşacak ekstra maliyetlerin önüne geçilmesini sağlayacaktır.

-Avrupa ortak enerji politikası yaklaşımının, bireysel-ulusal şemalara kıyasla daha düşük maliyetle ve daha fazla enerji tedarikiyle sonuçlanması muhtemel görünmektedir. Avrupa'da ortak bir enerji pazarı ile enerji, en ucuz olduğu yerde ve ihtiyaç duyulan yere teslim edilebilecektir.

Özetlemek gerekirse Avrupa Birliği, gelecekte enerji sektörünü yenilenebilir enerji kaynaklarının, toplam enerji tüketimi içerisindeki payının artırıldığı, tüm Avrupa'yı kapsayan enerji ağlarının oluşturulduğu, çevre ile dost enerji kaynaklarının tercih edildiği ve enerji tasarruf sistemlerinin etkin olarak kullanıldığı, enerjiye erişimin kolay ve zamanında gerçekleşebildiği stratejiler üzerine şekillendirmeyi hedeflemektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. RUSYA'NIN ENERJİ POLİTİKALARI

2.1 RUSYA ENERJİ POLİTİKALARININ TARİHSEL SÜRECİ

Rusya'nın tarihsel anlamdaki enerji politikası girişimlerine baktığımızda , 1918 yılında oluşturulan Rusya Sosyalist Federal Sovyet Cumhuriyeti döneminde Lenin, sanayi ve tarım sektörleri arasındaki uyumun ilerletilmesini ve bunun için mevcut olan tüm modern tekniklerin kullanılmasını, özellikle tüm ülkenin elektriklendirilmesini arzuluyordu. (Lee, 2014: s.291) Rusya'nın 1921 yılında Yeni İktisadi Siyasa adını verdiği ekonomi stratejisinin ilk iki yılında, kıtlık ve mali kriz başgösterse de 1923 yılında olumlu gelişmeler meydana geldi ve Rus sanayisi için 35.5 milyon ton kömür üretimi sağlandı. (Lee, 2014: s.293)

Stalin döneminde devlet planlama teşkilatı olan Gosplan tarafından oluşturulan kalkınma programları, beşer yıllık süreleri kapsayacak şekilde planlandı. 1928 -1933 yıllarını kapsayan Birinci Beş Yıllık Plan döneminde Rusya'da ağır sanayi gelişim gösterdi, 1933-1938 yıllarını kapsayan İkinci Beş Yıllık Plan ile birlikte ağır sanayi tesisleri , sanayi alanında nispeten geri kalmış fakat enerji kaynakları anlamında zenginliğe sahip olan Sibirya ve Kafkaslar bölgelerine yayıldı ve üçüncü Beş Yıllık Planın, 1938 yılında yürürlüğe konulması ile birlikte savunma sanayisi ve onun alt kollarında gelişim sağlandı. Genel anlamda baktığımızda bu programlar döneminde, 1928-1941 yılları arasında çelik üretimi dört kat, kömür üretimi de altı kat arttı. (Lee, 2014: s.295) Stephen J. Lee, Avrupa Tarihinden Kesitler adlı kitabının ikinci cildinde Stalin'in enerji alanındaki bu hızlı gelişmesinin altında yatan temel nedenlerinin başında, Rusya'nın çarlık döneminde Donetsk bölgesinde kömür tesislerinin kurulması, Bakü'de petrol tesislerinin kurulmasının yattığını söylemektedir. (Lee, 2014: s.295)

Sovyetler Birliği, 1950'li yıllarda üretimini artırdığı petrolü uluslararası enerji pazarına girebilmek ve uluslararası ilişkilerde bir avantaj olarak kullanabilmek için ucuza satmaya başlamıştı. (Sander, 2011: s.486) Bu duruma engel olmak için ABD,

OPEC adı altında petrol ihraç eden ülkeler arasında bir birlik oluşturulmasına öncülük etti ve enerji piyasaları üzerindeki hakimiyetini bu yolla devam ettirmeyi düşünmüştür. Böylece Sovyetler Birliği, zengin enerji kaynaklarını siyasal bir koz olarak kullanarak, küresel enerji pazarında rekabet etmeye başlamıştır.

Dünyanın en büyük enerji üreticilerinden birisi olan Rusya, Sovyetler Birliği döneminde enerji kaynaklarını oluşturduğu boru hatlarıyla kendi üretim tesislerine ulaştırmaktaydı. 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Rusya Federasyonu'nun kurulmasını takiben başlayan küresel ekonomiye adaptasyon süreci ile birlikte Rusya, dış politikasını ve ekonomik yapılanmasını bir arada yürütecek olan bir enerji politikası üzerine yoğunlaştı. Böylece Rusya'nın devasa doğal enerji kaynakları ekonomisinin ve dış politikasının temel unsuru haline geldi.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonraki dönem ekonomik ve siyasal anlamda sancılarla bir dönem olmuştur. Başkan Boris Yeltsin, ülkenin iktisadi olarak batışını durdurmak amacıyla 1992 yılında Başbakan Gaidar ve Chubais gibi ekonomistlerin oluşturduğu Şok Terapi adı altındaki ekonomik program ile Rus ekonomisinin Sovyetler Birliği döneminde bağlı olduğu merkezi devlet planlaması uygulamasından kurtararak özel sektörü teşvik etmeyi ve öz yeterliliğe sahip bir piyasa oluşturmayı hedeflemişti. (Riasanovsky ve Steinberg, 2011: s.676) Bu dönemde, devlet kuruluşları ortak hisseli şirketlere dönüştürülerek halka arz edildi, fakat hisselerin büyük bir kısmı değerinin kat ve kat altına devlet içindeki bürokratlar tarafından alındı. (Riasanovsky ve Steinberg, 2011: s.676) Böylece diğer sektörlerde de olduğu gibi enerji sektörünün devasa kuruluşları da bazı bürokratlar ve onların yakınları tarafından satın alındı ve enerji sektörü devlet içerisindeki bazı bürokratların kontrolü altına girmiş oldu.

Boris Yeltsin döneminde Sovyetler Birliği'nin yeni dağılmış olması dolayısı ile ekonomik ve siyasal anlamda batı ve dünya ile entegrasyonun sağlanması mücadeleleri esnasında oluşan istikrarsızlıktan faydalanan İngiliz ve ABD'li enerji şirketleri, eski Sovyetler Birliği üyesi ülkelerde ve hazar bölgesindeki ülkelerde enerji yatırımları yapmak için faaliyetlerde bulunmuş ve Rusya,içinde bulunduğu ekonomik ve siyasal istikrarsızlık dolayısı ile bu duruma sıcak bakmak durumunda kalmıştır. (Sevim, 2015: s.112)

1998 yılında Asya'da patlak veren ekonomik kriz nedeniyle, doğalgaz ve petrol fiyatlarının düşmesi, önemli bir enerji ihracatcısı olan Rusya'yı ekonomik anlamda zor durumda bırakmıştır.(Sevim, 2015: s.189) Sonrasında özellikle Vladimir Putin'in Rusya Başkanı olmasıyla birlikte, enerji sektörü en öncelikli ekonomik sektör durumuna yükseltilmiş ve bu hamlenin ülkenin yeniden süper güç olmasında kuşkusuz en önemli stratejik hareket olacağı düşünülmüştür.(Varol Sevim, 2014: s.88) Bu dönemde petrol ve doğalgaz fiyatlarının yükselmesi, Rus ekonomisine olumlu yansımış ve büyüme hızı %7 seviyelerine kadar ulaşmıştır.(Sevim, 2015: s.190) 1998-2008 yılları arasında petrol ve doğalgaz fiyatlarının düzenli bir biçimde artmasının, Rus ekonomisine önemli katkılar sağlamasının yanında Putin'in aldığı stratejik enerji kararının doğruluğunu da ortaya koyan bir husus olmuştur.

Rus ekonomisinin en önemli gelir kaynağı olan enerji ihracatı , Rusya'yı küresel enerji piyasalarının istikrarsızlığına karşı kırılgan hale getirmekteydi. Bu bağlamda Vladimir Putin,2008 yılı itibariyle petrol fiyatlarının tekrar düşüşe geçme eğilimi göstermesi sonrası Rusya ''İstikrar Fonu'' adı altında bir fon oluşturarak enerji piyasalarının istikrarsızlığına karşı önlem almıştır. (Riasanovsky ve Steinberg, 2011: s.676) Rus ekonomisi, 2009 yılında yaşanan küresel krize kadar, ekonomik gelişimini hızlı bir biçimde sürdürmüştür. 2009 yılında yaşanan küresel krizin doğalgaz ve petrol fiyatlarını düşürmesi, enerji sektörüne önemli bir oranda bağlı olan Rus ekonomisini olumsuz yönde etkilemiştir.

Avrupa Birliği Ülkeleri ile birlikte Çin, Japonya gibi sanayileşmiş ülkeler, Rus enerji kaynakları için önemli pazarlar haline gelmiştir. Bu durum, Rusya ekonomisi için hayati öneme sahip olan enerji kaynaklarının yönetimi bağlamında, kapsamlı enerji stratejileri oluşturmayı zorunlu kılmıştır.Bu bağlamda Rusya, enerji-politik bir yaklaşım içerisinde çeşitli politikalar oluşturmuştur. Bunlar;

- *''Orta Asya'da enerji arzı üzerindeki monopol konumunu korumak, Orta Asya'da enerji kaynaklarının kendi kontrolünde olmayan alternatif boru hatlarıyla, dünya pazarlarına açılmasını engellemek; bu çerçevede enerjiyi daha uygun fiyata taşıyacak yeni boru hatları inşa ederek, alternatif boru hatlarını dezavantajlı konuma düşürmek,*

- *Yeni boru hatları inşa ederek, Avrupa'daki ithalatçı ülkelere enerji naklini, transit ülkelere gerek kalmaksızın gerçekleştirmek,*
- *Avrupa'daki dağıtım sistemlerinin Gazprom tarafından satın alınarak, Rus Projelerine alternatif projelerin hayata geçmesinin engellenmesi''*(Sevim, 2015: s.190)şeklinde özetlenebilmektedir.

Dünya genelinde yaşanan küresel ısınma dolayısı ile kutuplardaki buzulların erimesi, kutuplara erişimi daha da kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda Kuzey Kutbuna kıyısı olan ABD, Kanada, Rusya, Danimarka ve Norveç arasında, bölgedeki yer altı kaynakları için çekişmelerin olması muhtemel görünmektedir. (Brzezinski, 2013: s.141) Rusya açısından bakıldığında , doğalgaz rezervlerinin %80'ini, hidrokarbon rezervlerinin %90'ını, Kutup Dairesi ve çevresindeki topraklarından elde ettiğini düşündüğümüzde bu durumun, Rusya için stratejik bir husus olması kaçınılmazdır. Bu doğrultuda, 2008 yılında oluşturulan strateji belgesinde Başkan Medvedev, 2020 yılına kadar Kuzey Kutbu'nu Rusya'nın stratejik kaynaklarının üssü olarak yerini alacağını belirtmiştir.(Brzezinski, 2013: s.141) Bu konu Rusya'nın, gelecek dış politika ve enerji politikası stratejilerindeki öncelikli konumunu koruyacağı düşünülmektedir.

2.2 RUSYA'NIN TEMEL ENERJİ KAYNAKLARI

Toplumların kalkınması için hayati öneme sahip olan enerji konusu, enerji kaynakları bakımından dünyada başı çeken ülkelerden birisi olan Rusya için hem ekonomik hem de dış politika anlamında stratejik öneme haiz bir hususdur. Bu bağlamda, Rusya'nın temel enerji kaynakları bu bölümde incelenecektir.

Rusya' da 1996 yılı sonu için rapor edilen, bilinen kömür rezervi miktarı 75.8 milyar ton bitümlü kömür ve 11,5 milyar ton linyitten oluşmaktaydı.Bilinen geri kazanılabilir rezervlerin ise 49 milyar tondan fazla bitümlü kömür olduğu belirtilmiştir.(https://www.worldenergy.org/data/resources/country/russia/coal/ , Erişim Tarihi : 04.05.2018)

Rusya'da bulunan kömür rezervleri ülke içerisinde geniş alanlara yayılmış durumdadır. Bunlar, batıda Moskova Havzası'ndan, güneyde Donetsk Havzası'nın (çoğu Ukrayna'da bulunan) doğu ucuna, Avrupa- Rusya'nın uzak kuzeydoğusundaki Pechora Havzası'na ve Irkutsk, Kuznetsk, Kansk-Achinsk'e ,Sibirya'ya Uzak Doğu'ya

uzanan Lena, Güney Yakutia ve Tunguska havzalarına kadar yayılmıştır. (https://www.worldenergy.org/data/resources/country/russia/coal/ , Erişim Tarihi : 04.05.2018)

1988 yılında yaklaşık 425 milyon tonluk bir zirveden, Rusya'nın toplam kömür üretimi, SSCB'nin dağılmasından sonra önemli ölçüde azalma göstermiştir. 1998 yılına gelindiğinde, Sovyetler Birliği zamanında kömür üretiminde görülen zirve döneminden sonra 232 milyon tonluk üretime kadar düşmüştür. Sonrasında üretimde yaşanan artış ile birlikte tekrar canlanan Kömür sektörü, 2008 yılında 326 milyon tonluk bir üretime ulaşmıştır. (https://www.worldenergy.org/data/resources/country/russia/coal/ , Erişim Tarihi: 11.04.2018)

Günümüzde BP'nin 2017 yılında yayınladığı BP Statistical Review 2017 raporuna göre Rusya'nın kanıtlanmış kömür rezervleri 69634 bin ton taş ve maden kömürü, 90730 bin ton düşük mineralli ve linyit kömürü olarak belirtilmiştir.(BP Statistical Review 2017 s.36) Rusya 2016 yılı itibariyle olarak 192,8 milyon ton petrole eş değer olacak şekilde kömür üretmekte ve 87,3 milyon ton petrole eş değer olacak şekilde kömür tüketmektedir.(BP Statistical Review 2017 s.39.)

Rusya'nın petrol sektörü,yaklaşık bir asırdan bu yana, özellikle Sovyetler Birliği'nin devlet planlamasıyla oluşturduğu ,ulusal üretim stratejisi doğrultusunda yaptığı faaliyetler ile hızlı bir gelişim gösterdi. Özellikle, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde, doğuda Volga-Urallar ve Batı Sibirya bölgelerinde bulunan kaynaklar, petrol sektörünü batı Rusya'dan doğuya yöneltti. (https://www.worldenergy.org/data/resources/country/russia/oil/ , Erişim Tarihi: 11.04.2018) Rusya'nın enerji alanındaki jeopolitik konumunu güçlendiren en önemli bölgelerden birtanesi olan Rus Endüstrisi'nin yarısını oluşturan Perm bölgesi ,Ural Dağları yakınlarında bulunmaktadır. Perm bölgesinin en önemli özelliği, yer altı kaynaklarının da bu bölgede yoğunlaşmış olmasıdır. Bölgedeki bilinen petrol rezervi, 470 milyon ton civarındadır. (Sevim, 2015: s.71)

Rusya'daki petrol üretimi, 1950'lerin ortalarından 1980'lere kadar hızlı bir artış gösterdi.1990'ların ilk yarısında keskin bir düşüşün ardından petrol üretimi, çeşitli iniş çıkışlar yaşanmakla birlikte, 2000 yılında başlayan artış eğilimi 2008

yılında toplam 488,5 milyon tona kadar ulaşmıştır. (https://www.worldenergy.org/data/resources/country/russia/oil/ , Erişim Tarihi: 22.04.2018)

2016 yılı sonu itibari ile Rusya'nın kanıtlanmış petrol rezervi, 15 milyar ton olarak belirtilmiştir. (BP Statistical Review 2017 s.12) Rusya'nın yıllık petrol üretimi 554,3 milyon ton, tüketimi ise 148 milyon tondur. Rusya günlük 11227 varil petrol üretmekte ve 8634 bin varil petrol ihraç etmektedir. (BP Statistical Review 2017 s.14-24)

BP verilerine göre Rusya ,ham petrol ihracatının 177,4 milyon tonunu Avrupa'ya, 52,5 milyon tonunu Çine ve 10 milyon tonunu Japonya ile yapmaktadır. İşlenmiş petrolünün 89,3 milyon tonunu Avrupa'ya, 18,9 milyon tonunu ABD'ye ve 10,4 milyon tonunu ise Singapura satmaktadır. (BP Statistical Review 2017 s.24)

Yıllar geçtikçe Rusya, dünyanın en büyük ve en önemli doğalgaz tedarikçilerinden biri olarak küresel enerji piyasasındaki konumunu almıştır.Rusya, kanıtlanmış doğalgaz rezervlerinde, doğalgaz üretiminde ve doğalgaz tüketiminde ilk iki ülkeye giren tek ülke konumundadır. (https://www.worldenergy.org/data/resources/country/russia/gas/ , Erişim Tarihi: 14.04.2018)

BP'nin 2017 yılı istatistiksel verilerine göre Rusya ,2016 yılı sonu itibariyle 32,3 trilyon metreküp kanıtlanmış doğalgaz rezervine sahiptir. Rusya,yıllık 579,4 milyar metreküp doğalgaz üretimi ve 390,9 milyar metreküplük tüketimi ile 749 milyar metreküplük üretimi ve 778,6 milyar metreküplük tüketimi olan ABD'nin ardından ikinci sıradadır.(BP Statistical Review 2017 s.28-29)

190,8 milyar metreküp doğalgaz ihracatı ile Rusya, 109.8 milyar metreküplük ihracatı olan en yakın rakibi Norveç'in önünde, dünya enerji piyasasında açık ara lider konumdadır. (BP Statistical Review 2017 s.34) Ayrıca 14 milyar metreküp LNG ihracatı yapmaktadır. Ayrıca Rusya, 21,7 milyar metreküp doğalgaz ithalatının yanında, 14 milyar metreküplük LNG (Sıvılaştırılmış Doğalgaz) ihracatı da yapmaktadır. (BP Statistical Review 2017 s.35)

Rusya'nın doğalgaz sektörü büyük oranda, başlangıçta devlet teşebbüsü olan ,1994 yılı Nisan ayında özelleştirilen Gazprom şirketinin elindedir. Rusya Devleti'nin günümüzde %38,37'lik bir hissesine sahip olduğu Gazprom şirketi tek başına, dünyanın en büyük doğalgaz rezervlerini elinde bulundurmaktadır. (http://www.gazprom.com/investors/stock/ , Erişim Tarihi: 15.04.2018) Şirketin küresel seviyede gaz rezervlerindeki payı % 17 ve Rusya'daki gaz rezervlerindeki payı ise yüzde 72'dir. Gazprom, tek başına küresel gaz üretiminin %11'ini , ulusal gaz üretiminin de %66'sını karşılamaktadır. (http://www.gazprom.com/about/ , Erişim Tarihi: 15.04.2018)

Rusya Federasyonu, özellikle enerji üretimi için yenilenebilir enerjinin kullanımını yaygınlaştırarak, toplam enerji tüketimi içersindeki payını artırmaya ve çeşitlendirmeye başlamıştır. Mevcut planlar ve politikalar çerçevesinde yenilenebilir enerji kaynakları, 2030 yılına kadar toplam nihai enerji tüketiminin yaklaşık % 5'ine ulaşması beklenmektedir. Bu potansiyelin elde edilmesi ve öngörülerin gerçekleşmesi bağlamında, 2030 yılına kadar yenilenebilir enerji için toplamda 300 milyar dolarlık ya da 2010-2030 yılları arasında yılda ortalama 15 milyar ABD Doları tutarında yatırım yapılmasını gerektirmektedir.
(http://www.irena.org/publications/2017/Apr/Renewable-Energy-Prospects-for-the-Russian-Federation-REmap-working-paper , Erişim Tarihi: 15.04.2018)

Rusya'nın yenilenebilir enerji sektörü, %99 oranında hidra-enerji ile üretilen enerjiye dayanmaktadır.Uluslararası Yenilenebilir Enerji Ajansı'nın verileri ışığında, Rusya'nın yenilenebilir enerjilerden elde ettiği toplam enerji miktarı, 2017 yılı itibari ile 51779 mw olarak belirtilmektedir.(IRENA 2018 s.3)Bu,toplam yenilenebilir enerjinin çeşitlerine baktığımızda 51638 mw'si hidra-enerji kaynaklarından, 11 mw rüzgar enerjisi,196 mw'si güneş enerjisi,1370mw'si biyo-enerji kaynaklarından, 196 mw'si güneş enerjisi kaynaklarından, 78 mw jeotermal enerji kaynaklarından, 11 mw rüzgar enerjisi kaynaklarından elde edilmektedir. (IRENA 2018 s.4-11)

Rusya, nükleer enerji sektöründe oluşturduğu ulusal programlar ile hem enerji ihtiyacını karşılamayı, hem de ulusal savunma faaliyetleri için enerji üretmeyi hedeflemektedir. Bu doğrultuda, Şubat 2010'da Rusya Hükümeti, hızlı reaktörlere dayalı nükleer enerji endüstrisi için yeni bir teknoloji platformu getirmek üzere

tasarlanmış, federal hedef programını onaylamıştır. (https://www.worldenergy.org/data/resources/country/russia/nuclear/ , Erişim Tarihi: 17.03.2018) Rusya'nın nükleer enerji sektörünün en önemli kuruluşu olan Rosatom şirketi, 2050 yılına kadarki gelecek stratejisinde kapalı bir yakıt döngüsüne sahip hızlı reaktörler kullanarak, doğal olarak güvenli nükleer santrallere geçmeyi içermektedir.

Günümüzde Rusya'nın nükleer enerji göstergelerine baktığımızda ; yıllık 195 bin gwh elektrik üretimi , 2.99 bin ton uranyum üretimi , bilinen 695 bin ton uranyum kaynağı olarak göze çarpmaktadır.
(https://www.worldenergy.org/data/resources/country/russia/nuclear/ , Erişim Tarihi: 17.03.2018)

Rusya, nükleer enerji sektörü bağlamında dünyada başı çeken ülkeler arasındadır. Dünya genelindeki enerji piyasalarının,nükleer enerji sektörleri göz önüne alındığında,nükleer enerji tüketimi konusunda Rusya; ABD, Fransa ve Çin'den sonra dördüncü sırada gelmektedir.

2.3 RUSYA'NIN ENERJİ NAKİL HATLARI

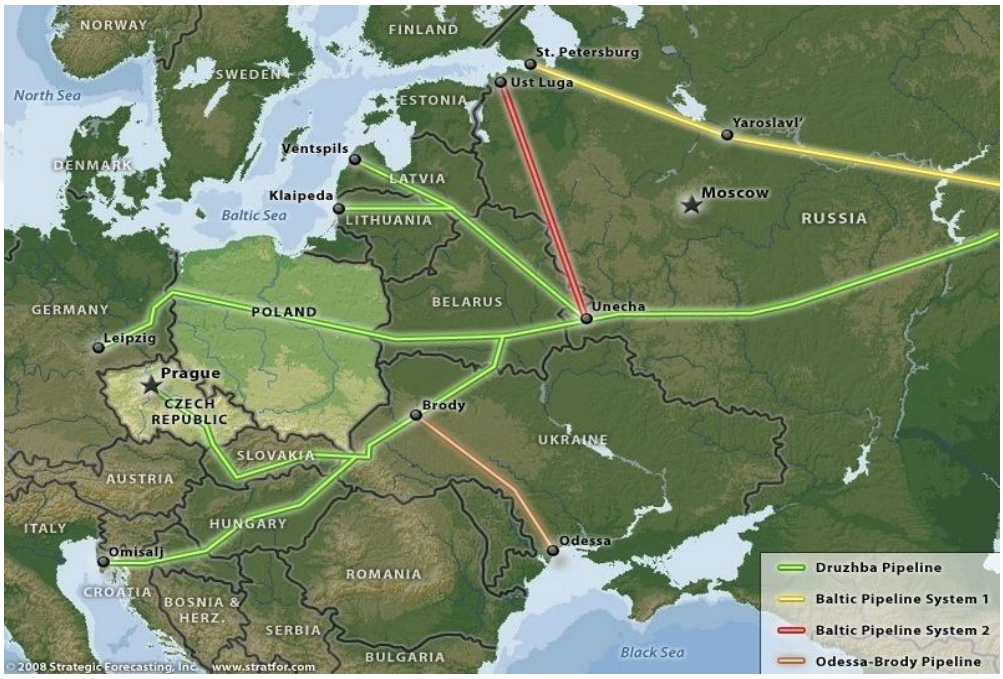
Dünyanın en büyük enerji tedarikçilerinden biri olan Rusya, ekonomisini büyük oranda enerji ihracatından elde ettiği gelirlere dayandırmaktadır. Bu bağlamda, Rusya için sahip olduğu enerji kaynaklarının güvenilir, alıcılara hızlı ve direkt olarak ulaştırılması büyük önem arz etmektedir. Günümüzde enerji transferi konusunda en hızlı ve güvenilir yöntem olan boru hatları, Rusya gibi enerji tedarikçisi bir ülke için önemli bir husustur. Bu bölümde, Rusya'nın enerji ihracatı ve uluslararası ilişkilerini yakından ilgilendiren yurt içi ve yurt dışı enerji nakil hatları incelenecektir.

2.3.1 Druzhba Boru Hattı

Ortalama 2500 kilometre uzunluğunda olan ve günlük transfer kapasitesi yaklaşık 1,2-1,4 milyon varil olan bu boru hattı, Batı Sibirya, Urallar ve Hazar Havzası petrollerinin toplandığı Samara bölgesinden başlamakta ve Belarus'dan sonra iki kola ayrılmaktadır. Hattın birinci kolu ile Polonya üzerinden Almanya'ya ulaşılmakta, ikinci kolu ile de Ukrayna, Slovakya ve Çek Cumhuriyeti üzerinden Macaristan'a ulaşılmaktadır. Proje, Belarus ve Polonya arasındaki hattın

kapasitesinin genişletilmesini ve hattın diğer kısmının da Almanya'ya kadar uzatılmasını planlamaktadır. Böylece, Baltık Denizi tanker trafiğinin azalacağı öngörülmektedir. Rusya bu proje ile Doğu Avrupa ülkeleri (Eski Sovyetler Birliği üyesi ülkeler) üzerindeki etkinliğini, enerji ihracatı yoluyla sürdürmeyi hedeflemektedir.(http://www.mfa.gov.tr/rusya-federasyonu-enerji-sektorunun-yapisi_-sektorde-yasanan-gelismeler-ve-rusya-federasyonu_nun-g-8-baskanligi-.tr.mfa , Erişim Tarihi: 11.03.2018)

Resim 7: Druzhba Boru Hattı Güzergahı

Kaynak:http://eurodialogue.org/Druzhba-Pipeline-Map

2.3.2 Baltık Boru Hattı

Rusya, enerji ihracatındaki stratejik gücünü korumak adına, enerji transferindeki transit ülkeleri azaltmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda, Baltık Boru Hattı Projesi ile birlikte Sibirya ve Timan-Pechora bölgesinden gelen petrolün, Rusya'nın Finlandiya Körfezi'ndeki Primorsk Limanı'na taşınmasını öngörmektedir. Bu proje ile birlikte Rusya, Finlandiya'ya ihraç ettiği petrol kaynaklarını Baltık Ülkeleri olan Estonya, Litvanya ve Letonya'yı devre dışı bırakarak transfer etme imkanına sahip olmaktadır. (http://www.mfa.gov.tr/rusya-federasyonu-enerji-sektorunun-yapisi_-sektorde-yasanan-gelismeler-ve-rusya-federasyonu_nun-g-8-baskanligi-.tr.mfa , Erişim Tarihi: 11.03.2018)

Resim 8: Baltık Boru Hattı Güzergahı

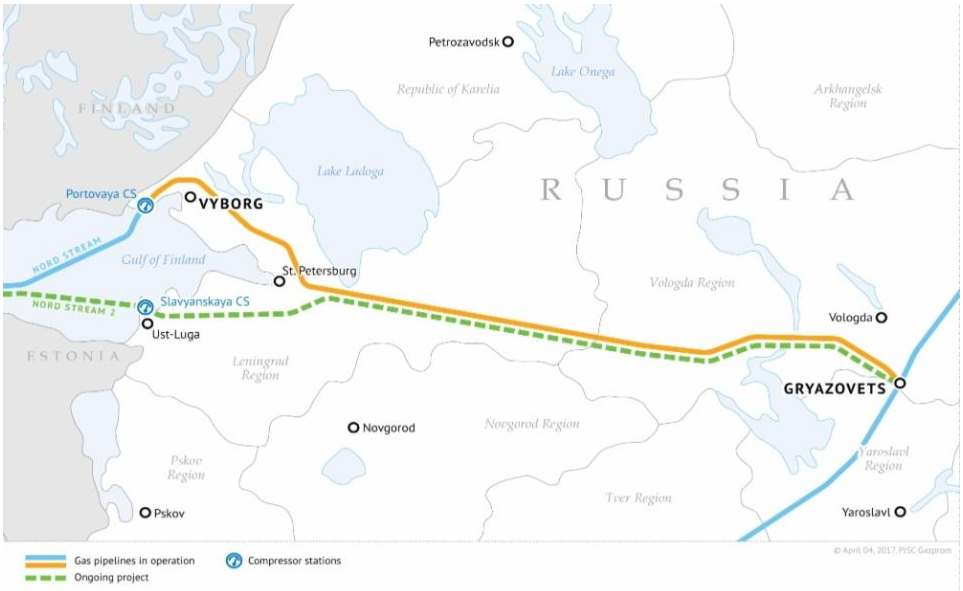

Kaynak: http://eurodialogue.org/Druzhba-Pipeline-Map

2.3.3 Gryazovets – Vyborg Boru Hattı

Gryazovets - Vyborg Gaz Boru Hattı Projesi, Rusya'nın kuzeybatısındaki tüketicilerine ve Kuzey Akım Gaz Boru Hattına gaz tedarik etmek için planlanmış bir projedir.

Resim 9: Gryazovets – Vyborg Boru Hattı Güzergahı

Kaynak:http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/active/gvg/

Uzunluğu 900 kilometreyi bulan boru hattının yıllık transfer kapasitesi, 55 milyar metreküptür. Tam kapasite ile çalışmaya 2013 yılında başlamıştır. Bu proje ile Rusya, Kuzey Akım Projesi ile Avrupa'ya sattığı gazı, yurt içi hatlar ile beslemiş ve enerji ihracatını daha güvenli hale getirmiştir. (http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/active/gvg/ , Erişim Tarihi: 17.04.2018)

2.3.4 Pochinki-Gryazovets Boru Hattı

Pochinki - Gryazovets Doğalgaz Boru Hattı, Rusya'nın Birleşmiş Doğal Gaz Tedarik Sisteminin merkezi ve kuzey gaz iletim koridorları arasında bir ara bağlantı elemanı olarak hizmet vermektedir. Boru hattı, ülkenin kuzeybatı ve orta bölgelerine gaz tedarikini daha güvenilir ve esnek hale getirmiştir. 645 kilometre uzunluğundaki boru hattı, 2012 yılında tamamlanmıştır.

Resim 10: Pochinki-Gryazovets Boru Hattı Güzergahı

Kaynak:http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/active/pochgr/

Şu anda boru hattı, kuzeybatı Rusya'ya gaz taşıyor. Daha sonra, Yamal Yarımadası'nda gaz üretiminin gelişmesiyle birlikte boru hattı, Rusya'nın merkezine doğru yönlendiren, ters akışlı tedarik sağlayabilecektir. Bu boru hattı ile birlikte Rusya, yurt içindeki enerji transfer ağlarını geliştirerek, yurt içi kullanım ve uluslararası boru hatlarına enerji tedariği için bağlantı noktaları

oluşturmaktadır.(http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/active/pochgr/ , Erişim Tarihi: 17.04.2018)

2.3.5 Mavi Akım Projesi

Mavi Akım projesi; Rus gazının üçüncü ülkeleri bypass ederek, Türkiye'ye ulaştırılması için planlanmış bir boru hattı projesidir. Bu proje ile birlikte Rus Gazı, Ukrayna, Romanya,Moldova ve Bulgaristan üzerinden geçmesinin önüne geçilmiş ve Rusya ile Türkiye arasında direkt olarak enerji koridoru oluşturulmuştur.

Resim 11: Mavi AkımBoru Hattı Güzergahı

Kaynak:http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/active/blue-stream/

2002 yılı sonunda tamamlanmış olan hat, 1213 km uzunluğunda olup, hattın 376 km'si deniz altından geçmektedir. Günümüzde bu boru hattı projesi ile birlikte Türkiye ile Rusya arasında 16 milyar metreküplük bir enerji transferi sağlanmaktadır. (http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/active/blue-stream/ , Erişim Tarihi: 18.04.2018)

2.3.6 SRTO-Torzhok Gaz Boru hattı

Kuzey Tyumen Bölgesi (SRTO) - Torzhok Gaz Boru hattı, Nadym-Pur-Taz bölgesinden çıkan gazı iletmek için inşa edilmiştir. Projenin temel amacı, Rusya'nın

kuzeybatısındaki tüketicilere doğalgaz arzını artırmak ve Yamal - Avrupa doğalgaz boru hattı ile gaz ihracatını sağlamaktır. Gaz boru hattı, Batı Sibirya'daki Urengoyskoye bölgesinden, Rusya'nın Birleşik Gaz Temin Sisteminin birleşme noktalarından biri olan, Torzhok kasabasına kadar uzanmaktadır. 2200 kilometrelik bir uzunluğa ulaşan Kuzey Tyumen Bölgesi (SRTO) - Torzhok Gaz Boru hattı, yıllık 20.5 - 28.5 metreküplük bir transfer kapasitesine sahiptir. Kuzey Tyumen Bölgesi (SRTO) - Torzhok Gaz Boru hattı, Rusya'nın ulusal enerji ağının önemli bir kolunu oluşturmaktadır.(http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/active/srto-torzhok , Erişim Tarihi: 15.05.2018)

Resim 12: SRTO-Torzhok Boru Hattı Güzergahı

Kaynak:http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/active/srto-torzhok/

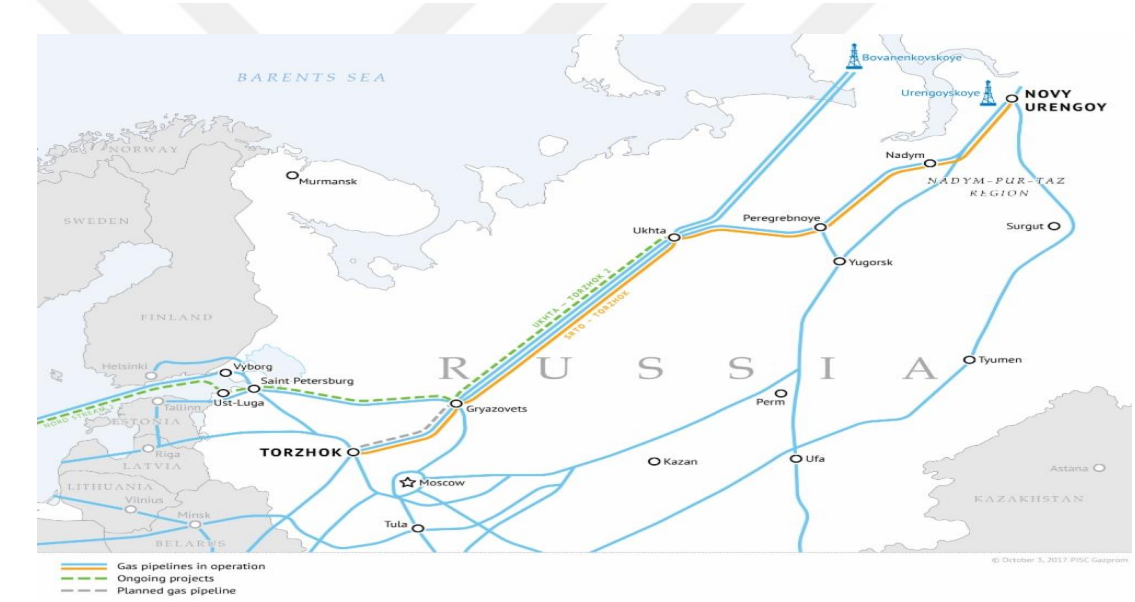
2.3.7 Ukhta Torzok ve Ukhta Torzok 2 Gaz Boru Hattı

Ukhta - Torzhok ve Ukhta - Torzhok 2 Gaz Boru hatları, Yamal Yarımadası ve Finlandiya Körfezi arasındaki bölgelerde, Rusya'nın Birleşmiş Gaz Tedarik Sisteminin geliştirilmesinde ve ihracat için gaz tedarik edilmesinde kilit rol oynamaktadır. Ukhta Torzok Boru Hattı projesi, 970 kilometre uzunluğundadır.Yıllık

45 milyar metreküp gaz transfer etme kapasitesine göre yapılarak, 2013 yılında kullanıma açılmıştır.

Artan enerji ihtiyaçları doğrultusunda, Ukhta Torzok Doğalgaz Hattı'na paralel olarak tasarlanan, Ukhta Torzok 2 Gaz Boru Hattı'nın yapımına, 2015 yılında başlanmıştır. 2019 yılında tamamlanarak faaliyete geçmesi düşünülmekte olan Ukhta Torzok 2 Boru Hattı'ndan da Ukhta Torzok gibi yıllık 45 milyar metreküp gaz transfer edilmesi planlanmaktadır. (http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/active/ukhta-torzhok2/ , Erişim Tarihi: 15.05.2018)

Resim 13: Ukhta Torzok ve Ukhta Torzok 2 Boru Hattı Güzergahı

Kaynak:http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/active/srto-torzhok/

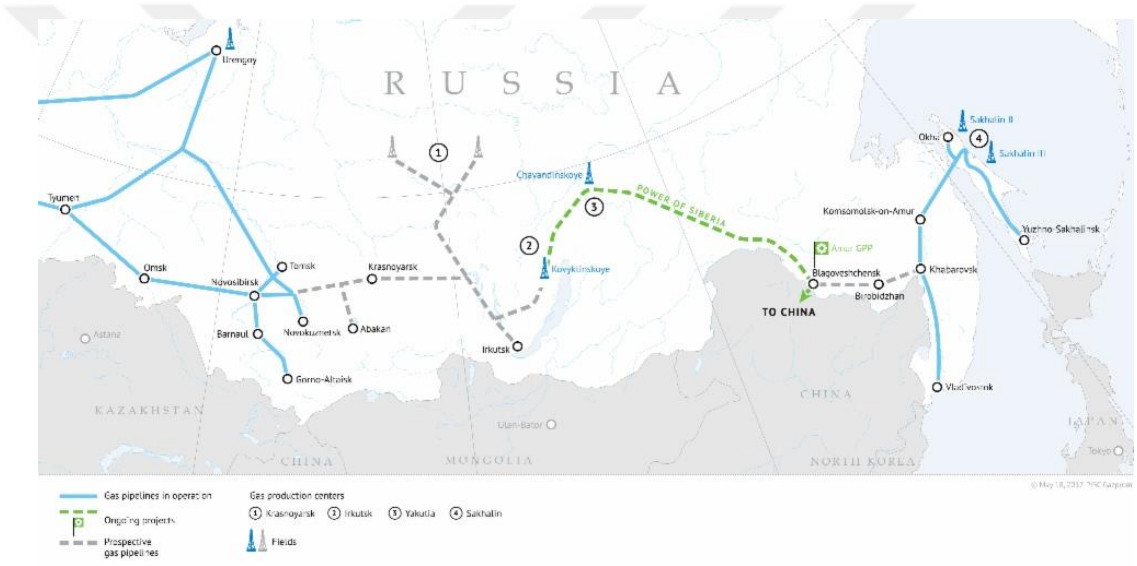
2.3.8 Power of Siberia Boru Hattı

Devasa bir nüfusa sahip olan Çin, nüfusu ve gelişen sanayisi için ihtiyaç duyduğu enerjiyi Rusya'da bulmuştur. Bu doğrultuda, Gazprom ve Çin Ulusal Petrol Şirketi (CNPC) Eylül 2016'da ,Amur Nehri'nin altından geçecek olan Sibirya Gücü'nün, sınır ötesi kesimini oluşturmak için bir sözleşme imzaladılar. Yapımına 2016 yılında başlanan projenin toplam uzunluğunun 3000km olması

planlanmaktadır. Projede ilk gazın Çin'e 2019 yılında gönderilmesi hedeflenmektedir.

Çin'in kesintisiz bir biçimde sürmesi beklenen enerji ihtiyacı doğrultusunda Çin Ulusal Petrol Şirketi ve Gazprom'un yaptığı anlaşmada Gazprom, 30 yıl boyunca yıllık 38 milyar metreküplük bir enerji tedariği konusunda taahhütte bulunmuştur. Bu süre boyunca Çin,Gazpromdan 400 milyar dolarlık gaz satın almış olacaktır(http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/built/ykv/ , Erişim Tarihi: 06.05.2018)

Resim 14: Power of Siberia 2 Boru Hattı Güzergahı

Kaynak:http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/built/ykv/

2.4 RUSYA'NIN ENERJİ POLİTİKA ARAÇLARI

Sovyetler Birliği döneminde enerji politikalarını, genellikle sanayinin gelişmesi ve ülke içerisinde yayılması gibi politikalarla özleştiren Rusya, 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasından hemen sonraki dönemde, ekonomik ve siyasal istikrarsızlıklar dolayısı ile kapsamlı ve akılcı bir enerji politikası üretememişti. Bu dönemde, devletin her alanında uygulanan plansız ve programsız reformlar enerji sektörüne de sirayet etmişti.

Kapsamlı ve akılcı bir enerji politikası, Vladimir Putin'in göreve gelmesi ile başladı. Bu dönemde enerji konusu, Rusya için stratejik bir alan haline getirildi ve

enerji politikaları modernize edilerek, Rusya'nın hem zengin enerji kaynaklarını uluslararası ilişkilerde bir kart olarak kullanmasının, hem de ekonomik anlamda enerji alanında uluslararası rekabete girebilmesinin önü açılmış oldu. Bu bölümde Rusya'nın, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında uyguladığı enerji politika araçlarına değinilecektir.

2.4.1 Kamu Politikaları

Enerji Sektörünün vergilendirilmesi : Rusya, enerji sektörünün yeniden yapılandırılması amacıyla, enerji sektörüne uygulanan vergilendirme sistemi üzerinde revizyona gitmiştir. 1 Ocak 1999 tarihinden itibaren yapılan düzenlemeler ile vergilendirme sistemindeki yenileme çalışmaları başlamıştır.Yapılan yenileme çalışmaları ile birlikte uygulanmaya başlanan sistem, alınan vergi sayısını azaltarak alınan toplam vergide artış getirmektedir.Bu doğrultuda, 1 Ocak 2002 tarihinden itibaren ‘’mineral kaynak üretim vergisi’’ yürürlüğe girmiş, enerji sektöründe lüks vergisi yalnızca bazı petrol ürünleri için geçerli hale getirilmiş , 1 Ocak 2004 tarihinden itibaren doğalgaz, söz lüks vergisi kapsamından çıkarılarak, petrol ve doğalgazdan elde edilen ürünlerin ihracatından alınan vergiler, her iki ayda bir hesaplanmak suretiyle belirlenmesi kararlaştırılmıştır.

Rusya'nın enerji sektörü üzerindeki yeni vergi sistemi ile enerji sektöründeki vergi dışı ödemeleri düzenleyerek, lisans alımı sırasında yapılan bir defalık ödeme, mineral kaynakların çıkarılması sürecinde yapılan düzenli ödemeler (kilometrekare başına her bir mineral kategorisi için yapılan ödemeler), mineral kaynaklara ilişkin jeolojik enformasyon için yapılan ödemeler, ihalelere katılım için yapılan ödemeler ve lisansların çıkarılması için yapılan ödemeler olarak belirlemektedir. (http://www.mfa.gov.tr/rusya-federasyonu-enerji-sektorunun-yapisi_-sektorde-yasanan-gelismeler-ve-rusya-federasyonu_nun-g-8-baskanligi-.tr.mfa , Erişim Tarihi: 06.05.2018)

Enerji Sektöründe Yapılan Düzenlemeler : Rusya Federasyonu, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, enerji sektöründe yapmayı planladığı düzenlemeleri 1995 yılında yapılan, Subsoil Yasası ve Ürün Paylaşım Anlaşmaları doğrultusunda yapmaya başlamıştır. Bu anlaşmalara ek olarak 1999 tarihinde yapılan, Yabancı Sermaye Kanunu ve bazı uluslararası anlaşmalar çerçevesinde enerji sektörü

üzerinde düzenlemeler yapılmıştır. Söz konusu düzenlemelerin en dikkat çekenleri, üretim lisansı alma ve ürün paylaşım anlaşmaları hakkındaki düzenlemelerdir. Subsoil Kanunu'nun getirdiği düzenlemeye göre petrol sahalarının, özel mülkiyete ait olamayacağı, yalnızca üretilen petrolün özel mülkiyete ait olabileceği belirtilmiştir.Subsoil Kanunu uyarınca, üretim lisansları, ihale yoluyla özel şirketlere verilebilmekte ve ihaleyi kazanan şirketlerin, ihale bedelini ödeyerek, ürün paylaşım anlaşmasını imzalaması gerekmektedir.(http://www.mfa.gov.tr/rusya-federasyonu-enerji-sektorunun-yapisi_-sektorde-yasanan-gelismeler-ve-rusya-federasyonu_nun-g-8-baskanligi-.tr.mfa , Erişim Tarihi: 06.05.2018)

2.4.2 Kamu ve Özel Teşebbüsler

*Lukoil;*25 Kasım 1991'de, Rus Sovyet Federal Sosyalist Cumhuriyeti Hükümeti, Kogalym, Langepas ve Uray'ın üç petrol üretim işletmesini ve aynı zamanda Perm ve Volgograd'da bulunan çeşitli rafinerileri birleştirerek, LangepasUrayKogalym (LUKOIL) petrol endüstrisi grubunu oluşturmak için, 18 sayılı Yönetmeliği yayınladı ve böylece Lukoil firması kuruldu.Devletin özelleştirme politikaları doğrultusunda, 1993 yılında özelleştirme planı kabul edildi. (http://www.lukoil.com/Company/history/History1991 , Erişim Tarihi: 21.05.2018)

Günümüzde LUKOIL, dünyanın en büyük halka açık petrol ve gaz şirketlerinden biridir ve dünya petrol üretiminin% 2'sinden fazlasını ve kanıtlanmış hidrokarbon rezervlerinin yaklaşık% 1'ini oluşturmaktadır. Rusya Federasyonu'nun, hidrokarbon rezervlerinin% 86'sını ve hidrokarbon üretiminin% 83'ünü oluşturmaktadır. Yurt içinde ana faaliyetler Kuzeybatı, Volga, Urallar ve Güney Federal Bölgeleri olmak üzere dört federal bölgede yoğunlaşmaktadır.
(http://www.lukoil.com/Company/CorporateProfile , Erişim Tarihi: 21.05.2018)

Lukoil firması, ulusal ve uluslararası alanlarda petrol araştırma faaliyetlerini yürütmektedir. 2000 yılında, Hazar Denizi'nin Severnyi bölgesi içindeki arama faaliyetlerini takiben LUKOIL, 450 milyon tonluk belirtilen petrol ve gaz rezervleriyle ilk petrol-gaz-yoğuşma alanını keşfetti. (http://www.lukoil.com/Company/history/History2000 , Erişim Tarihi: 21.05.2018)

2007 yılında, Amerikan petrol ve gaz şirketi Vanco Energy ile Gine Körfezi'ndeki (Batı Afrika) muhtemel offshore bloklarını araştırmak için üç projenin% 56.66 hissesini satın almak üzere bir anlaşma imzalandı.(http://www.lukoil.com/Company/history/History2007 ,Erişim Tarihi: 21.05.2018)

2014 yılında LUKOIL, Irak'ta Batı Qurna-2 sahasında, ticari petrol üretimine başladı. Alanın mevcut çıkışı, günde 120 bin varili aşmaktadır. Dünyanın en büyük petrol sahalarından biri olan Batı Qurna-2, Basra'ya 65 kilometre uzaklıktaki güney Irak'ta bulunan bir konumdadır.
(http://www.lukoil.com/Company/history/History2014 , Erişim Tarihi: 22.05.2018)

LUKOIL Group, Orta Doğu ve Asya, Batı Afrika ve Avrupa'da petrol ve doğalgaz arama ve üretim projelerinin uygulanmasına ve Kuzey, Orta ve Güney Amerika'nın gelecek vaat eden bölgelerine yoğunlaşmış durumdadır. LUKOIL firması günümüzde Rusya'da ve uluslararası alanlarda yatırımlarını sürdürmektedir. Yatırımları ile Rusya'nın enerji sektöründeki stratejik konumunu güçlendiren, özel bir teşebbüs olarak göze çarpmaktadır.

*Gazprom;*1989 yılında SSCB Gaz Endüstrisi Bakanlığı, Gazprom Devlet Gaz Kuruluşu olarak yeniden yapılandırılmıştır. Sonrasında 17 Şubat 1993 yılında Rusya Hükümeti'nin ilgili Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'ni yürürlüğe koyma kararı uyarınca Gazprom Gaz Endüstrisi, Rusya Ortak Anonim Şirketi Gazprom olarak yeniden düzenlenmiştir. Başlangıçta devlet teşebbüsü olarak kurulan Gazprom şirketi, Nisan 1994 yılında özelleştirilmiştir. (http://www.gazprom.com/about/history/company/ , Erişim Tarihi: 23.05.2018)

Gazprom, gaz, gaz kondensat ve petrolün jeolojik keşif, üretim, nakliye, depolama, işleme ve satışı, araç yakıtı olarak gaz satışı ve ayrıca ısı ve elektrik enerjisi üretimi ve pazarlaması üzerine odaklanmış küresel bir enerji şirketidir. Gazprom'un stratejik hedefi, satış pazarlarını çeşitlendirerek, güvenilir tedarik sağlayarak, işletme verimliliğini artırarak ve bilimsel ve teknik potansiyelini yerine getirerek, kendini küresel enerji şirketleri arasında bir lider olarak konumlandırmaktır.

Gazprom dünyanın en büyük doğalgaz rezervlerini elinde bulundurmaktadır. Şirketin küresel seviyede gaz rezervlerindeki payı, yüzde 17 ve Rusya'daki gaz rezervlerindeki payı ise yüzde 72'dir. Gazprom, küresel gaz üretiminin %11'ini , ulusal gaz üretiminin de %66'sını karşılamaktadır. Şu anda Şirket, Yamal Yarımadası, Kuzey Kutbu, Doğu Sibirya ve Rusya Uzak Doğu'daki büyük ölçekli gaz geliştirme projelerinin yanı sıra yurtdışında bir dizi hidrokarbon arama ve üretim projesini aktif olarak uygulamaktadır.

Gazprom, toplam 171.4 bin kilometre uzunluğunda, dünyanın en büyük gaz iletim sistemine sahiptir. Gazprom, gazının yarısından fazlasını Rus tüketicilerine satmakta ve eski Sovyetler Birliği içinde ve ötesinde 30'dan fazla ülkeye gaz ihraç etmektedir. Aynı zamanda Gazprom, Rusya'nın en büyük dört petrol üreticisi arasında yer almaktadır. (http://www.gazprom.com/about/ , Erişim Tarihi: 23.05.2018)

Günümüzde Gazprom'un hisselerinin %38,37'si Rusya Devleti'nin elindedir.(http://www.gazprom.com/investors/stock/ , Erişim Tarihi: 23.05.2018) Dolayısıyla Rusya, ulusal ve uluslararası anlamda enerji sektöründeki stratejilerini, Gazprom gibi enerji devinin yatırımları ile faaliyete geçirmektedir.

Transneft; Kamu Anonim Şirketi Transneft, Rusya Federasyonu tarafından 17 Kasım 1992 tarih ve 1403 sayılı Rusya Federasyonu Başkanının Kararı ile 14 Ağustos 1993 tarih ve 810 sayılı Rusya Federasyonu Hükümeti Kararı ile kurulmuştur. Transneft'in yönetim organlarındaki devlet temsilcileri, gelişiminin stratejik yönlerini belirlemekte ve üretim ve ticari faaliyetler ile finansal faaliyetlerin sorumluluğunu üstlenmektedirler.Transneft'in yoğunlaştığı alanlara baktığımızda;

- Rusya Federasyonu içinde ve yurtdışındaki boru hatları sistemi ile petrol ve petrol ürünleri taşımacılığı için hizmetlerin sağlanması,
- Ana boru hatlarında önleyici bakım, teşhis ve acil durum müdahale ve onarım işlemlerinin sağlanması,
- Gövde boru hatları ağının ve diğer boru hattı tesislerinin entegre olarak geliştirilmesine yönelik faaliyetlerin koordine edilmesi,
- Hükümetler arası anlaşmalara paralel olarak petrol ve petrol ürünleri taşımacılığı konularında diğer devletlerin boru hattı işletmeleri arasındaki işbirliği sağlamak,

- Boru hatlarının yapımında bilimsel, teknik ve yenilikçi gelişimine katılım, yeni ekipmanların, teknolojilerin ve malzemelerin uygulanmasının sağlanması,
- Transneft sistemi varlıklarının, tesislerinin, temelinin genişletilmesi ve yeniden inşasının geliştirilmesine yönelik fonların sağlanmasını söyleyebiliriz. (http://www.en.transneft.ru/about/ , Erişim Tarihi: 24.05.2018)

Transneft,68bin kilometrelik boru hattı,500'den fazla pompalama istasyonu,23 milyon metreküplük depolama alanı ile Rusya'nın %85'ine enerji ulaştıran hatlara sahip devasa bir şirket olarak, Rusya'nın enerji sektörüne hizmet etmektedir. (http://www.en.transneft.ru/about/ , Erişim Tarihi: 24.05.2018)

Rosatom; Aralık 2007'de Vladimir Putin'in emriyle kurulmuş ve Federal Nükleer Enerji Ajansı'nın yerini alması amaçlanmıştır. Rosatom, devletin nükleer enerji politikasının yürütülmesini sağlamaktadır. Rosatom Nükleer enerji kullanımının, nükleer enerjinin ve endüstriyel kompleksin ve nükleer silahların kompleksinin, nükleer ve radyasyon güvenliğinin kararlı işleyişinin birliğini sağlamak amacıyla kurulmuştur. (http://atomenergoprom.ru/en/corp/ Erişim Tarihi: 27.05.2018)

Misyonu ileri teknolojiler, yetkinlikler ve yeniliklerde küresel liderliğe ulaşarak, savunma, nükleer güvenlik ve nükleer güç konusunda ulusal çıkarları korumak olan Rosatom Şirketi, beş ana ilke doğrultusunda faaliyetlerini sürdürmektedir.Bu ilkeler ; Bir adım önde olmak , Sonuca ulaşmak için sorumluluk almak , Verimliliği Sağlamak, Saygı ve Güvenlik.(http://www.rosatom.ru/en/about-us/our-mission-and-corporate-values/ , Erişim Tarihi: 27.05.2018)

Rosatom'un faaliyet gösterdiği temel alanlar ; Nükleer Tıp , Uygulamalı Temel Bilimler,Nükleer Silahlar , Uranyum Zenginleştirme , Elektrik Üretimi , Nükleer Güç Tesisleri, Uranyum Madenciliği, Nükleer Yakıt Üretimi , Komposit Materyal Üretimi, Nükleer ve Radyasyon Güvenliğidir. (http://www.rosatom.ru/en/about-us/our-mission-and-corporate-values/ , Erişim Tarihi: 27.05.2018)

Günümüzde Rosatom, Nükleer Güç Santrali yapımında ve uranyum zenginleştirme alanında dünyada birincidir. Rosatom, Dünya Nükleer Yakıt piyasasının %17'sini elinde bulundurmaktadır.(Rosatom Key Facts)

Dünyada 42 ülkede faaliyet göstermektedir. Rosatom Bangladeş,İran,Türkiye,Belarus,Çin,Mısır,Finlandiya,Hindistan'da Nükleer Enerji Santrali proje yatırımları inşa aşamasındadır. (http://www.rosatom.ru/en/investors/projects/ , Erişim Tarihi: 28.05.2018)

Rosatom stratejik hedeflerini uluslararası pazardaki payının artması, ulusal ve uluslararası piyasalar için yeni ürünlerin geliştirilmesi,ürünlerin maliyetlerini düşürerek kalitesinin artırılması olarak belirtmiştir. (Rosatom Key Facts, 2016 : s.5)

Rosatom, Nükleer Enerji sektöründe dünyadaki özel konumuyla birlikte Rusya'ya hem ekonomik alanda hem de siyasi ve askeri alanlarda katkılar sağlayarak, Rusya'nın uluslararası alandaki konumunu güçlendirmektedir.

2.5 RUSYA'NIN GELECEK ENERJİ STRATEJİLERİ

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde enerji politikaları, genel anlamda enerji güvenliği üzerine yoğunlaşılarak, ele alınan politikalar olarak göze çarpmaktaydı. 1950'li yıllarda enerji politikaları, herhangi bir askeri faaliyet durumunda enerji kaynaklarına yeterli düzeyde sahip olma üzerine,1970'lerde enerji politikaları, 1973 petrol krizinde yaşandığı gibi enerji kaynaklarını, politik anlamda şantaj malzemesi olarak kullanan tedarikçiler yerine, enerjinin güvenilir tedarikçilerden temin edilmesi üzerine,1980'ler ve 1990'larda ise enerji politikaları enerji endüstrisinin oluşturulması,enerjinin kesintisiz , hızlı , ucuz ve temiz bir biçimde tedarik edilerek sanayinin enerji ihtiyacının düzenli olarak sağlanması üzerine odaklanmıştır.(Esakova, 2012: s.36)

Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında dağılmasından sonra Rusya, geniş çaplı ekonomik revizyona girdi. Bu dönemde, ekonomik anlamda Batı ile entegrasyonun sağlanması, piyasaların liberalleşmesi ve özel sektörün gelişmesi için birçok kuruluşun ve üretim tesislerinin özelleştirmeleri sağlandı.Yaşanan bu gelişmeler, ekonomik hayatın enerji sektörüne de hızlı bir biçimde yansıdı. Enerji sektörü ,Rusya ekonomisi için stratejik öneme sahip bir sektördür. Bu alanda, 1993 yılında başlayan özelleştirme faaliyetlerinde Rusya Federasyonu'nun kontrolü korunmuş, özelleştirilen kurumların yönetim kadrosuna bürokratlar getirilerek, stratejik konularda karar alma mekanizmasında bulunmaları sağlanmıştır. (Örn; Transneft

Şirketi'nin başında Rusya Enerji Bakanı'nın bulunması;
bknz: http://www.en.transneft.ru/about/management/board-directors/)

Sovyetler Birliği'nin yıkılması sonrası Rusya'nın başlattığı ekonomide özelleştirme faaliyetlerine rağmen, enerji gibi belli alanlarda devletin etkisini sürdürmesi; enerji sektörünün devlet için stratejik öneminin farkında olunması, yapılan özelleştirmeler sonucu kuruluşların yönetimine gelen kişilerin, Rusya hükümetine olan yakınlığı, enerji sektöründeki tesislerin ve altyapıların Sovyetler Birliği döneminde yapılarak, o dönemin Rusya Federasyonu'na miras kalması ve dolayısı ile enerji nakil sisteminin Rusya Devleti'ne ait olması dolayısı ile kaçınılmaz bir olgu olarak göze çarpmaktadır. (Baysoy, 2015: s.63)

2.5.1 2020'ye Kadar Enerji Stratejisi

Rusya, SSCB'nin dağılmasından sonraki ilk dönemde, yapmış olduğu plansız ve programsız reform hareketleri ile birlikte yapılan gelişi güzel özelleştirmeler, Rus enerji politikasının, gelecek perspektifine sahip bir biçimde, yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda Rusya, Vladimir Putin'in devlet başkanı seçilmesinden sonra enerji sektöründe bir atılım oluşturarak, çeşitli gelecek stratejileri oluşturmuştur. Bunlardan birincisi olan ''2020'ye kadar Rusya'nın Enerji Stratejisi'' belgesi, 2003 yılında imzalanmıştır. Bu strateji belgesinde öncelik, Rusya'nın temel enerji politikası ilkelerinin oluşturulması,enerji politikalarında uygulanan yöntemlerin belirlenmesi, Rusya'nın elinde bulundurduğu kaynakların değerlendirilerek, ulusal sanayiye entegrasyon planının oluşturulması ve ihracatının yapılması için programların hazırlanması olmuştur.(Ministry of Energy of the Russian Federation: Energy Strategy of Russia for the period up to 2030, 2010 : s.3)

Rusya'nın 2020'ye kadarki enerji stratejisinin öncelikleri, Rusya'nın enerji güvenliğinin tesis edilmesi, enerji tasarruf sistemlerinin hayata geçirilerek enerjinin en etkin bir biçimde kullanılmasının sağlanması, enerji dostu teknolojik ürünlerin günlük hayattaki yerini almasının sağlanması, enerji sektöründe işgücü verimliliğinin sağlanarak, enerji sektörünün ekonomik verimliliğinin sağlanması, ülkede mevcut bulunan enerji kaynaklarının üretiminin artırılarak, Rusya'nın bölgesel ve uluslararası anlamda enerji piyasasına kesintisiz enerji ihracatının yapılarak, ülke ekonomisinin yeniden yapılanması için yeterli gelirin elde edilmesinin sağlanması

olarak belirlenmiştir.(Ministry of Energy of the Russian Federation: Energy Strategy of Russia for the period up to 2030, 2010 : s4)

2020'ye Kadar Rusya'nın Enerji Stratejisi programından beklenen sonuçları özetlemek gerekirse, birincil yakıt ve enerji kaynaklarına yönelik olan iç talebin tamamı karşılanacak, aynı zamanda kişi başına yakıt ve enerji harcamaları, hızla artan kişi başına düşen gelir ile aynı oranda artması, enerji kaynaklarının ihracatı, 2020 yılına kadar% 45-64 oranında büyüyecek, bu da ülkenin ödemeler dengesinin sürdürülebilirliğini tatmin edecek ve ekonomik durumunu ve etkisini güçlendirmesi,enerji gelirlerinin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'daki yoğunluğunun, 2000 yılına oranla %22'den, 2020 yılında %13-15'lere düşmesi ve böylece ekonominin yalnızca enerji ihracatına bağımlı olunmasının önüne geçilmesi,yıllık FEC gelirleri, 2010 yılına kadar 1,5 oranında büyüyerek, toplanan vergiler 1/3 oranında artması beklenmektedir. (Kuznetsova, 2015: s.161-162)

2.5.2 2030'a Kadar Enerji Stratejisi

Rusya, Sovyetler Birliği sonrası ekonomik alanda yaşadığı plansız ve düzensiz bir yeniden yapılanma süreci içerisinde, enerji kaynakları ve enerji üretim tesisleri gelişi güzel bir biçimde özelleştirilmiştir. Bu dönem sonrası 2003 yılında oluşturulan ''2020 yılına kadar Rusya'nın enerji stratejisi'' programı sayesinde Rusya'nın, enerji politikaları belli bir gelecek perspektifi ve gelecek programına oturtulmuştur. Bu enerji stratejisinin uygulandığı dönemde yaşanan bölgesel ve uluslararası krizler, Rus ekonomisini olumsuz etkilemiştir. Özellikle, 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik kriz, petrol ve doğalgaz fiyatlarının düşmesine neden olmuş ve bu durum enerji ihracatcısı olan Rusya'yı olumsuz etkilemiştir.

Rusya, uluslararası gelişmelerin enerji sektörüne, dolayısıyla Rus ekonomisine zarar vermesini önlemek adına, enerji politikasını güncellemiş ve mevcut olan risklere karşı tedbirler alma yoluna gitmiştir. Rusya'yı tedbir almaya yönelten riskleri ortaya koymak gerekirse ;

- Rusya'nın sahip olduğu enerji kaynaklarının ihracatının, Rus ekonomisini ayakta tutan en önemli unsur olması ve bu anlamda enerji ihracatının, kesintisiz bir biçimde sağlanabilmesi için yeni rezervlerin bulunması doğrultusunda yatırımların yeterli düzeyde olmaması

- Rusya'nın enerji ithalatçısı ülkelere sunduğu enerjinin talebinin artması ile birlikte, iç tüketimin de artması sonucu beklenen taleplerin karşılanamaması ihtimali,
- Enerji üretim tesislerinin birçoğunun, Sovyetler Birliği'nden kaldığı göz önüne alındığında bu tesislerin yenilenme ihtiyacı,
- Enerji kaynaklarından alınan gelirin, Rus ekonomisinin ana unsuru olduğu düşünüldüğünde, Rus ekonomisini bir ülkenin kaderine bırakmamak adına, enerji satış kapasitesini farklı pazarlara pay etmenin gerekliliği,
- Enerji tasarrufu sağlayan sistemlerin, ülke genelinde hayata geçirilmesi için yenilikçi teknolojilerin kullanılmasının gerekliliği,
- Enerji ihracatını hammadde olarak yaparken, aynı zamanda gelirleri artırmak amacıyla enerji kaynaklarının işlenerek ihraç edilmesi için yatırımların yeterli düzeyde olmamasıdır. (Ablabekova, 2014: s.71-72)

Ortaya konan bu riskler doğrultusunda Rusya, 2030'a kadar ''Rusya'nın Enerji Stratejisi'' belgesini, Kasım 2009 tarihinde imzalamıştır. Bu belge ile Rusya'nın enerji stratejisi; enerji sektöründe ve ekonominin diğer alanlarında yüksek teknolojinin kullanılması , bilimsel çalışmaların hız kazanması, eğitim faaliyetlerinin artırılması, enerji sektöründe yatırımların artırılmasının teşvik edilmesi, eskiyen üretim tesislerinin restorasyonunun sağlanması ve işgücünün eğitimli hale getirilerek işgücü veriminin artırılması, Asya'da yükselen ekonomilerle, enerji alanında işbirliklerinin sağlanması ve Avrupa ülkeleriyle var olan ilişkilerin karşılıklı bağımlılık esasına göre sürdürülmesi temelinde ele alınmıştır. (Ablabekova, 2014: s.74)

Özetlemek gerekirse Rusya'nın 2030'a kadar Enerji Stratejisi belgesi ile birlikte Rusya, ekonomik gelişiminin ve küresel bir güç olmak adına dayandığı temel unsur olan enerji alanındaki stratejilerini, yenilikçi bir perspektife oturtmuştur.Bu bağlamda enerji kaynaklarının hammadde olarak ihracatının yapılmasının yanında, yüksek teknolojiye sahip üretim tesisleri ile birlikte, katma değer üreten işlenmiş ürünlerin ihracatını artırarak, ülke ekonomisinin yükselişini yalnızca enerji hammaddesi ihracatına bağlamanın önüne geçilmesi ve ekonomik gelişimin sürdürülmesi konusunda gereklilikler ortaya konmuştur.

Oluşturulan enerji stratejisi belgesine Rusya'da enerji tasarrufu sistemlerinin kurularak, enerjinin etkin kullanımının sağlanması, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının artırılması konuları da dahil edilerek enerjinin etkin kullanımı konusunda gelecek stratejisi belirlenmiştir.

Ayrıca bu strateji belgesi ile Rusya, enerji alanında yatırımları teşvik etmek amacıyla çeşitli düzenlemeler yapmayı , yeni enerji rezervleri bulmak için araştırmalar yapmayı , uluslararası anlamda enerji ilişkilerini çeşitlendirmeyi ve uluslararası enerji nakil hatlarının yapımı konusunda girişimlerde bulunmayı gelecek planlarına dahil etmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.AVRUPA BİRLİĞİ - RUSYA İLİŞKİLERİNDE ENERJİ POLİTİKALARININ ROLÜ

3.1 AVRUPA BİRLİĞİ – RUSYA İLİŞKİLERİ VE ENERJİ POLİTİKALARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Sovyetler Birliği'nin dağılması ve dünyadaki iki kutuplu uluslararası sistemin sona ermesi, küresel anlamda etki yaratan bir gelişme olmuştur. Avrupa, bu etkilerin en sıcak yaşandığı bölgelerden birisi olmuştur.Özellikle Sovyetler Birliği'nin son Başkanı olan Gorbaçov'un "Glasnost" ve "Perestroika" gibi ekonomik ve siyasal reform programlarını uygulamaya çalışması, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası topraklarının büyük çoğunluğu Asya kıtasına uzanmasına rağmen hayatın nispeten gelişmiş olduğu batısı bölgesi ve insanlarının yaşayış stilleri göz önüne alındığında bir Avrupa ülkesi olarak göze çarpan Rusya'nın (Uspenskij ve Zhivov, 2012: s.175) dünyanın geri kalanı ile özellikle de Avrupa Topluluğu ile ilişkilerin kurulmasına olanak sağlayan faaliyetler olarak göze çarpmaktadır.

1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılması, Avrupa Toplulukları ve Rusya ilişkilerinin kurulması açısından önemli gelişmelerden bir diğeri olmuştur. Berlin Duvarı'nın yıkılmasını takip eden dönemde, Avrupa Topluluğu ile Sovyetler Birliği arasında Ticaret ve İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır.(Korkmaz, 2007:s.5) Bu anlaşma, ileride 1994 yılında imzalanacak olan Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmasının temel dayanağını oluşturan anlaşma olarak hatırlanacaktır.

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası Avrupa'da, Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını ilan eden yeni devletler oluşmuştur. Avrupa Toplulukları, birleşik Avrupa hayalleri adına hem Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını ilan eden devletler ile hem de Rusya ile ilişkiler kurmak için Ticaret ve İşbirliği Anlaşmasını,günün şartlarına göre yenileme amacıyla görüşmeler başlamıştır. Bu görüşmeler sonucunda 1994 yılında Ticaret ve İşbirliği Anlaşması yenilenerek, Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmasına dönüştürülmüştür. (https://eur-lex.europa.eu/legal-

content/EN/TXT/?uri=celex:21997A1128(01) Erişim Tarihi: 22.05.2018) Rusya'nın,bu anlaşmayı onaylamasının gecikmesi dolayısı ile 1997 yılında yürürlüğe giren bu anlaşma ile taraf ülkeler arasında politik, kültürel, ekonomik faaliyetler ele alınmış ve taraflar arasında yapılan ticaret, yasal bir zemine oturtulmuştur. (Gordon ve Diğerleri, 2008: s.149)

Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması'nın ele aldığı konular bağlamında çeşitli altyapı,teknoloji transferi, eğitim programları oluşturulmuştur. 1991 yılında oluşturulan TACIS programı ile Sovyetler Birliği'nden ayrılan devletlere teknik yardımların yapılması amaçlanmıştır. 1993 yılında oluşturulan TRACECA programı ile birlikte Avrupa ile Asya arasında, Kafkasya üzerinden ulaşım koridorunun oluşması amacıyla faaliyet programları oluşturulmuştur.1995 yılında INOGATE ve SEEERF (Güneydoğu Avrupa Enerji Düzenleme Forumu) gibi programlar ile enerji arzı güvenliğinin sağlanması ve enerji kaynaklarının Avrupa'ya güvenli ulaşması için enerji kaynaklarına sahip ülkelerde ve bölgelerde alt yapı ve modernizasyon çalışmaları yürütülmüştür.(Koçaslan, 2011: s.238)

1994 yılında imzalanan Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması'nın 6. Maddesinde belirtildiği üzere oluşturulan ekonomik işbirliği faaliyetlerinin yoğun siyasal diyaloga yol açacağı, mümkün olan bu siyasal diyalog ve işbirliği ortamının uluslararası sorunlara ortak ilginin sağlanmasını ve böylece bölgeye istikrar ve güven getireceği, uluslararası işbirliği faaliyetleri altında güven ve istikrar ortamında tarafların, demokrasi ve insan kaynakları alanındaki gelişmelerinin sağlanacağı öngörülmüştür.(https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex: 21997A1128(01) , Erişim Tarihi : 06.06.2018)

Oluşturulan işbirliği ortamı ile birlikte Avrupa Komisyonu, Sovyetler Birliği'nden ayrılan Doğu Avrupa ülkeleri için üyelik perspektifi oluşturmuş ve Rusya'yı bu üyelik perspektifinden ayırmıştır. 1993 yılında imzalanan Maastircht Anlaşması ile birlikte Avrupa Birliği adını alan topluluk, Rusya ile ilişkileri demokrasi,hukuk ve insan hakları perspektifinde oturtarak oluşturulacak bir ortaklık üzerine kurmayı hedeflemiştir. (Korkmaz, 2007:s.17)

Avrupa Birliği ve Rusya arasında oluşturulan Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması'nın, 1997 yılında yürürlüğe girmesi ile birlikte sektörler arası işbirliği

faaliyetleri gelişmeye başlamıştır.Anlaşmanın ilk somut adımı olarak 1994 yılında imzalanan,1998 yılında yürürlüğe giren, Enerji Şartı Anlaşması olmuştur. Enerji Şartı Anlaşması ile Rusya ve Avrupa Birliği arasında enerji sektörü üzerinde işbirliğinin sağlanması amacıyla oluşturulan, temel ilkeler üzerinde mutabık kalınmış, fakat Rusya'nın bu anlaşmayı onaylamaması, güven problemi yaratmıştır.(https://energycharter.org/process/energy-charter-treaty-1994/energy-charter-treaty Erişim Tarihi: 22.05.2018) Özellikle enerji sektöründe işbirliği konusunda birbirine ihtiyaç duyan iki tarafın, yeni bir işbirliği adımı 30 Ekim 2000 yılında, Paris zirvesi ile başlayan Enerji Diyaloğu olmuştur. Enerji Diyaloğu ile birlikte Rusya ve Avrupa Birliği arasında, enerji sektöründe yatırımların önü açılmış ve karşılıklı enerji güvenliğinin sağlanması için diyalog ortamı oluşturulmuştur.(European Union-Russia Energy Dialogue, 2011: s.8)

Avrupa Birliği ile Rusya ilişkilerinin temel dayanağı olan 1997 yılında yürürlüğe giren Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması, 2007 yılına kadar önemini korumuştur. Özellikle bu dönem içerisinde AB ve Rusya arasında, demokrasi ve insan haklarına saygı, siyasi ve ekonomik özgürlük ve uluslararası barış ve güvenliğe bağlılık ilkelerine dayanan düzenli danışma için bir politik çerçeve oluşturulmasına olanak sağlamıştır. (https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/35939/european-union-and-russian-federation_en , Erişim Tarihi: 07.06.2018)

Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması'nın yeni bir Avrupa Birliği-Rusya Anlaşması müzakeresi yoluyla, ikili ilişkiler için kapsamlı bir çerçeve sağlayarak, Dünya Ticaret Örgütü kurallarına dayanan kurallara göre yükseltilmesi gerekmekteydi. Bu bağlamda görüşmeler,, 2008 yılında başladı. Ticaret ve Yatırım bölümünde ilerleme kaydedilememesi nedeniyle, 2010 yılında durduruldu. Bölgesel ve uluslararası gelişmeler dolayısı ile özellikle Rusya'nın, 2014 yılında Kırım'ı ilhak etmesi, ikili ilişkilerdeki gelişmeleri aksatan unsurlardan bir tanesi olmuştur. (European Union-Russia Energy Dialogue, 2011: s.8).

Ekonomik anlamda birbirine bağımlı olan Rusya ve Avrupa Birliği, bazı bölgesel ve uluslararası konularda rekabet içerisindedir. Özellikle Orta Asya, Orta Doğu ve Kafkaslarda Rusya ile Avrupa Birliği, nüfuz mücadelesi vermektedir. Avrupa Birliği'nin Ukrayna ve Gürcistan ile ilişkilerini geliştirmesi, özellikle

Ukrayna ve Gürcistan vatandaşlarına vize kolaylığı sağlaması gibi gelişmeler, Avrupa Birliği'nin bu bölgedeki Rus etkisini kırmak ve bu ülkeleri yanına çekmek niyetinde olduğunu göstermektedir. Bir diğer rekabet alanı olarak, Orta Asya devletleri ile Avrupa Birliği ilişkilerine değinmek gerekirse bu durum, Rusya'nın Orta Asya'daki enerji sektörü konusundaki avantajlı konumunu tehdit etmesi dolayısı ile karşılıklı bir rekabet söz konusu olmaktadır.

Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası dünyada, Soğuk Savaş etkisinin kırılması ve Rusya'nın dünyanın geri kalanı ile entegrasyon sürecine girmesi ile birlikte başlayan Avrupa Birliği-Rusya ilişkileri, günümüzde başlangıçtaki gelişim ivmesini kaybetmiştir. Yaşanan bölgesel ve uluslararası sorunlardaki rekabet ortamı ilişkileri germiş ve ilişkilerin gelişiminin askıya alınmasına neden olmuştur. Fakat ilişkilerdeki durağanlığa rağmen, ekonominin belirli sektörlerindeki faaliyetler kesintisiz bir biçimde devam etmektedir. Özellikle karşılıklı bağımlılığın olduğu enerji sektöründeki faaliyetler, uluslararası ve bölgesel krizlerin etkisi dışında devam etmektedir.

3.2 AVRUPA BİRLİĞİ – RUSYA ENERJİ ALANINDA İŞBİRLİĞİ FAALİYETLERİ

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası oluşan yeni devletler, Avrupa Birliği'nin yanı başında ekonomik ve siyasal anlamda istikrarsız bir bölgeyi temsil etmekteydi. Bu bağlamda Avrupa Birliği, hem kendi üyelerini hem Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası bağımsızlığını ilan eden devletleri hem de Rusya'yı kapsayan siyasal ve ekonomik işbirliği programları ile bölgede istikrarın ve entegrasyonun sağlanması için politikalar oluşturmuştur. Bu doğrultuda atılan ilk ve en önemli adım İşbirliği ve Ortaklık Anlaşması olmuştur. İlişkilerin başlamasını sağlayan bu anlaşmayı takiben, 1994 yılında Avrupa Enerji Şartı Anlaşması imzalanmış, 1997 yılında yürürlüğe girmiştir. Rusya'nın bu anlaşmayı imzalamaya yanaşmaması dolayısı ile yeni bir işbirliği arayışı gündeme gelmiştir. Bu bağlamda 2000 yılında, Rusya ve Avrupa Birliği arasında Enerji Diyaloğu kurulmuştur.

Bu bölümde Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası Avrupa Birliği ve Rusya arasındaki enerji ilişkileri bağlamındasırasıyla;İşbirliği ve Ortaklık Anlaşması, Avrupa Enerji Şartı, Avrupa Birliği ve Rusya Enerji Diyaloğu incelenecektir.

3.2.1 İşbirliği ve Ortaklık Anlaşması

Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası Avrupa Birliği ve Rusya arasındaki ilişkilerin kurulmasında ilk ve en ciddi adım İşbirliği ve Ortaklık Anlaşması'dır. Bu anlaşma ile Rusya ve Avrupa Birliği üye ülkeleri ; yakın işbirliğinin sağlanması için siyasal diyalog ortamını oluşturmak, ticaret ve yatırımların teşvik edilerek, birbiriyle uyumlu çalışan piyasa ekonomisini oluşturmak, demokratikleşme ve insan hakları gelişimi konusunda Rusya'ya destek sağlamak, ortak çıkarlar doğrultusunda aktiviteler oluşturmak gibi ilkeler üzerinde anlaşma sağlamıştır. (https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3A28010102_2 Erişim Tarihi: 27.06.2018)

İşbirliği ve Ortaklık Anlaşması'nın öngördüğü ilkeler doğrultusunda Avrupa Birliği, Rusya ve Sovyetler Birliği'nden ayrılarak yeni kurulan devletler için çeşitli altyapı, ekonomik ve teknik yardım programları oluşturmuştur. Bu bağlamda oluşturulan TACIS programı ile Sovyetler Birliği'nden ayrılan devletlere teknik yardımların yapılması , TRACECA programı ile Avrupa ile Asya arasında, Kafkasya üzerinden ulaşım koridorunun oluşması amacıyla faaliyet programları, INOGATE ve SEEERF (Güneydoğu Avrupa Enerji Düzenleyici Forumu) gibi programlar ile enerji arzı güvenliğinin sağlanması ve enerji kaynaklarının Avrupa'ya güvenli ulaşması için enerji kaynaklarına sahip ülkelerde ve bölgelerde alt yapı ve modernleştirme faaliyetleri uygulanmıştır.(Koçaslan, 2011: s.238)

İşbirliği ve Ortaklık anlaşmasının amaçlarından bir diğeri olarak bölgesel işbirliği ortamının sağlanarak, Rusya'nın ekonomik ve siyasal anlamda batı ile entegrasyon sürecini başlatmaktır. Bu siyasal ve ekonomik entegrasyon sürecinin tamamlanması ile birlikte bölgesel anlamda istikrar ve güvenlik ortamının sağlanacağı düşünülmüştür.

3.2.2 Avrupa Enerji Şartı Anlaşması

Avrupa Birliği, 1995 yılında yayımladığı Beyaz Kitap strateji belgesinde, Enerji Politikalarının şekillendirilmesi amacıyla genel ilkeler belirtilmiştir. Bu ilkeler;

- Enerji pazarının işleyişinin sağlanması,

- Birlikte enerji arz güvenliğinin sağlanması,
- Enerji verimliliğinin, enerji tasarrufunun ve yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesinin desteklenmesi,
- Enerji ağlarının birbiriyle bağlantısının desteklenmesidir. https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf , Erişim Tarihi: 26.06.2018)

Bu ilkeler doğrultusunda Avrupa Birliği'nin enerji arzı güvenliğinin sağlanması, sağlıklı bir şekilde işleyen uluslararası enerji pazarının sağlanması, enerji verimliliğinin artması ve enerji nakil hatlarının birbirine bağlanması amacıyla, eski Sovyetler Birliği üyesi ülkeler ve diğer taraf ülkeler ile birlikte 1994 yılında, Avrupa Enerji Şartı oluşturulmuştur. İmzalandıktan 4 yıl sonra yürürlüğe giren Avrupa Enerji Şartı, enerji politikalarının genel hatlarını, enerji arzı güvenliğinin artırılması, enerji üretimi, çevirimi, taşınması, depolanması, dağıtımı, iletimi ve kullanımındaki verimliliğin en yüksek seviyeye ulaştırılması, enerji güvenliğinin geliştirilmesi ve çevresel sorunların en aza indirilmesi, yatırımların teşvik edilmesi ve korunması, enerji ticaretinin serbestleştirilmesi,uluslararası ve ulusal sermaye piyasalarına erişimin sağlanması gibi ilkeler etrafında şekillendirmiştir.(https://energycharter.org/process/energy-charter-treaty-1994/energy-charter-treaty/Erişim Tarihi: 02.03.2018)

Avrupa Enerji Şartı Anlaşması'na 53 devlet taraf olmuştur. Rusya, anlaşmayı meclisinde onaylamadığı için anlaşmadan çekilmiş durumdadır. (https://energycharter.org/process/energy-charter-treaty-1994/energy-charter-treaty/)

3.2.3 Avrupa Birliği – Rusya Enerji Diyaloğu

Rusya'nın, Avrupa Enerji Anlaşması'nı meclisinde imzalamamış olması nedeniyle, Enerji alanındaki işbirliği konusunda güvensizlik ortamı oluşmuştur. Bu nedenle Avrupa Birliği ve Rusya arasında enerji alanındaki işbirliği ve yatırımların sağlanması amacıyla yeni bir girişim ihtiyacı doğmuştur. Bu doğrultuda, 2000 yılında Avrupa Birliği ve Rusya arasında, Avrupa Birliği ve Rusya Enerji Diyaloğu oluşturulmuştur. Oluşturulan enerji diyalogu ile birlikte Rusya ve Avrupa Birliği arasında enerji ilişkileri; kısa ve uzun vadede enerjinin güvenilir bir şekilde sağlanması, enerji verimliliğinin artırılması, uzun dönem yatırımların korunması,enerji piyasalarının açık hale getirilmesi, ithal ve ihraç edilen enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi, enerji sektöründe teknolojinin etkinliğinin

artırılması, enerji üretim ve taşıma imkânlarınıngeliştirilmesi,enerji piyasalarının ekonomik krizlerden etkilenmesinin önüne geçilmesi gibi ilkeler temelinde kurulması için ortak faaliyetler üzerinde anlaşılmıştır. (https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/35939/european-union-and-russian-federation_en Erişim Tarihi: 22.05.2018)

2000-2010 yılları arasında Avrupa Birliği – Rusya Enerji Diyaloğu sayesinde enerji sektöründeki ilişkilerde çeşitli gelişmeler sağlanmıştır. Fakat düzenli bir şekilde icra edilen Enerji Diyaloğu görüşmeleri, özellikle 2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi nedeniyle gerilen Rusya – Avrupa Birliği ilişkileri nedeniyle askıya alınmıştır.

3.3 AVRUPA BİRLİĞİ VE RUSYA İLİŞKİLERİNİN ENERJİ SEKTÖRLERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Toplumların sürdürülebilir kalkınması için önemli bir husus olan enerji kaynakları, dünya üzerinde coğrafi bakımdan adil bir dağılım göstermemektedir.Bu durum, enerji kaynaklarına sahip olan ve enerji kaynaklarına ihtiyaç duyan devletlerarasında işbirliği ilişkilerini zorunlu hale getirmektedir.

Avrupa Birliği enerji kaynakları bakımından, kendi kendine yeten rezervlere sahip bir topluluk değildir.Bu bağlamda toplam enerji ihtiyacının %53'ünü, dış kaynaklardan elde etmek durumundadır. Avrupa Birliği'nin enerjide dışa bağımlı durumu, onu dünyanın en büyük enerji ithalatçısı konumuna getirmektedir. (European Energy Security Strategy: COM(2014) 330 final)

Dünyanın en büyük petrol ve doğalgaz rezervlerine sahip ülkelerinden birisi olan Rusya, Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra, özellikle Putin'in başkan olduğu dönemden itibaren enerji sektörünü, ekonomik büyümesinin lokomotifi haline getirmiştir. Bu bağlamda Rusya'da ekonomik büyüme temelde enerji kaynaklarının ihracatından elde edilen gelirlere dayanmaktadır. Bu durum, dünyanın en büyük enerji ithalatçısı olan Avrupa Birliği ile Rusya arasındaki enerji ilişkilerine stratejik bir önem kazandırmaktadır. Bu bölümde, Avrupa Birliği ile Rusya arasındaki enerji ilişkileri enerji sektörleri bağlamında değerlendirilecektir.

3.3.1 Petrol

Avrupa Birliği, toplam enerji ihtiyacının %40 gibi önemli bir kısmını, petrol kaynakları ile sağlamaktadır. İhtiyaç duyduğu petrolün ise %16'sını yerel kaynaklardan, %84'ünü ise dış kaynaklardan elde etmektedir. (Cerrah, 2015: s.173) Avrupa Birliği'nin, 2016 yılı sonu itibari ile bilinen petrol rezervi, 700 milyon tondur. (BP Statistical Review 2017) Bilinen bu rezervin, yıllık 550 milyon ton civarında petrol üreten Rusya'nın, bir buçuk yıllık üretiminden bile az bir miktara karşılık gelmesi, Avrupa Birliği'ni petrol sektöründe ciddi manada dışa bağımlı hale getirmektedir.

Dünyanın en büyük petrol üreticilerinden birisi olan Rusya, BP Review 2017 raporu verilerine göre, 15 milyar tonluk bilinen petrol rezervlerine sahiptir. (BP Statistical Review 2017 s.12). Yıllık 554,3 milyon ton petrol üretmekte, 148 milyon ton petrol tüketmektedir. (BP Statistical Review 2017 s.14-24). Avrupa Birliği'nin, petrol kaynaklarını elde etmede dışa bağımlı olmasına paralel olarak Rusya da, üretim fazlası petrolünü satacak güvenli ve istikrarlı pazarlar aramaktadır. Bu doğrultuda Rusya, ürettiği petrolün 177,4 milyon tonunu, Avrupa Birliği'ne satmaktadır. (BP Statistical Review 2017 s.24). Bu bağlamda Rusya ve Avrupa Birliği ülkeleri, birbirini petrol sektöründe tamamlayan bir konumdadır.

Avrupa Birliği enerji arz güvenliğini sağlama konusunda, Rusya da ekonomisinin temel girdisi olan enerji ihracatını kesintisiz sağlama konusunda, birbirine uyumlu çıkarlara sahiptir. Bu bağlamda enerji konusunda oluşturulacak güvenilir ilişkiler iki taraf için de önem arz etmektedir.

3.3.2 Doğalgaz

Doğalgaz kaynakları, Avrupa Birliği'nin başlıca ihtiyaç duyduğu enerji kaynaklarından birisidir. Toplam enerji tüketiminin %25'ini, doğalgaz kaynaklarından elde etmektedir. (Hirschhausen,Holz,Neumann vd Rüster, 2010: s.5). Avrupa Birliği, yıllık 438 milyar metreküp doğalgaz tüketmekte ve bu tüketiminin %55'ini ithal etmektedir(Cerrah,2015: s.172). Bu durum, Avrupa Birliği'ni doğalgaz tedarik etme konusunda dış kaynaklara yöneltmiştir. Bu bağlamda, dünyanın en büyük doğalgaz tedarikçisi olan Rusya ile oluşturulacak enerji ilişkileri büyük önem kazanmıştır.

Rusya, 2016 yılı sonu itibari ile 32,3 Trilyon metreküp doğalgaz rezervlerine sahiptir. Yıllık doğalgaz üretim kapasitesi 579,4 milyar metreküp, tüketimi ise 390,9 milyar metreküptür. (BP Statistical Review 2017 s.28-29). Rusya ürettiği 579,4 milyar metreküp doğalgaza ilave olarak 21,7 milyar metreküp doğalgaz ithal etmektedir. (BP Statistical Review 2017 s.35). Toplamda 601,1 milyar metreküp doğalgaza sahip olan Rusya, yılda 190,8 metreküp doğalgaz ihraç etmektedir. Rusya ihraç ettiği doğalgazın 130 milyar metreküpünü, Avrupa Birliği'ne satmaktadır. (BP Statistical Review 2017 s.34).

3.3.3 Kömür

Avrupa Birliği, doğalgaz ve petrol enerji kaynakları bakımından dışa bağımlı olmasına rağmen, kömür kaynakları konusunda dışa bağımlılık doğalgaz ve petrol kaynaklarında dışa bağımlılığına oranla daha azdır. Özellikle Fransa ve Almanya arasında bulunan Alsace-Lorient ve Essen bölgelerinde ve beşinci genişleme ile birlikte, Avrupa Birliği'ne katılan Doğu Avrupa ülkelerinde kömür rezervleri fazladır. Fakat Avrupa'da kömür üretim maliyetlerinin yüksek oluşu sebebiyle ithalat yoluna gidilmektedir.

Avrupa Birliği'nde toplam enerji tüketiminde %18'lik bir paya sahip olan kömürün, %75'lik kısmı elektrik üretimi için, geri kalan kısmı ise sanayi tesislerinde kullanılmaktadır. (Yorkan, 2009:s.29). 2017 yılı BP İstatistiksel verilerine göre ise Avrupa Birliği, 74.819 milyon ton kömür rezervlerine sahiptir. (BP Statistical Review, 2017, s.36). Avrupa Birliği, 133,6 milyon ton petrol değerinde kömür üretmektedir. Buna karşılık Avrupa Birliği'nde, 238,4 milyon ton petrol değerinde kömür tüketilmektedir (BP Statistical Review, 2017, s.38).

Rusya, günümüzde bilinen kömür rezervleri 69.634 milyon ton taş ve maden kömürü, 90.730 milyon ton düşük mineralli ve linyit kömürü olmak üzere toplamda 160.364 milyon ton olarak belirtilmiştir.(BP Statistical Review, 2017, s.36). Rusya 2016 yılı itibariyle 192,8 milyon ton petrole eş değer miktarda kömür üretmekte ve 87,3 milyon ton petrole eş değer miktarda kömür tüketmektedir.(BP Statistical Review, 2017, s.39).

Avrupa Birliği'nin kömür üretiminin, tüketiminden az olması önemli miktarda kömür kaynaklarına sahip olan ve coğrafi anlamda Avrupa'ya yakın konumda olan

Rusya ile enerji alanındaki işbirliğini zorunlu hale getirmektedir. Rusya, 2006'da Güney Afrika'yı geride bırakarak, Avrupa Birliği'nde katı yakıtların ithalatı bağlamında ana tedarikçi konumuna ulaşmıştır. Rusya'nın, Avrupa Birliği'nin katı yakıt ithalatı içerisindeki payına baktığımızda 2005 yılında% 20,2'den kademeli olarak yükselerek, 2009'da%26,2'ye ulaşmıştır.

2009 yılında yaşanan bölgesel ve uluslararası krizlerin etkisi ile birlikte Avrupa Birliği'nin, Rusya'dan aldığı katı yakıtların miktarında 2010 yılında hızlı bir düşüş yaşamıştır. Sonrasında Rusya'dan alınan kömürün miktarında tekrar yükseliş trendine girilmiştir. Bu doğrultuda, 2013 yılında Rusya'nın, Avrupa Birliği'nin katı yakıt ithalatı içerisindeki payı %25,9'a yükselmiş, bu oran iki yıl boyunca sabit kalmıştır.(http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Energy_production_and_imports#Imports Erişim Tarihi: 06.06.2018)

3.3.4 Yenilenebilir Enerji

Avrupa Birliği, yenilenebilir enerji konusunda oluşturduğu gelecek perspektifi doğrultusunda, yenilenebilir enerjinin toplam enerji üretimi içerisindeki payını %20'lere çıkarmayı öngörmektedir. (Yorkan, 2009: s.30-31). Bu doğrultuda yapılan faaliyetler ışığında Avrupa Birliği, 2017 yılı verilerine göre 78,7 milyon ton petrol değerinde hidroelektrik enerjisi,135,6 milyon ton petrol değerinde diğer yenilenebilir enerji türlerinden elde edilen enerji olmak üzere, toplamda 214,3 milyon ton petrol değerinde enerji elde etmiştir. (BP Statistical Review 2017 s.43-44).

Rusya, yenilenebilir enerji kaynakları alanında önemli ölçüde hidroenerji kaynaklarından elde ettiği enerjiye bağımlıdır. 2017 yılı verilerine göre Rusya, hidroenerji kaynaklarından 42,2 milyon ton petrol değerinde, geri kalan yenilenebilir enerji kaynaklarından ise 200bin ton petrol değerinde enerji elde etmiştir.(BPStatistical Review 2017 s.43-44). Bu anlamda Rusya'nın, yenilenebilir enerji sektörü %99 oranında hidroenerji ile üretilen enerjiye dayanmaktadır.UluslararasıYenilenebilir Enerji Ajansı'nın verileri doğrultusunda, Rusya'nın yenilenebilir enerjilerden elde ettiği toplam elektrik enerjisi miktarı, 2017 yılı itibari ile 51.779 megawatt olarak belirtilmektedir.(IRENA 2018: s.3).

Fosil yakıtların tükenmeye başlaması ve çevreye karşı büyük zararlarının olması, yenilenebilir enerji kaynaklarının önemini artırmaktadır.Bu doğrultuda, yenilenebilir enerji kaynaklarının toplam enerji tüketimi içerisindeki payının artırılması, hem Rusya hem de Avrupa Birliği'nin ortak hedefleri olarak göze çarpmaktadır. Yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilen enerjinin, iç enerji ağına dâhiledilmesi amacıyla oluşturulacak alt yapı faaliyetleri, hem Rusya hem de Avrupa Birliği için önemli bir husus olarak göze çarpmaktadır.

3.3.5 Nükleer Enerji

Avrupa Birliği, hem ekonomik hem de karbondioksit salınımına neden olmayan nükleer enerji kaynaklarının büyük bir kısmını, elektrik üretiminde kullanmaktadır. Bu bağlamda Avrupa Birliği, sahip olduğu 175 nükleer reaktör ile toplam elektrik üretiminin %30 ile %35 arasındaki bir bölümünü temin etmektedir. (Cerrah, 2015:s176). Avrupa Birliği içerisinde, nükleer enerjiden elde edilen kaynaklara baktığımızda 2016 yılı sonu itibari ile Fransa, 91,2 milyon ton petrol değerinde, Almanya, 19,1 milyon ton petrol değerinde, İngiltere, 16,2 milyon ton petrol değerinde enerji elde etmiştir. Nükleer enerji alanında, Avrupa Birliği geneline baktığımızda ise toplamda 190 milyon ton petrol değerinde enerji üretilmiştir. (BP Statistical Review, 2017: s.41).

Rusya, nükleer enerji kaynaklarını hem enerji ihtiyacını karşılama,hem de ulusal savunma faaliyetlerini desteklemek amacıyla kullanmaktadır. (https://www.worldenergy.org/data/resources/country/russia/nuclear/ , Erişim Tarihi: 24.04.2018). 2016 yılı sonu itibari ile Rusya'nın nükleer enerji kaynaklarından elde ettiği enerji miktarı, yıllık 44,5 milyon ton petrole eşdeğerdir. (BP Statistical Review 2017 s.41). Ayrıca günümüzde, Rusya'nın nükleer enerji faaliyetlerinden elde ettiği enerji miktarı, yıllık 195 bin gwh elektrik üretimi, 2,99 bin ton uranyum üretimi, nükleer enerji rezervlerine baktığımızda ise 695 bin ton uranyum rezervi olarak göze çarpmaktadır. (https://www.worldenergy.org/data/resources/country/russia/nuclear/ , Erişim Tarihi: 24.04.2018).

Nükleer enerji sektörü, devletler için stratejik sektörler olması dolayısı ile bu alanda ticaret esnekliği kısıtlı bir durumdadır. Nükleer enerji konusunda Avrupa Birliği üyesi ülkelerin farklı bakış açılara sahip olması, ortak bir nükleer enerji

politikasının üretilmesini mümkün kılmamaktadır. Bu nedenle Rusya, nükleer enerji alanında Avrupa ile işbirliğini, Finlandiya ve Macaristan gibi ülkelerle oluşturduğu nükleer enerji santrali inşaatı projelerinde olduğu gibi ikili ilişkiler üzerinden yürütmektedir. (http://www.rosatom.ru/en/investors/projects/ , Erişim Tarihi: 21.06.2018).

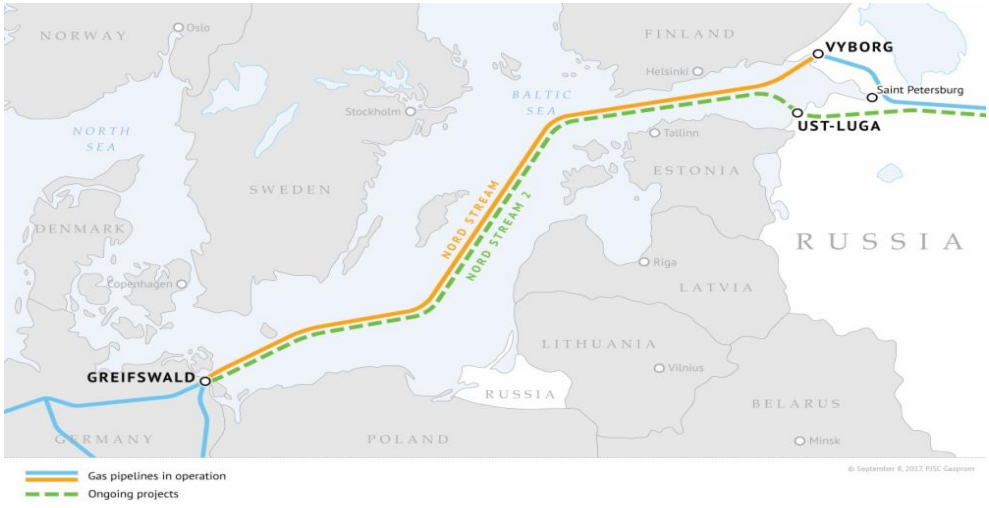
3.4 AVRUPA BİRLİĞİ VE RUSYA ARASINDA ENERJİ NAKİL HATLARI

Günümüzde toplumların, yaşamlarını idame ettirmek ve gelişimlerini sürdürmek için ihtiyaç duyduğu enerjinin kesintisiz , güvenli, hızlı , ucuz ve en temiz bir şekilde transferi, boru hatlarıyla mümkün olabilmektedir. Enerji transferinin enerjinin kesintisiz , güvenli, hızlı , ucuz ve en temiz bir şekilde yapılması, enerji ithalatına bağımlı olan ülkeler kadar, ekonomisi enerji ihracatından elde edilen gelirlere bağlı olan ülkeler için de üzerinde durulması gereken bir husustur.Bu bağlamda, enerji tedarikçisi ve enerji ithalatçısı devletler için boru hattı projeleri, stratejik öneme sahiptir. Bu nedenle,Avrupa Birliği gibi enerjide dışa bağımlı olan bir topluluk ile Rusya gibi enerji tedarikçisi bir devlet arasındaki ilişkiler içerisinde enerji nakil hatları konusu, önemli bir yer tutmaktadır. Bu bölümde, Avrupa Birliği ile Rusya arasındaki enerji nakil hatları değerlendirilecektir.

3.4.1 Kuzey Akım Boru Hattı

Kuzey Akım Boru Hattı Projesi, Avrupa Birliği ile Rusya arasında ,transit ülkeler olmaksızın oluşturulan, bir boru hattı projesidir. Bu projenin amacı, Avrupa Birliği ile Rusya'nın enerji ticaretini kesintisiz, güvenli, hızlı ve temiz bir biçimde, üçüncü ülkelerin siyasal ve ekonomik istikrarsızlıklarından etkilenmeden gerçekleştirilmesidir.Bu sayede Avrupa Birliği, enerji arzı güvenliğine katkıda bulunmakta, Rusya da enerji ihracatından elde ettiği gelirlerini güvenli hale getirmektedir.Gryazovets – Vyborg ve Pochinki - Gryazovets Boru Hatları ile elde ettiği gazı,Baltık denizi üzerinden Rusya ile Almanya'yı, 1224 kilometrelik boru hattı ile bağlamakta olan Kuzey Akım Doğalgaz Boru Hattı projesinden Avrupa Birliği'ne, yıllık 55 milyar metreküplük bir doğalgaz akışı sağlanmaktadır. (https://www.nord-stream.com/the-project/permits/ , Erişim Tarihi: 30.04.2018)

Resim 15: Kuzey Akım Boru Hattı Projesi Güzergahı

Kaynak:http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/active/nord-stream/

Kuzey Akım Projesi ile birlikte Avrupa Birliği ve Rusya ilişkileri açısından önemli sonuçlar meydana gelmiştir. Bunların ilki,Avrupa Birliği ile Rusya arasındaki enerji ticaretinin, yaşanan bölgesel ve uluslararası sorunlar nedeniyle sekteye uğramasının önüne geçilmiştir. İkincisi ise Rusya, Avrupa Birliği'ne direkt olarak yaptığı enerji ihracatı sayesinde, enerji sektöründe Avrupa Birliği üzerindeki etkinliğini artırarak, kendine daha bağımlı hale getirmiştir. Bu durum, Avrupa Birliği açısından enerji tedarikçilerinin çeşitlendirilmesini zorunlu hale getirmiştir.

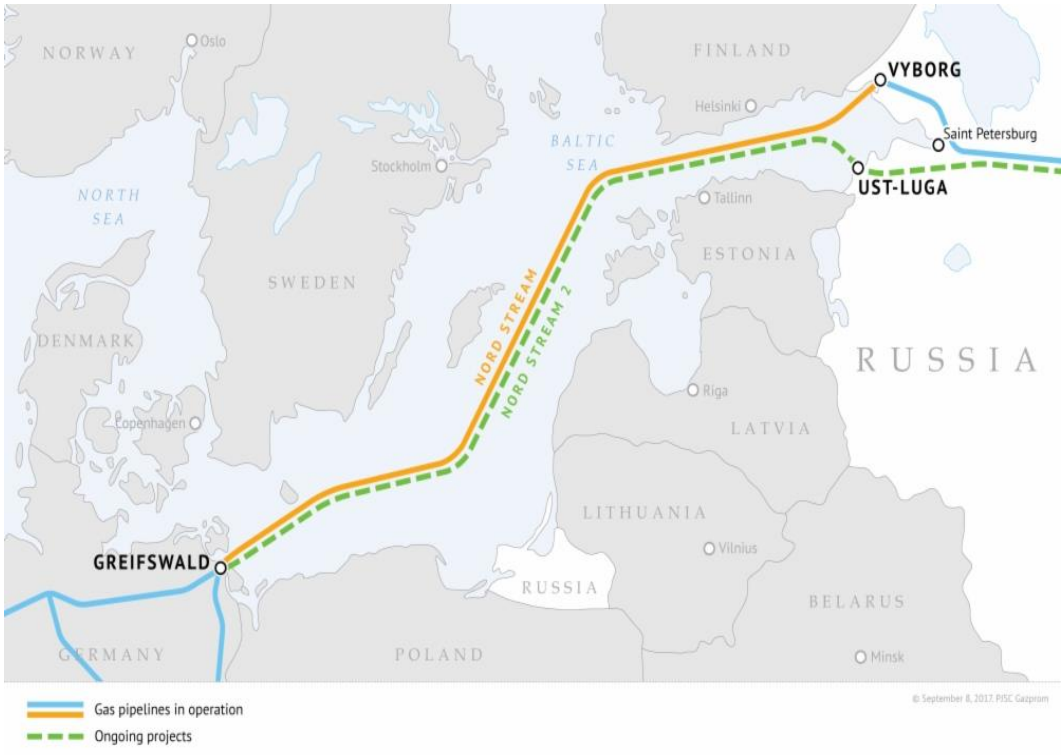
3.4.2 Kuzey Akım 2 Boru Hattı

Proje aşamasında olan Kuzey Akım 2 Boru Hattı Projesi, Avrupa Birliği'nin artan enerji ihtiyacının karşılanması amacıyla, Kuzey Akım Boru Hattı Projesi'ne ilave olarak oluşturulmuş, bir boru hattı projesidir. Kuzey Akım Boru Hattı Projesi'ne paralel olarak inşa edilen Kuzey Akım 2 Boru Hattı Projesi, Rusya'nın Ust Luga bölgesinden başlamakta, Baltık Denizi açıklarında, Kuzey Akım Boru Hattı Projesi ile paralel bir konumda ilerleyerek Almanya'ya ulaşmaktadır.

Kuzey Akım projesi gibi yıllık, 55 milyar metreküplük gaz akışı sağlama kapasitesine sahip olan Kuzey Akım 2 Boru Hattı Projesi, Avrupa Birliği ile Rusya'yı enerji transferi konusunda direkt olarak bağlayarak enerji ticaretinin kesintisiz bir şekilde sağlanmasına,Avrupa Birliği açısından enerji arzı güvenliğinin

gelişmesine, Rusya açısından ise enerji ihracatından elde edilen gelirlerin artışına imkan sağlayacak bir proje olarak göze çarpmaktadır.(http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/built/nord-stream2/ , Erişim Tarihi: 09.02.2018)

Resim 16: Kuzey Akım 2 Boru Hattı Projesi Güzergahı

Kaynak:http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/built/nord-stream2/

3.4.3 Yamal-Avrupa Boru Hattı

Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası Avrupa Birliği ve Rusya arasındaki enerji ilişkilerinin ilk meyvesi olan Yamal-Avrupa Boru Hattı projesi ile birlikte Rusya doğalgazı, Beyaz Rusya ve Polonya üzerinden Almanya'ya ulaşmaktadır. Yıllık 33 milyar metreküplük doğalgaz akışı sağlayan boru hattı projesi, Rusya ile Avrupa Birliği'ni bağlayan ilk boru hattı olması dolayısı ile Avrupa Birliği-Rusya enerji ilişkileri bağlamında önemli bir proje olarak göze çarpmaktadır. (Uluatam, 2010: s.63)

Resim 17: Yamal-Avrupa Boru Hattı Projesi Güzergahı

Kaynak:http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/active/yamal-evropa/

3.4.4 Ukrayna Boru Hatları

Avrupa Birliği'nin enerji ihtiyacının önemli bir kısmını karşıladığı Ukrayna Boru Hatları, (Brotherhood, Soyuz ve Northern Lights) yıllık 130 milyar metreküplük doğalgaz taşıma kapasitesi ile Rusya ve Avrupa Birliği enerji ilişkilerinde önemli bir projedir. (Uluatam, 2010: s.64-65) Ukrayna Boru Hatları'ndan Brotherhood Boru Hattı, Rusya'nın Batı Sibirya bölgesinde bulunan doğalgaz kaynaklarını, Soyuz Boru Hattı, Orta Asya'da Kazakistan ve Türkmenistan'dan alınan doğalgazı, Northern Lights Boru Hattı da Yamal Yarımadası'nda bulunan doğalgazı, Belarus topraklarından geçirerek Ukrayna'ya ulaştırmaktadır. (Uluatam, 2010: s.65)

2006 ve 2009 yıllarında yaşanan Rusya-Ukrayna krizlerinin, Ukrayna Boru Hatları'na olan doğalgaz akışının azalmasına neden olması, Avrupa Birliği'nin enerji arzı güvenliğini tehlikeye atması sonucunu doğurmuştur. Bu nedenle Avrupa Birliği, enerji ilişkilerini transit ülkelerin azaltılarak enerji ihracatcısı ülkeler ile direk enerji hattının kurulması veya enerjinin güvenilir ve istikrarlı bölgelerden tedarik edilmesi gibi ilkeler doğrultusunda yürütmeyi istemektedir. Bu bağlamda Ukrayna Boru Hatları, yaşanan bölgesel istikrarsızlık

ve krizlerden etkilenmesi dolayısı ile bu boru hattından elde enerjinin güvenilirliği azalmıştır.

3.4.5 Türk Akımı Boru Hattı

Türk Akımı Boru Hattı Projesi ile birlikte Rusya doğalgazını, Karadeniz'in altından Türkiye'ye ulaştırmayı amaçlamaktadır. Bu proje ile birlikte Rusya yılık 31,5 milyar metreküp doğalgazı, Türkiye'ye aktarabilecektir. Türkiye'ye getirilen Rus doğalgazı ,mümkün olması durumunda Bulgaristan üzerinden Avrupa Birliği'ne aktarılabilecektir. (http://turkstream.info/project/ :Erişim Tarihi: 11.02.2018)

Resim 18: Türk Akımı Boru Hattı Projesi Güzergahı

Kaynak:http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/built/turk-stream/

Avrupa Birliği, Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltmak, enerji temininde tedarikçilerini çoğaltmak, Avrupa'nın güneyinden bir enerji koridoru oluşturarak, enerji arzı güvenliğini temin etmek, Avrupa'ya ulaşan enerji hatlarını çeşitlendirmek ve enerji pazarına yeni kaynaklar sunmak amacı ile çeşitli boru hattı projeleri üzerinde çalışmış ve çalışmaktadır. Bu projelerin en önemlileri olarak, Batı Nabucco ve Trans Adriyatik Boru Hattı Projeleri göze çarpmaktadır.

Nabucco Projesi, Avrupa Birliği tarihindeki en büyük boru hattı projesi olmasının yanında, birçok ekonomik ve politik sorunlarla karşı karşıya kalması ve Türkiye ile Azerbaycan arasında Trans Anadolu Boru Hattı projesinin yapımına karar verilmesi dolayısıyla gerçekleşememiştir. Bu durum Avrupa Birliği'ni, Rus

doğalgazına olan bağımlılığının azaltılmasında Batı Nabucco ve Trans Adriyatik Boru Hattı Projeleri gibi farklı alternatiflere yöneltmiştir.Bu duruma karşı bir hamle olarak Rusya, enerji piyasasındaki rekabette var olmak için Türk Akımı projesi ile doğalgazını İpsala'ya ulaştırarak, buradan Bulgaristan üzerinden Avrupa Birliği'ne aktarması mümkün olabilecektir.

3.4.6 Druzhba Boru Hattı

Rusya'dan Avrupa Birliği'ne yıllık 1,2-1,4 milyon varillik petrol akışı sağlayan Druzhba Boru Hattı Projesi, Rusya'nın Samara Bölgesi'nden başlayarak, Belarus sınırına ulaşmakta, buradan yapılan bağlantılar ile birlikte Polonya üzerinden Almanya'ya , Ukrayna üzerinden Slovakya , Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'ne , Kuzeyde Litvanya ve Letonya'ya kadar ulaşmaktadır.
(http://eurodialogue.org/Druzhba-Pipeline-Map Erişim Tarihi: 06.05.2018)

Rusya'nın, Doğu Avrupa üzerindeki etkinliğini enerji politikaları üzerinden sürdürmesine olanak sağlayan Druzhba Boru Hattı Projesi, Avrupa Birliği açısından önemli bir petrol boru hattı olarak göze çarpmaktadır. Druzhba Boru Hattı projesindeki hatların genişletilmesi ile birlikte, Baltık Denizi'nde tanker trafiğinin azalarak, bölgede çevre kirliliğinin önüne geçilmesi sağlanacaktır.
(http://www.mfa.gov.tr/rusya-federasyonu-enerji-sektorunun-yapisi_-sektorde-yasanan-gelismeler-ve-rusya-federasyonu_nun-g-8-baskanligi-.tr.mfa , Erişim Tarihi: 11.03.2018)

Resim 19: Druzhba Boru Hattı Projesi Güzergahı

Kaynak: http://eurodialogue.org/Druzhba-Pipeline-Map

3.4.7 Baltık Boru Hattı

Rusya, enerji ticaretinde transit ülkelere olan bağımlılığını azaltmak amacıyla, transit ülkeleri azaltarak, enerji ihracatı yaptığı ülkeler ile direk hatlar kurmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda oluşturulan, Baltık Boru Hattı Projesi ile birlikte Rusya, Baltık ülkeleri olan Litvanya, Letonya ve Estonya'yı saf dışı bırakarak Finlandiya'ya ulaştırma imkânı elde etmektedir. Günlük 1 milyon varil olan kapasitesinin artırılarak 1,24 milyon varillik petrol transferi yapılması beklenen Baltık Boru Hattı projesi ile birlikte Rusya, enerji ihracatını yaptığı ülke ile direkt bir hat oluşturarak, enerji kaynaklarından elde ettiği gelirleri güvenli hale getirmiş olmaktadır.(http://www.mfa.gov.tr/rusya-federasyonu-enerji-sektorunun-yapisi_-sektorde-yasanan-gelismeler-ve-rusya-federasyonu_nun-g-8-baskanligi-.tr.mfa , Erişim Tarihi: 11.03.2018)

Resim 20: Baltık Boru Hattı Projesi Güzergahı

Kaynak: http://eurodialogue.org/Druzhba-Pipeline-Map

3.5 AVRUPA BİRLİĞİ VE RUSYA ARASINDA ENERJİ POLİTİKALARININ GELECEĞİ

Avrupa Birliği ve Rusya arasındaki ilişkilerin başlangıç noktasını oluşturan İşbirliği ve Ortaklık Anlaşması ile birlikte politika,ticaret,taşımacılık,enerji gibi alanlarda ortak politikalar ile hem Rusya ve Avrupa Birliği arasında, hem de bölge

ülkelerini de kapsayan işbirliği faaliyetleri oluşturulmuştur. Bu bağlamda 1998 yılında, Avrupa Enerji Şartı yürürlüğe girmiş ve bölge ülkelerini de kapsayan, bir şekilde uluslararası alanda enerji işbirliğinin sağlanarak hem Avrupa'da hem de Avrupa Enerji Şartı'na taraf olan ülkelerde enerji sektörünün geliştirilmesi için genel ilkeler oluşturulmuştur.Rusya'nın, Avrupa Enerji Şartı'nı imzalamasına rağmen,parlamentosunda onaylamamış olması dolayısı ile bu anlaşmaya taraf olmaması, Avrupa Birliği'nin enerji güvenliğini sağlaması için yeni girişimlerde bulunmasını zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda, 2000 yılında Avrupa Birliği ile Rusya arasında Enerji Diyaloğu oluşturularak, iki taraf arasındaki enerji sektörleri arasında işbirliğinin geliştirilmesi, karşılıklı yatırımların önünün açılması, enerji ticaretinin kolaylaştırılması gibi hususlarda işbirliğini artırıcı diyalog ortamı sağlanmıştır.

Avrupa Birliği ve Rusya arasında enerji politikalarının geleceğine değinmeden önce, iki tarafın gelecek stratejilerini özetlemek faydalı olacaktır. Avrupa Birliği, enerji kaynakları bağlamında, dışa bağımlı bir topluluk olması dolayısı ile enerji politikaları bağlamında da dışa bağımlı bir topluluktur. Bu bağlamda etkin bir enerji politikası oluşturması, gerçekçi gelecek stratejileri oluşturması ile mümkün olabilecektir. Avrupa Birliği gelecek stratejilerini 2020,2030 ve 2050 yılına kadar olmak üzere yakın, orta ve uzun vade olmak üzere üç başlıkta ele almıştır. Gelecek stratejileri, temel anlamda enerji alanında Avrupa'yı daha etkin bir hale getirmek için binaların, ulaşım sistemlerinin ve enerji dostu ürünlerin üretimi için yatırımların hızlandırılması (kamu binalarının yenilenmesi, enerji dostu ürünler için eko tasarımların yapılması vb.), gerekli iletim hatlarını, boru hatlarını, LNG terminallerini ve diğer altyapıyı inşa ederek bir Pan-Avrupa enerji piyasası kurulması, tüketici haklarını korumak ve enerji sektöründe yüksek güvenlik standartlarına ulaşmak, Stratejik Enerji Teknoloji Planı'nın uygulanması, AB'nin güneş enerjisi, akıllı şebekeler ve karbon yakalama ve depolama gibi düşük karbon teknolojilerinin gelişimini ve dağıtımını hızlandırma stratejisinin devreye sokulması,AB'nin dış enerji ve enerji transit ülkeleri tedarikçileriyle iyi ilişkiler kurmak, Enerji Topluluğu aracılığıyla, komşu ülkeleri iç enerji piyasasına entegre etmeye çalışmaktadır. (https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/2020-energy-strategy Erişim: 30.06.2018).

Rusya'nın, enerji sektöründe gelecek stratejilerine baktığımızda ise enerji sektöründe altyapıların yenilenmesi, teknolojik gelişmelerden yararlanılarak sektörün modernize edilmesi, modernize edilen sistemler ile birlikte katma değer yaratan ürünlerin üretilerek, ihraç edilmesi yoluyla enerji hammaddesi ihracına dayanan ekonominin zafiyetlerini azaltmak, (Ablabekova, 2014: s.74) yenilenebilir enerji kaynaklarının, enerji sektörünün içerisine dahil edilmesi için gerekli yatırımların yapılması, enerjinin etkin kullanımının sağlanması, yeni enerji rezervlerinin bulunması için gerekli arama yatırımlarının yapılması, uluslararası enerji ilişkilerini, güven üzerine inşa ederek, uzun vadeli kontratlar ile enerji ihracatının güvene alınması,uluslararası enerji nakil hatlarının yapılarak, kesintisiz enerji ihracatının sağlanması gibi ilkeler doğrultusunda şekillenmektedir. (Ministry of Energy of the Russian Federation: Energy Strategy of Russia for the period up to 2030, 2010: s. 4).

Avrupa Birliği Komisyonu ve Rusya Hükümeti, enerji alanında karşılıklı işbirliğini sürdürmek ve enerji alanındaki çalışmalarında ortak bir perspektif koymak amacı ile 2011 yılı Şubat ayında görüşmeler yapmış ve bu görüşmeler sonucunda, uzun vadeli beklentiler bağlamında ortak niyetlerini belirterek, 2050 yılına kadar yol haritası üzerinde anlaşma sağlamışlardır. Bu yol haritası, aşağıdaki temel ilkeler doğrultusunda şekillenmiştir;

- 2050 yılına gelindiğinde AB ve Rusya, ortak yarı geniş kapsamlı bir enerji piyasasının parçası olmalıdır. Böyle genişlemiş bir piyasa, enerji alanındaki kuralların, standartların ve pazarların kademeli olarak yakınlaştırılmasını gerektirecektir,
- 2050 Enerji Yol Haritası, Avrupa Birliği ve Rusya'nın ekonomilerinin modernizasyonuna katkıda bulunmalıdır,
- 2050 yılına gelindiğinde enerji sektörünün, radikal bir biçimde değişime uğraması beklenmektedir.Bu yeni, daha temiz ve daha uygun fiyatlı enerji dünyasına giden yol, hem AB hem de Rusya enerji sektörünün modernizasyonu sağlanmalıdır,
- Enerji güvenliği konularının önemi, AB-Rusya enerji ilişkilerinin, saf tedarikçi-tüketici ilişkisinden daha çok, teknoloji tabanlı bir işbirliğine doğru kaymasını gerektirecektir,

- 2050 yılına kadarki stratejik enerji hedefi, açık, şeffaf, verimli ve rekabetçi piyasalara sahip, entegre bir ağ altyapısına sahip, enerji güvenliğini sağlamak ve AB ile Rusya'nın sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için gerekli katkıyı sağlayan Pan-Avrupa Enerji Alanı'nı elde etmek olmalıdır.
- Söz konusu uzun vadeli hedeflere ulaşmak için yönetmelikler,standartlar ve enerji piyasalarının birbirine yakınlaştırılması için gerekli yasal çerçevelerin oluşturulması gerekecektir.
  (https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2013_03_eu_russia_roadmap_2050_signed.pdf , Erişim Tarihi: 25.07.2018)

Avrupa Birliği ile Rusya arasındaki, 2050'ye kadar enerji sektöründeki yol haritası, sektörel bazda elektrik, gaz, petrol ve yenilenebilir enerji kaynakları üzerine gelecek perspektifleri ortaya koymaktadır.

Önümüzdeki 20-25 yılda, küresel elektrik sektöründe, hızlı bir gelişim beklenmektedir.Elektrik talebi, diğer enerji türlerinin ortalamasından iki kat daha hızlı büyümesi beklenmektedir. Bu durum, dünya enerji sektörü açısından altyapı, enerji verimliliği ve enerji tasarrufu için önemli yatırımlar gerektirecektir. Avrupa Birliği'nin, enerji sektörlerindeki dekarbonizasyonun sağlanarak, çevreye uyumlu enerji kaynaklarının enerji sektörüne dâhil edilmesi politikası dolayısı ile Avrupa'da, temiz bir enerji kaynağı olan elektrik enerjisi sektöründeki yatırımların artması beklenmektedir.(https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2013_03_eu_russia_roadmap_2050_signed.pdf , Erişim Tarihi: 26.07.2018)

Avrupa Birliği gibi Rus elektrik endüstrisinin stratejik hedefleri arasında da, mevcut üretim kapasitelerinin modernizasyonu ve yenilenebilir ve nükleer kapasitelerin hızlandırılmış gelişimi dâhil olmak üzere, yeni üretim teknolojilerine dayalı kapasitelerin geliştirilmesi ve uygulanması yer almaktadır. Bu bağlamda Avrupa Birliği ve Rusya, gelecekte artacak olan elektrik enerjisi ihtiyacı dolayısı ile 2050 yılına kadar elektik piyasasında gerekli altyapı sistemlerini sağlamayı, modern teknolojik sistemlerle donatılmış elektrik sektörünü oluşturmayı, birbirine entegre elektrik enerjisi şebekeleri, karşılıklı yatırımların serbestleştiği bir elektrik enerjisi piyasası oluşturmayı hedeflemektedir. (https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2013_03_eu_russia_roadmap_2050_signed.pdf , Erişim Tarihi: 26.07.2018)

Gaz sektörü, Avrupa Birliği ve Rusya arasında petrol sektöründen sonra en önemli enerji sektörüdür. Avrupa Birliği'nin Rus gazına ihtiyaç duyması, Rusya da, gazını sattığı Avrupa Birliği ülkelerinden gelecek dövize ihtiyaç duyması dolayısı ile karşılıklı bağımlılık söz konusudur. (https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2013_03_eu_russia_roadmap_2050_signed.pdf , Erişim Tarihi: 26.07.2018)

Rusya, gaz sektörü bağlamında oluşturduğu gelecek stratejilerinde gaz üretimini artırmayı,hızlı ve kesintisiz enerji satışı yapabilmek için altyapı ve ulaştırma imkanlarını geliştirmeyi,yeni gaz kaynaklarının keşfedilmesi amacıyla yapılacak faaliyetleri teşvik etmeyi, gaz piyasalarının serbestleştirilmesinin sağlanarak, rekabetçi bir piyasa oluşturmayı hedeflemektedir.(https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2013_03_eu_russia_roadmap_2050_signed.pdf , Erişim Tarihi: 26.07.2018)

Avrupa Birliği gelecek gaz enerjisi stratejilerinde; Avrupa rekabetçiliğine katkıda bulunan güvenli, sürdürülebilir ve uygun fiyatlı bir enerji piyasası sağlamak, enerji sektörünü dekarbonize hale getirmek, fosil yakıtların tüketimini azaltarak, çevreye duyarlı enerji kaynaklarının kullanımını, enerji sektörüne entegre etmek,AB için tam entegre ve daha açık bir AB iç piyasasının tamamlanması, AB-Rusya gaz ortaklığının başarılı bir devamı için uzun vadeli, istikrarlı bir platform sağlamayı amaçlamaktadır.(https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2013_03_eu_russia_roadmap_2050_signed.pdf , Erişim Tarihi: 27.07.2018)

2050'ye kadar bir zaman diliminde, dünyanın enerji sistemleri ve teknolojilerinde önemli değişiklikler meydana geleceğini düşünürsek, AB-Rusya gaz ilişkisinde, her iki taraf için yeni zorluklar ortaya çıkması kaçınılmaz olacaktır. Bu anlamda Avrupa Birliği ve Rusya, Pan-Avrupa gaz altyapısını kurarak şeffaf, engelsiz,verimli ve rekabetçi bir gaz piyasası kurmayı hedeflemektedir. Avrupa Birliği ve Rusya söz konusu gelecek hedeflerine ulaşmak için gaz ticaretine etki eden piyasa kurallarını birbirine yakınlaştırmak,güvenli ve koordineli bir şekilde işleyen gaz altyapısının kurulması,çevre ve güvenlik konularına önem verilmesi, gaz üretimindeki ve taşınmasındaki yeniliklerin gaz sektörüne uygulanması, enerjinin etkin kullanımının sağlanması, gaz tedariği, gaz talebi ve gaz üretimi gibi konularda şeffaf bilgilerin paylaşılması gibi temel ilkeler üzerinde

uzlaşmıştır.(https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2013_03_eu_russia_roadmap_2050_signed.pdf , Erişim Tarihi: 28.07.2018)

Avrupa Birliği ve Rusya, enerji sektörleri arasından petrol sektöründe ortak çıkarları ve kaygıları paylaşmaktadır. Her iki taraf da petrol sektörleri için istikrarlı ve güvenilir yatırım ortamlarına ihtiyaç duymaktadır. Bu güvenilir ve istikrarlı yatırım ortamını sağlamak için sıkı bir uluslararası denetim mekanizmasını oluşturmak için yasal çerçevelerin düzenlenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Rusya ve Avrupa Birliği ,2050 yılına kadarki yol haritasını belirlediği belgede tamamlamayı hedeflediği hususlar aşağıdaki gibidir:

-Petrol üretimi, arzı ve talebi konusunda sağlıklı ve şeffaf bilgileri düzenli olarak paylaşılmak,

-Transit boru hatları dâhil olmak üzere, mevcut olan boru hatları ile ilgili bilgilerin paylaşımı ve alt yapı projelerini desteklemek,

-Petrol alanında alt ve üst sektörlerin yatırımlarını desteklemek amacıyla, vergilendirme sisteminde ve mevzuatta gerekli düzenlemeleri yapmak,

-Enerjinin etkin kullanımının sağlanması ve yaygınlaştırılması. (https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2013_03_eu_russia_roadmap_2050_signed.pdf , Erişim Tarihi: 28.07.2018)

Önümüzdeki yıllarda Rusya Federasyonu ve AB'de, beklenen elektrik talebinin artması ve küresel iklim politikası taahhütleri göz önüne alındığında, yenilenebilir enerji kaynaklarının, enerji sektörleri arasındaki öneminin giderek artması beklenmektedir. Bu anlamda Avrupa Birliği ve Rusya, gelecekte artacak olan çevreci enerji kaynakları ihtiyacını karşılamak için yenilenebilir enerji sektörüne, gerekli yatırımları yapması kaçınılmaz bir durumdur.

Günümüzde Avrupa Birliği ve Rusya arasındaki yenilenebilir enerji sektörü bağlamındaki ilişkiler, çok geri düzeydedir. Bu nedenle 2050 yılı yol haritası belgesinde Avrupa Birliği ve Rusya, yenilenebilir enerji alanındaki işbirliği bağlamında gelecek hedefleri oluşturmuştur. Bu doğrultuda yenilenebilir enerji sektöründe; Avrupa Birliği'nin mevcut teknolojisi ve desteğiyle Rusya'nın yenilenebilir enerji altyapısının geliştirilmesi,yenilenebilir enerji sektöründe yatırım

yapılabilmesini kolaylaştıran, yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesi, yatırımların finansmanında ve teknik anlamda işbirliğinin artırılması, yenilenebilir enerji kaynakları ile geleneksel enerji kaynaklarının birbirini yedeklemesini sağlayacak şekilde altyapının oluşturulması,yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilen elektrik de dahil olmak üzere yenilenebilir enerji kaynaklarının artan ihracat / ithalat potansiyelinin araştırılması, yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi ve ilgili bilimsel ve teknolojik gelişmelerin desteklenmesi ile ilgili yeni teknolojiler üzerinde işbirliğini güçlendirilmesi ve yenilenebilir enerji sektöründe, bilgi paylaşımının düzenli bir şekilde yapılması gibi gelecek hedefleri üzerinde mutabık kalınmıştır.(https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2013_03_eu_russia_roadmap_2050_signed.pdf , Erişim Tarihi: 28.07.2018)

Genel anlamda bakıldığında Avrupa Birliği ve Rusya, enerji politikaları arasında uyum olmamasına rağmen, enerji sektöründe işbirliğini artırarak iki tarafında kazanç elde edebileceği alanlar mevcut görünmektedir. Avrupa Birliği'nin enerji alanında, dış kaynaklara bağımlı bir yapılanma olmasının yanında, Rusya için de enerji kaynaklarını satabileceği önemli bir pazardır. Avrupa Birliği ve Rusya arasında enerji sektöründe oluşturulacak işbirliği mekanizmaları ve enerji sektörü üzerindeki politikaların ve yasal çerçevelerin uyumlaştırılması gibi faaliyetler ile her iki taraf için de olumlu sonuçlar doğuracak enerji politikaları üretmek mümkün olabilecektir.

SONUÇ

Enerji, bölgesel ve küresel ilişkilerin, uluslararası politikanın anaenstrümanlarından birisidir. Günümüzde artan nüfus, sanayi atılımlarını artıran ülkeler, ileri derecede sanayileşmiş devletler nedeniyle enerji ihtiyacı büyük ölçüde artmıştır. Bu doğrultuda, enerji kaynaklarının bölgelerde ve ülkelerde eşit dağılmamış olması nedeniyle enerji politikalarının, uluslararası alanda işbirliği ve diyalog üzerine temellendirilmesi kaçınılmaz bir gerçektir.

Enerji konusu, yıllar boyunca Avrupa'da ihtilaf nedeni iken, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, 1951 yılında Paris Antlaşması ile oluşturulan ''Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'' sayesinde enerji konusu, Avrupa bütünleşme hareketinin ilk işbirliği alanı olarak tarihteki yerini almıştır. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun kuruluşunu, 1958 yılında Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET) ve Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'nun kuruluşu takip etmiş ve Avrupa'da enerji politikaları alanındaki ortaklık ve işbirliği farklı bir boyuta taşınmıştır.

Enerji sektöründe ortak politikalar, Avrupa bütünleşmesinin başından itibaren arzulanan bir işbirliği aşaması olarak görülmesinin yanında, 1970'lerde yaşanan petrol krizleri, enerji sektöründe ortak politikaların bir istekten öte bir zorunluluk olduğu Avrupa tarafından anlaşılmıştır. Bu doğrultuda Avrupa Konseyi, Eylül 1974'te kabul ettiği "Yeni Enerji Politikası Stratejisi" programı ile gereksiz enerji tüketiminin azaltılmasını, arz güvenliğinin arttırılmasını ve enerji üretim ve tüketiminde çevrenin korunması gibi temel ilkeler etrafında ortak bir enerji politikasının temellerini atmıştır.

Genel anlamda Avrupa Birliği'nin enerji politikası,Avrupa Birliği Enerji İç Pazarı'nın oluşturulması, Enerji Arzı Güvenliği, Çevrenin Korunması gibi ilkeler etrafında temellenmiştir. Bu doğrultuda uygulanan programlar kısmen başarılı olsada, günümüzde Avrupa Birliği içerisinde tam anlamda ortak bir hareket kabiliyeti oluşturulamayan alan, Avrupa Birliği Enerji Politikalarıdır. Birçok Doğu ve Kuzey Avrupa ülkesinin Soğuk Savaş dönemi boyunca ve Soğuk Savaş sonrası dönemde Rusya ile sorunlar yaşaması ve öbür taraftan Batı Avrupa ülkelerinin Rusya'ya karşı olan enerji bağımlılığına karşı bir çözüm oluşturamaması ortak enerji politikası anlamında işleri birbirine düğümleyen unsurlar olmuştur.

Avrupa Birliği içerisinde enerji politikalarını uyumlaştırma sürecini yürütürken bir yandan ekonomisi için hayati öneme sahip olan enerji politikaları alanında faaliyetlerde bulunmuş ve bulunmaktadır. Bu bağlamda oluşturulan Traceca, Inogate, Tacis, Thermie ve Synergie gibi bölgesel ve uluslararası altyapı ve teknik destek programları sayesinde enerji tedarikçisi ülkeler ile işbirliğini geliştirme yolunda adımlar atılmıştır. Ayrıca enerji tedarikçisi ülkeler ile oluşturulan enerji nakil hatları sayesinde güvenli, hızlı ve temiz enerji tedariği imkanı elde etmektedir.

Avrupa Birliği'nin gelecek enerji stratejilerine baktığımızda; enerji arzı güvenliğinin sağlanması, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının artırılarak toplam enerji tüketimi içerisindeki payının artırılması, enerjide dışa bağımlılığın azaltılması için alternatif enerji kaynaklarının enerji iç pazarına dahil edilmesi, enerji tedarikçilerinin çeşitlendirilmesi, fosil enerji kaynaklarının kullanımının azaltılarak çevreci – karbondioksit salınımı düşük olan enerji kaynaklarının kullanımını teşvik edici hedefler gelecek enerji stratejilerinin temel odak noktalarını oluşturmaktadır.

Rus ekonomisinin büyük oranda zengin doğal kaynak ihracatına dayanması uluslararası ilişkilerde stratejik bir avantaj sağlamasının yanında, enerji kaynakları fiyatlarının uluslararası piyasalarda belli olması dolayısıyla Rusya gibi enerji kaynakları ihracatı gelirlerine büyük oranda ihtiyaç duyan ülkelerin yumuşak karnı göze çarpmaktadır.Bu doğrultuda Rusya, ihracat gelirlerini, enerji ilişkilerini çeşitlendirerek uzun süreli anlaşmalarla ve enerji nakil hatlarının tesis edilmesiyle garanti altına almayı hedeflemektedir.

Rusya sahip olduğu devasa doğal kaynak rezervlerini kesintisiz biçimde satabilmek için enerji pazarını çeşitlendirmektedir. Bu anlamda Rus enerji kaynaklarına önemli derecede ihtiyaç duyan Avrupa'nın bu bağımlılığı azaltarak enerji arzı güvenliğini sağlamak için farklı tedarikçilere yönelmesi ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını toplam enerji tüketimi içerisinde artırmayı hedeflemesi gibi girişimlere karşı Rusya, enerjisini Uzakdoğu'da Çin, Kuzey Kore, Güney Kore ve Japonya gibienerji ihtiyacı yüksekolan ülkelere pazarlayarak enerji gelirlerine dayalı ekonomisinin kırılganlığını hafifletmeyi amaçlamaktadır.

Rusya'nın enerji politikalarının tarihi Rus İmparatorluğu'nun kömür kaynakları ile ilgili faaliyetlerine kadar uzanmaktadır. Rus imparatorluğunun enerji

politikalarının devamı ise Sovyetler Birliği'nin sosyalist sisteminin üretim araçlarına gereken enerjinin sağlanması için oluşturduğu ulusal enerji politikası ve alt yapı sistemlerinin oluşturulması ile gerçekleşmiştir.

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası kurulan Rusya Federasyonu birçok ekonomik ve siyasal sıkıntı içerisinde kalmıştır. Rusya Federasyonu'nun ilk başkanı olan Boris Yeltsin, kapitalist batı ekonomisiyle entegrasyonunun sağlanması,batı dünyası ile siyasal ilişkilerin tesisinin sağlanması gibi politikalara öncelik atfetmiştir.Bu dönemde batı ekonomisine entegre olmak adına plansız bir biçimde Sovyeyler Birliği'nden kalan önemli üretim tesisleri ve enerji kaynakları özelleştirilmiştir. Bu durum Rusya ekonomisinde özellikle de enerji gibi devletler için hayati öneme sahip olan bir sektörde kontrolü güç kesimlerin oluşmasına neden olmuştur. Özetlemek gerekirse Boris Yeltsin dönemi Rusya'sında batı ile entegrasyon çalışmaları adı altında yapılan plansız ve programsız özelleştirme faaliyetleri, Rusya'ya ekonominin birçok alanında olduğu gibi özellikle enerji alanında büyük zararlar vermiştir.

Boris Yeltsin'den sonra Rusya Başkanı olan Vladimir Putin ile birlikte Rusya'nın devasa enerji kaynakları, Rusya'nın tekrar küresel bir güç olmak adına yükselişini sürdürmesi için stratejik bir unsur olarak Rusya dış politikasındaki yerini almıştır. Bu doğrultuda oluşturulan enerji politikaları ile birlikte yapılan enerji kaynakları ihracatı, Rusya Federasyonu'nu, uluslararası ilişkilerdeki gücünü arttırmak amacıyla jeopolitik stratejisinde enerji kaynakları temelli yeni bir yaklaşım benimsemeye yöneltmiştir (Orttung ve Overland, 2011: 75).

Enerji güvenliği konusu enerji politikalarının temelini oluşturan konuların başında gelmektedir. Enerji üreticisi ya da tüketicisi olma durumuna göre enerji güvenliği kavramı değişiklik arz etmektedir. Enerji kaynakları konusunda dışa bağımlı olan devletler için enerji tedariki güvenliği konusu önem arz etmekteyken, enerji kaynakları bakımından zengin ve ekonomisi enerji kaynakları ihracatına dayalı olan ülkeler için de enerji güvenliği konusu enerji piyasalarına hakim olma üzerine önem atfetmektedir.Bu durumda enerji ithalatçısı ve ihracatcısı ülkeler arasında karşılıklı bir bağımlılık söz konusudur. Enerji ithal eden ülkelerin enerji tedarikçilerini çoğaltarak enerji bağımlılığını belli bir ülkenin tekeline bırakmak zorunda kalmamak için yaptığı girişimlere karşıt olarak enerji ihraç eden ülkeler de

enerji kaynaklarını satacakları yeni pazarlar bulma konusunda girişimlerde bulunarak bu şekilde enerji güvenliğini sağlamayı hedeflemektedir.

Önemli ölçüde enerji kaynaklarının satımı ile oluşacak olan gelire bağlı olan Rusya gibi enerji ihracatcısı ülkeler için enerji güvenliği, sahip olduğu enerji kaynaklarının enerji ithalatçısı ülkelere kesintisiz, güvenli ve en hızlı biçimde ulaştırılması anlamına gelmektedir. Bu bağlamda Rusya, hayati önem taşıyan enerji kaynaklarının ihracatı bağlamında enerji arz güvenliği konusunda sıkıntı yaşayan enerji ithalatçısı ekonomilerin sıkıntılarının giderilmesi yönünde politikalar izlemeyi hedeflemektedir (Wilcox, 2005: 5).

Rusya Federasyonu, hayati önem sahip olan enerji kaynaklarının ihracatının olumsuz etkilenmemesi için enerji arz güvenliği endişesi taşıyan enerji ithalatçısı ekonomilerin endişelerinin giderilmesi yönünde politikalar izlemeyi hedeflemektedir (Wilcox, 2005: 5). Bu bağlamda Rusya enerji arzı güvenliği endişesi yaşayan enerji ithalatçısı ülkelere karşı mevcut enerjinin kaynağından çıkarılarak; üretim, iletim ve tüketim faaliyetleri kapsamında, enerji arzı ve talebinin, yeterli miktarda ve kaliteli olarak, makul maliyet/fiyatlarla, kesintisiz ve çevreye duyarlı biçimde gerçeklikleştirilmesini sağlama doğrultusunda politikalar üretmektedir. (Erdal, 2011: s.1).

Rusya ekonomisi için büyük öneme sahip olan enerji kaynaklarının ihracat güvenliğini sağlamak amacıyla enerji ithalatçısı ülkeler ile uzun soluklu anlaşmalar yaparak enerji kaynaklarının ihracatının devamlılığını sağlamayı hedeflemektedir. Bu bağlamda Avrupa Birliği, Türkiye, Japonya, Çin, Güney Kore ve Kuzey Kore gibi ülkeler ile çeşitli enerji nakil hatları için projeler üreterek bu enerji nakil hatlarından uzun yıllar boyunca enerji transferi yapılması konusunda anlaşmalar yapmaktadır.

Rusya'nın enerji güvenliğini sağlamak için uyguladığı politikalardan bir tanesi de enerji ihracatı yaptığı pazarları çeşitlendirmektir. Rus ekonomisinin enerji ihracatına bağımlı olduğu bilinen bir gerçektir. Bu durum Rus dış politikası için stratejik bir avantaj olmanın yanında stratejik bir zayıflık olarak da göze çarpmaktadır. Bu bağlamda Rusya, enerji satışı gerçekleştirdiği ülkeleri

çeşitlendirerek ekonomisinin tek bir sektörden elde edeceği gelirlere bağlanmasının önüne geçmeyi hedeflemektedir.

Avrupa Birliği ve Rusya ilişkilerinde enerji konusu karşılıklı bağımlılık temeline kurulmuş politikaları barındırmasının yanında, rekabetin de üst düzeyde olduğu alanlardan bir tanesi olarak göze çarpmaktadır. Rusya, Avrupa Birliği'nin enerji sektörünü tekeli altına almayı planlarken, Avrupa Birliği, TANAP, Trans Adriyatik gibi boru hattı projeleri ile farklı tedarikçilerden enerji alarak Rusya'nın sektörde tekel olmasının önüne geçmeyi hedeflemektedir. Yani Rusya, enerjiyi kullanarak Avrupa Birliği üzerinde etki oluşturmaya çalışırken, Avrupa Birliği de, farklı enerji kaynakları ve tedarikçileri bularak Rus etkisini kırmaya/azaltmaya çalışmaktadır. Bu nedenle Rusya – Avrupa Birliği ilişkilerinde enerji faktörü büyük rol oynamaktadır.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

Bayraktutan, Yusuf (2013). Global Ekonomide Bütünleşme Trendleri Bölgeselleşme ve Küreselleşme, İstanbul: Nobel Yayınevi.

Cenk Sevim (2015), Küresel Enerji Stratejileri ,:Seçkin Kitabevi Ankara

Cleveland, William L. (2008) Modern Ortadoğu Tarihi. İstanbul : Agora Kitaplığı, s.500-516

Dinan, Desmond(2005) Avrupa Birliği Ansiklopedisi, İstanbul: Kitap Yayınevi, Cilt:2

Esakova,Natalia (2012). European Energy Security: Analysing the EU-Russia Energy Security Regime in Terms of Interdependence Theory, Wiesbaden : Springer VS

François Lévêque, Jean-Michel Glachant, Julián Barquín, Christian von Hirschhausen, Franziska Holz and William J. Nuttall (2010). Security of Energy Supply in Europe Natural Gas, Nuclear and Hydrogen: Supply security and natural gas (article), Cheltenham (UK):Edward Elgar Publishing, Inc.

John Gordon ,Robert W. Button, Karla J.Cunningham, Toy I. Reid, Irv Blickstein, Peter A. Wilson ve Andreas Goldthau. (2008) ‘’Russia’s Near Abroad’’ Şu Kitapta: Domestic Trends In The United States,China And Iran:Implications for U.S Navy Strategic Planning. RAND Corporation, s.143-158

MacGowan, Francis (1996). European Energy Policies In A Changing Environment: With 28 Tables, Heidelberg : Physica-Verl

Marco Wedel(2016). Energiepolitik und Klimaschutz Energy Policy and Climate Protection :*The European Integration of RES-E Promotion The Case of Germany and Poland,* Wiesbaden : Springer VS

Matlary, Janne Maaland (1997). Energy Policy in European Union, NewYork : St.Martin Press.

Nicholas Riasanovsky , Mark D. Steinberg (2011), Rusya Tarihi İnkilap Kitabevi İstanbul

Pamir, Necdet (2005). “Enerji Politikaları ve Küresel Gelişmeler”, Küreselleşmenin Enerji Sektöründe Yapısal Değişim Programı ve Enerji Politikaları, Elektrik Mühendisleri Odası, 5. Enerji Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Ankara.

Robert W. Orttung (2011) ,Indra Overland, Explaining the constraints on Russia’s foreign energy policy Journal of Euraisan studies 2(1) s.74-85

Roberts, J.M (2010). Avrupa Tarihi, İstanbul : İnkılap Kitap Evi

Sander,Oral(2011) Siyasi tarih II, Ankara : İmge Kitapevi

Stephen J. Lee (2014), Avrupa Tarihinden Kesitler II Ankara Dost Kitapevi

Tekin,Ali ve Paul Andrew Williams (2011). Geopolitics of The Euro-Asia Energy Nexus : The European Union , Russia and Turkey, UK:Palgrave Macmillan.

Ufuk Cerrah,(2015)'' Enerji Güvenliği ve Avrupa Birliği'' Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım(Ed.)Enerji Diplomasisi, İstanbul: Beta Yayınevi

Uspenskij, Boris ve Victor Zhivov (2012). ''Europe as Metaphor and Metonymy (In Relation To The History Of Russia)'' Şu Kitapta: Ed. Marcus C. Levitt. ''Tsar and Gods'' and Other Essays in Russian Cultural Semiotics. Academic Studies Press, sf.175-190

Ülger, İrfan Kaya (2015). Avrupa Birliği Rehberi. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Wilcox, J. (2005) "From Russia With Love?", Modern Power Systems, c. 25, s. 10, ss. 5-5.

Zbigniew Brzezinski (2013) ,Stratejik Vizyon Amerika ve Küresel Güç Buhranı Timaş Yayınları İstanbul

2. Makaleler,Bildiriler ve Diğer Basılı Yayınlar

Altyn Ablabekova (2014) Rusya'nın Enerji Politikasının Dünya Enerji Piyasasındaki Rolü İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi

BAYSOY, Emre . (2015). Rusya, AB, ABD İlişkileri Bağlamında Enerjinin Ekonomi Politiği ve Küreşelleşmenin Jeopolitiği. Güvenlik Stratejileri Dergisi, 5 (10), . Retrieved from http://dergipark.gov.tr/guvenlikstrtj/issue/7533/99199

Bülent Aras ve Arzu Yorkan,(2005) Avrupa Birliği ve Enerji Güvenliği Siyaset Ekonomi Çevre, Türk-Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Stratejik Rapor No:13, Aralık.

Common Understanding on the Preparation of the Roadmap of the EU-Russia Energy Cooperation until 2050.(2013) Brussels

Erdal,Leman(2011) Enerji Arz Güvenliğini Etkileyen Faktörler ve Yenilenebilir Enerji Kaynakları Alternatifi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi

European Commission. (2011) European Union-Russia Energy Dialogue: The First Ten Years 2000-2010. Brussels: European Comission Directorate-General For Energy

European Energy Security Strategy {COM (2014) 330 final

European Energy Security Strategy Brussels, 28.5.2014 COM(2014) 330 final

H.Naci Bayraç, Küresel Enerji Politikaları ve Türkiye: Petrol ve Doğalgaz Kaynakları Açısından Bir Karşılaştırma, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:10, Sayı:3 , s.118

IRENA (2018), Renewable capacity statistics 2018, International Renewable Energy Agency (IRENA), Abu Dhabi

Koçaslan, A . (2011). Avrupa Birliği'nin Doğalgaz Politikası ve Bu Eksende Türkiye'nin Önemi. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 61 (2), 235-255

Korkmaz, Dicle (2007).Rusya Federasyonu- Avrupa Birliği İlişkilerinin Üç Temel Belge Çerçevesinde İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

M.Hakan Keskin(2006), Stratejik Açıdan Avrupa Birliği Enerji Politikası ve Uluslararası Güvenlik Sistemine Etkisi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi

Maya Jegen (2014). Energy policy in the European Union: The Power And Limits Of Discourse, Les Cahiers Europeens De Sciences Po. Vol.2 / s.1-18

Ministry of Energy of the Russian Federation(2010) Energy Strategy of Russia for the period up to 2030 Approved by Decree N° 1715-r of the Government of the Russian Federation dated 13 November 2009. Moscow

Natalia Victorovna Kuznetsova (2015), Energy Strategy of the Russian Federation: Mediterranean Journal of Social Sciences MCSER Publishing, Rome-Italy Vol 6 No 5 September 2015

Rahlwes, Rainer Hinrichs (2013). Sustainable Energy Development Serie : Sustainable Energy Policies For Europe – Towards 100% Renewable Energy, Vol.6. London : CRC Press

Uluatam,Ela (2010). Avrupa Doğalgaz Piyasasında Yeni Dengeler, Ekonomik Forum Dergisi, Sayı: Ağustos, s.62-67

Varol Sevim, Tuğçe (2014), "Rus Dış Enerji Politikası ve Yeni Hedef Kuzey Doğu Asya", Uluslararası İlişkiler, Cilt 11, Sayı 41 (Bahar), s. 87-108.

Yorkan,Arzu(2009) Avrupa Birliği Enerji Politikası ve Türkiye'ye Etkileri, Bilge Strateji Dergisi, Cilt:1 ,Sayı:1

3. Elektronik Kaynaklar

Atom Energo Prom, http://atomenergoprom.ru/en/corp/ , Erişim Tarihi : 19.07.2018

BP Statistical Review (2017) - https://www.bp.com/content/dam/bp/en/corporate/pdf/energy-economics/statistical-review-2017/bp-statistical-review-of-world-energy-2017-full-report.pdf Erişim Tarihi:17.04.2018

European Comission, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Energy_production_and_imports#Imports Erişim Tarihi: 06.06.2018

European Comission, https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/energy-security-strategy ,Erişim Tarihi: 19.05.2018

European Commision - http://ec.europa.eu/environment/integration/energy/index_en.htm , Erişim Tarihi: 11.03.2018

European Commision -http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-92-54_en.htm , Erişim Tarihi: 25.06.2018

European Commision , Community Research and Development Information Service - https://www.cordis.europa.eu/programme/rcn/168_en.html , Erişim Tarihi: 19.03.2018

European Commision , Community Research and Development Information Service - https://cordis.europa.eu/news/rcn/3435_en.htmlErişim Tarihi: 19.03.2018

European Commision -https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/2020-energy-strategyErişim Tarihi : 06.06.2018

European Commision -https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/2030-energy-strategyErişim Tarihi : 11.06.2018

European Commision -https://ec.europa.eu/energy/en/topics/infrastructure/trans-european-networks-energy , Erişim Tarihi : 02.05.2018

European Comission: Connecting Europe The Energy Infrastructure For Tomorrow ,https://hub.globalccsinstitute.com/sites/default/files/publications/138028/connecting-europe-energy-infrastrucutre-tomorrow.pdf , Erişim Tarihi : 01.06.2018

European Energy Charter -https://energycharter.org/process/energy-charter-treaty-1994/energy-charter-treaty/ , Erişim Tarihi : 13.06.2018

European Energy Charter -https://energycharter.org/process/energy-charter-treaty-1994/energy-efficiency-protocol/ , Erişim Tarihi : 13.06.2018

European Energy Charter -https://energycharter.org/process/european-energy-charter-1991/ , Erişim Tarihi : 13.06.2018

European Parliament - http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/en/displayFtu.html?ftuId=FTU_2.1.9.html , Erişim : 06.05.2018

European Union Official Website ,https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/35939/european-union-and-russian-federation_en , Erişim Tarihi: 07.06.2018

European Union Official Website, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:21997A1128(01) Erişim Tarihi: 22.05.2018

European Union Official Website, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3A28010102_2 Erişim Tarihi: 27.06.2018

Gazprom ,http://www.gazprom.com/about/) , Erişim Tarihi : 25.05.2018

Gazprom ,http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/active/gvg/ ,Erişim Tarihi : 25.05.2018

Gazprom ,http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/active/pochgr/ , Erişim Tarihi : 29.05.2018

Gazprom ,http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/active/blue-stream/Erişim Tarihi : 29.05.2018

Gazprom ,http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/active/srto-torzhok/Erişim Tarihi : 29.05.2018

Gazprom ,http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/active/ukhta-torzhok2/Erişim Tarihi : 30.05.2018

Gazprom ,http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/built/ykv/Erişim Tarihi : 30.05.2018

Gazprom- http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/built/nord-stream2/ , Erişim Tarihi : 25.05.2018

Gazprom, http://www.gazprom.com/about/history/company/ , Erişim Tarihi : 30.05.2018

https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/2050-energy-strategy

INOGATE ,http://www.inogate.org/pages/1?lang=en , Erişim Tarihi : 09.05.2018

International Renewable Energy Agency ,http://www.irena.org/publications/2017/Apr/Renewable-Energy-Prospects-for-the-Russian-Federation-REmap-working-paper, Erişim Tarihi : 17.06.2018

Lukoil ,http://www.lukoil.com/Company/history/History1991 , Erişim Tarihi. 21.06.2018

Lukoil ,http://www.lukoil.com/Company/CorporateProfile , Erişim Tarihi. 21.06.2018

Lukoil ,http://www.lukoil.com/Company/history/History2000 , Erişim Tarihi. 21.06.2018

Lukoil ,http://www.lukoil.com/Company/history/History2007, Erişim Tarihi. 28.06.2018

Lukoil ,http://www.lukoil.com/Company/history/History2014, Erişim Tarihi. 29.06.2018

Nabucco Project ,https://www.euractiv.com/section/energy/news/nabucco-2-0-to-transport-russian-gas/, Erişim Tarihi: 28.02.2018

North Stream Project ,https://www.nord-stream.com/the-project/permits/ , Erişim Tarihi :30.05.2018

Rosatom ,http://www.rosatom.ru/en/about-us/our-mission-and-corporate-values/ , Erişim Tarihi : 15.04.2018

Rosatom ,http://www.rosatom.ru/en/investors/projects/ , Erişim Tarihi : 16.04.2018

Rosatom Key Facts (2016) - http://www.rosatom.ru/upload/iblock/467/46723195e1f932824a69f8af914fec1b.pdf , Erişim Tarihi : 14.04.2018

T.C Dış İşleri Bakanlığı ,http://www.mfa.gov.tr/avrupa-kafkasya-asya-ulastirma-koridoru.tr.mfa , Erişim Tarihi : 11.04.2018

T.C Dış İşleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/enerji-sarti-anlasmasi.tr.mfa , Erişim Tarihi: 30.04.2018

T.C Dış İşleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/rusya-federasyonu-enerji-sektorunun-yapisi_-sektorde-yasanan-gelismeler-ve-rusya-federasyonu_nun-g-8-baskanligi-.tr.mfa , Erişim Tarihi : 30.04.2018

T.C Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma,https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf , Erişim Tarihi: 22.05.2018

TANAP, http://www.tanap.com/tanap-projesi/tanap-nedir , Erişim Tarihi: 16.06.2018

TANAP, http://www.tanap.com/tanap-project/why-tanap/ , Erişim Tarihi: 16.06.2018

Trans Adriatic Pipeline ,https://www.tap-ag.com/the-pipeline , Erişim Tarihi: 16.06.2018

Trans Adriatic Pipeline:https://www.tap-ag.com/the-pipeline/route-map , Erişim Tarihi: 16.06.2018

Transneft http://www.en.transneft.ru/about/management/board-directors/ , Erişim Tarihi : 11.07.2018

Transneft, http://www.en.transneft.ru/about/ , Erişim Tarihi : 11.07.2018

Türk Akımı Projesi :http://turkstream.info/project/ , Erişim Tarihi : 05.03.2018

World Energy Council - https://www.worldenergy.org/data/resources/country/russia/coal , Erişim Tarihi : 23.05.2018

World Energy Council ,https://www.worldenergy.org/data/resources/country/russia/oil/)Erişim Tarihi : 23.05.2018

World Energy Council ,https://www.worldenergy.org/data/resources/country/russia/nuclear/ , Erişim Tarihi : 23.05.2018

World Energy Council, https://www.worldenergy.org/data/resources/country/russia/gas/Erişim Tarihi : 24.05.2018

Görseller 1

http://eurodialogue.org/Druzhba-Pipeline-MapErişim Tarihi : 11.05.2018

http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/active/gvg/Erişim Tarihi : 11.05.2018

http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/active/pochgr/Erişim Tarihi : 11.05.2018

http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/active/blue-stream/Erişim Tarihi : 11.05.2018

http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/active/srto-torzhok/Erişim Tarihi : 11.05.2018

http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/built/ykv/Erişim Tarihi : 11.05.2018

Görseller 2

http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/active/nord-stream/Erişim Tarihi : 11.05.2018

http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/active/yamal-evropa/Erişim Tarihi : 11.05.2018

http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/built/nord-stream2/Erişim Tarihi : 11.05.2018

http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/built/turk-stream/Erişim Tarihi : 11.05.2018

http://www.tanap.com/tanap-project/why-tanap/Erişim Tarihi : 11.05.2018

https://www.tap-ag.com/the-pipelineErişim Tarihi : 11.05.2018

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Zafer YALÇIN

Eğitim Durumu: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programı mezunu.

Yabancı Diller: İngilizce

Yayınlar: Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2017 Bahar Sayısında yayınlanan "Avrupa Birliği'nin Enerji Politikaları Bağlamında Rusya'ya Olan Bağımlılığı" adlı makale.